

16 ^{live} SINCERITAS SCRIPTVRÆ 3

V. T.

prævalente Keri

VACILLANS.

præmissa,

ad explorandos Eruditorum Animos,

mox secutura

SINCERITATI SCRIPTVRÆ

V. T.

Masora throno Θεοπνευσίας mota,

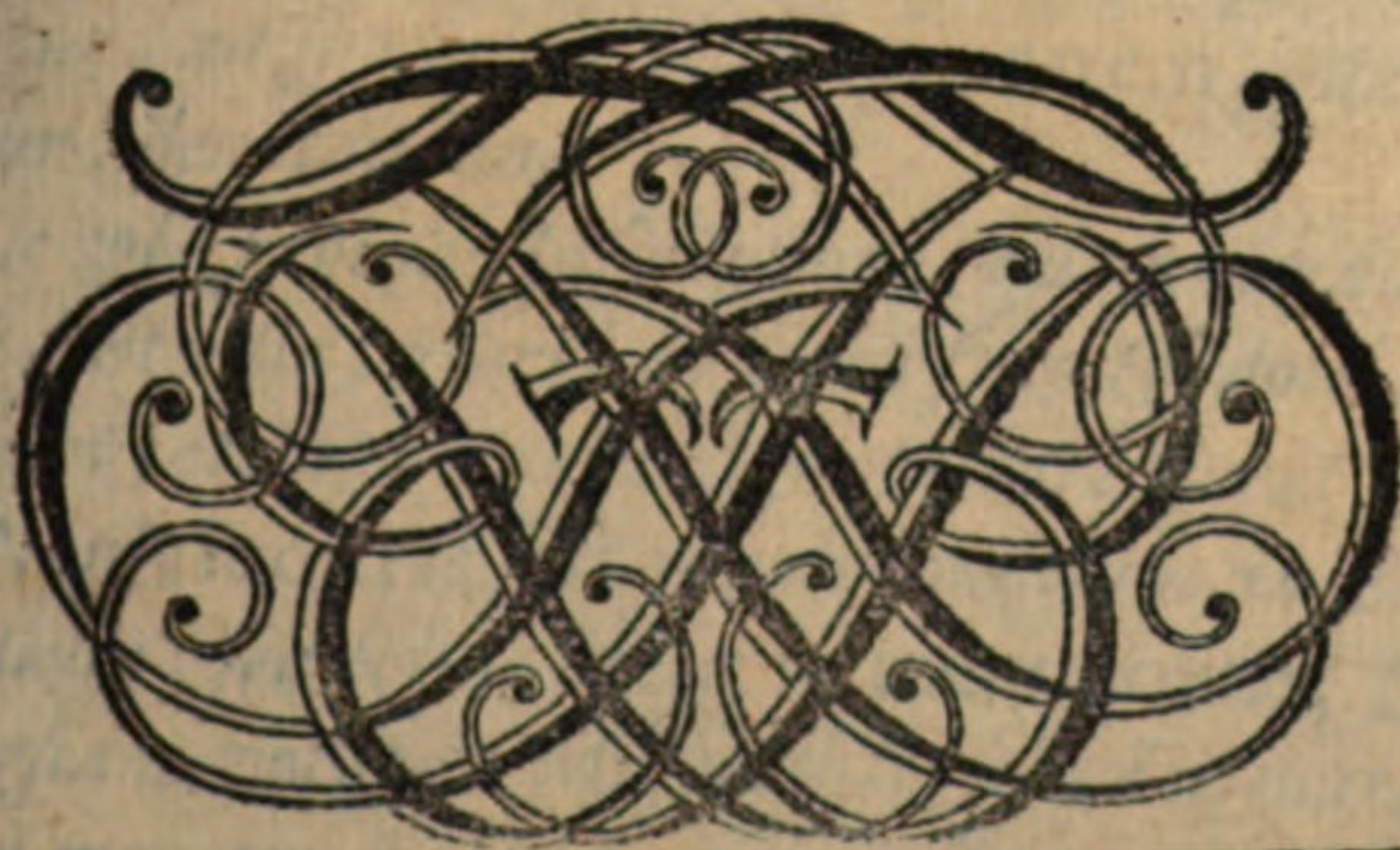
TRIVMPHANTI.

à

IOH. ANDR. DANZIO, SS. Th.D.

ejusque & Sacr. ac Orient. Lingv. P. P. Ord.

Fac. Phil. Sen. & h. t. Decano.

Æ N Æ,

Sumtibus JOH. FELICIS BIELCKII,
M DCC XIII.

SINCERITAS SCRIPTURAE

praevalens Keri

VALLANS

ad explorandos Emendationum Animos,
moti scilicet

SINCERITATE SCRIPTURAE

N. T.

Mosonensis

TRIVMPHANTI

IOH. ANDR. DANZIO, SS. Th. D.

episcopus & Sacr. ac Orient. Lingv. P. P. Ord.
Fac. Phil. Sen. & h. c. Decano.

M. DCC. LIII.
JOH. FELICIS BIELSKII

Vo de viginti ferme praterierunt anni, quum MASORAM THRONO MOTAM promitterem. Multa impedivere, quo minus promissa servarim haftenus: quae, ut ordine recenseam, nec necessitatis est, nec instituti praesentis. Vel nunc tandem eandem sisto; quamvis sub alia prodeuntem inscriptione, minus invidiae obnoxia. Dicetur in posterum נצחון הכתיב משולם, seu SINCERITAS SCRIPTURAE V. T. TRIVMPHANS. Per Scripturam id vides intelligi, quod כתיב vocant Masorethæ, nostrates literam in textu scriptam; lectioni marginali, קרי vocata, oppositam. Ipsimet Ebraei hac utuntur libertate, ut pro כתיב soepius substituant כתב, totam alioquin Scripturam denotans. Et penes quascunque nationes usus receptum est, ut latitudo vocum arctius quandoque contrabatur, ad specialem aliquam partem, quæ toto involvitur, denotandam.

Ex ipsa proinde Inscriptione, quam candide & ex animi sententia, procul ab omni furo & dolo apposui, quilibet intelliget, quid hic expectare queat potissimum. Non Vindicias scil. rerum omnium in Sacris occurrentium; sed solius literæ in textu positæ, & in controversiam vocatæ a Masorethis, aliud in margine, quod Keri vocatur, in istius locum, surrogandum suaden-

dentibus. Hanc quippe hactenus litera ista sortem indignabunda conqueritur; quod, qui diversis originaliter eam adscribunt codicibus, arbitrium lectori relinquunt, utrum probari debeat, nec ne? Ut tantum non prorsus cogatur ostiatim Interpretum fores pulsare, supplex rogatum, ne exturbetur penitus; aut transfiliatur, de suffragio ad sensum constituendum ferendo, non interrogata. Egredere quoque fert, quod alii ex incuria vel inscitia Scribarum ipsam irrepsisse statuunt: alii ex malitia Judeorum eam clamitent suppositam. Multo magis deplorat, quod non desint, qui vitiosam eam profiteantur: ex ipsa primorum Autorum vel ignorantia ortam; vel saltem precipitantia, errores manifestos, ac soloecismos ipsi linguae indoli contrarios, inferente. Hi namque omnes, si non eliminandam eam judicant ac proscribendam penitus e sacro codice; minimum aut negligendam quandoque putant ceu suspectam, nulliusque ad mentem Dei cognoscendam usus: aut saltem lectionem marginalem aequali, vel etiam majori, cum ipsa honore afficiendam, voce et tribunali pronunciant elata. Qui mitius de illa sentiunt, & miserae veluti ejus sortis miserti, tolerandam eam arbitrantur ceu divinitus suppeditatam; praeterquam quod lectioni marginali tantum subordinent, tantis credunt involutam mysteriis, ut nemini nisi vel suis tantum Autoribus pateat, vel solis (ut ita loqui liceat) Adeptis: quorum longe pauciores, quam qui possidere se lapidem mentiuntur philosophicum.

Pro-

Profecto nihil horum, me quidem iudicē, obtinet. LITERA nec erronea est, ab indole linguae aliena: nec corrupta: nec mysteriis involuta, ut intelligi nolit: nec primis codicibus ignorata omnibus. Ubivis locorum recte sese habet, absque ulla transpositione, alternatione, vel elisione de novo instituenda. Nuspiam nec abundat, nec deficit; nisi analogia linguae id vel postulet, vel saltem permittat. Nullibi etiam talem refert Archaismum, qui penitus sit obsoletus, & non hinc inde multa reliquerit vestigia, neutiquam sub censuram vocata: quamvis in nominibus quibusd. propriis talia (rarissime tamen) contineat, quae successu temporis in alia transierint. Omnis error vel corruptio literae adscripta, non huic inest; sed menti lectoris, vel non satis in hac literatura exercitati, vel alienis praecipue conceptibus. Neque tam abstrusa est litera, occulta, & intricatis obvoluta mysteriis: ut non a quolibet linguae gnaro, & libero a praepudiciis, debita adhibita diligentia, investigari queat. Experientia didici, quod velit, & possit intelligi. SOLA proinde est, quae dici debet DIVINITVS INSPIRATA. Cum uno eodemque actu diversa, nedum contraria, ab eodem Deo Veritatis suppeditata haud sint.

Quicquid autem sub nudo nomine Keri circumfertur, nuspiam ceu כתיב evictum; id mere humanum est, EXPLICATIONIS, & reverentiae (in quibusdam inanis)

ergo, litera superadditum. Quod ut evidentius cognosca-
tur, in Parte I. hujus opusculi, quam **SINCERITATEM**
SCRIPTURÆ V. T. CONFLICTANTEM salutare
placuit, paulo prolixius de Origine, Natura ac indole, ali-
isque causis atque Cognatis Keri, fuit agendum: ante-
quam ad examen singulorum exemplorum, in Partell.
SINCERITATEM SCRIPTURÆ V. T. TRIVM-
PHANTEM complexa, accederem. Ante victoriam
non datur triumphus: & nemo vincit, nisi conflictum,
fortuna soepius aliquamdiu ancipiti, fortiter sustineat.
Hinc est, ut in prioris Partis cap. I. totius opusculi fun-
damento, Sinceritatem Scripturæ exhibeam, ut vacil-
lantem: qualis revera est, quamdiu pars adversa Ke-
ri, vel prævalet, vel aequali cum ista concreditur disce-
ditque successu. Cap. III. deprehendes Sinceritatem
Scripturæ V. T. **FALSA Keri Origine DETECTA**, ad-
huc consistentem: alio cap. Sinceritatem Scripturæ
V. T., **GENVINA Keri ORIGINE**, causa ac indo-
le **MONSTRATA**, superantem: ac rursus alio, Sin-
ceritatem Scripturæ V. T., **קְרִי CUM COGNA-**
TIS, Correctione scil. & ablatione Scribarum, item
cum locis Piscatis, ac præcipue cum סְבִירִין seu Opinabi-
libus **COLLATO**, devincentem.

Quibus in ead. Part. I. præmissi cap. II. Sinceritatem
Scripturæ V. T., **SUSPICIONE ERRORIS**, in Decade
exemplorum Abarbaneli suspectorum **SUBLATA**, elu-
ctantem.

Etantem. Non quod hoc spectare censeam: cum commodi-
us Part. II. in serie librorum Biblicorum, una cum re-
liquis in Jeremia occurrentibus fuissent pertractata. Ve-
rum ut brevi quodam, quod requirebatur, specimine o-
stenderem, qua methodo totam hanc causam in integro
Opusculo acturus sim, & quid de toto sperandum sit
negocio. Non sunt, fateor, hæc exempla de difficili-
mis: tanti tamen visa Abarbaneli, ut ea propter erro-
rem tribuere Prophetae ipsi, non reformidarit. Cum vo-
luntas SERENISSIMI, de edendo specimine signifi-
cetur, nuper admodum desultorio impiæ istius senten-
tiæ examine eram defunctus. Vnde desiderium explendi
mandatum NVTRITORIS CLEMENTISSIMI,
quo flagrabam, absque deliberandi spatio promittebat so-
lidius elaborandum, quicquid sors primum offerebat o-
bediendi cupido. Non displicebat præterea Decadis ro-
tunditas; qua plurimi Eruditorum suas circumscribunt
meditationes: quæ hic non erat conquisita, sed sponte
oblata. Tutius quoque videbatur, ad refutandum eligi
Judeum, omnibus exosum Christianis; quam si ea o-
perose coacervassem exempla, sparsim collecta, in qui-
bus vel omnes vel plerique Nostratum de sensu literæ
seu כתיב eruendo, desperant. Benignius audient dissen-
tientem; quando secundum seriem librorum Biblico-
rum ad loca controversa delatus, nemine aliter senti-
entium nominato, meam explicans mentem, necessitate
ordinis

ordinis videbor provocatus, non contradicendi libidine.

In II. opusculi Parte, memoratum ordinem rigide persequor; nulla voce, quam series librorum in Editionibus Ebraicis suppeditat, unquam omissa. Ubi moderatus est Castigationum numerus, quemadmodum in libris Mosaicis, aliisque exiguae molis, quales XII. Prophetae minores, & V. volumina Ebraeis dicta; ex pluribus unum caput constituo. Unde cap. I. exhibet Sinceritatem Scripturae PENTATEUCHI triumphantem: cap. II. Sinceritatem Scripturae libri JOSVÆ triumphantem. Et ita porro ad finem usque, per XVII. capita distincta.

Ubi vis aequali usus sum methodo: iisdemque subsidiis, ceu clypeo, tela repello adversa, in singulis vocibus sub examen vocatis. Incertus vocum sub ferulam tractarum numerus, qui a quibusdam augetur, ab aliis diminuitur, postulat; ut ante omnia inquiratur sedulo, utrum circa vocem suppeditatam antiquitus dissensus extiterit? Recentiorum enim conamina ad סבירן seu Opinabilia potius, quam קריין referenda, huc non spectant. Nullam pro controversa recipio, nisi ex ipsis potissimum Masoretharum scriptis, aliisque vetustis Interpretibus, vel MStis, pro tali fuerit agnita. Probato Masoretharum dissensu; proxime in causam ejus inquiero: unde scil. moti, literam deferendam suaserint? Res ipsa docebit, quolibet etiam rigidissimo in assensum abrepto; quod, praeter paucissima Euphemiae
ergo

ergo mutata, erroris suspicio ubivis ansam praeberit
mutationis susceptae. Hec itaque sola suspicio, quae cum
diuinitate Scripturae S. nullo modo consistere poterit,
pro viribus fuit expugnanda: hujusmodi allatis reme-
diis, quae euidenter doceant, nihil in litera esse erra-
tum; & Scripturam inibi extantem, ab antiquissimis
jam obtinuisse temporibus. Prius ostendo ex ipsa lin-
guae indole, aliis Scripturae exemplis comprobata, quae
nemo Criticorum mutare ausus est. Posterius ex auto-
ritate eruo antiquissimorum Interpretum, LXX. Se-
niorum, Jonathani b. Uziel, Onkelosi, Aquilae, Sym-
machi, Originis, atque Hieronymi; & haud raro ipso
Talmudistarum consensu, aliorumque in Mechilta,
Siphra, Siphre, Tanchum, atque Rabboth extantium.
Et in hoc ipso labore, per Dei gratiam, jam ad finem
usque perueni: atque adeo ipsa experientia edoctus, in-
trepide possum asserere; quod ne unicus quidem in toto
sacro Codice proftet locus, ubi retineri non possint lite-
rae in כתיב expressae, salua analogia linguae, & Orati-
onis serie. In litera compendiose tuenda annus jam
praeterlapsus colophonem imposuerat: in uberiori au-
tem deductione, tribus modo memoratis accommoda-
ta momentis, in cap. XLVIII. Jeremiae, quo die haec
conscribo, occupor; nullibi occasione mutandi animum
oblata.

Quod si haec mea Eruditis non displicuerint Vindiciae,
im-

impendam Partem III. recensendis illis, quæ aliter leguntur, quam primi Autores intenderant, vel nullo Variationis indicio adjecto, vel obscuro admodum. Quæ commemorata vides infr. Part. I. cap. I. §. 23. p. 73. Deinceps Dubiis illis, circa quæ discrepant Autores: incerti, num hoc v. cem כִּתְבִּי constituat, quod hodiernum in textu prostat; an vero alterum in margine nunc lectum? cujusmodi v. g. Psal. XXII. v. 17. ubi quidam; Masoram secuti, textualem ad Num. XXIV. 9. & finalem in voce כִּתְבִּי f. 10. col. 8. med. contendunt, in textu olim positum fuisse כִּתְבִּי foderunt; & in margine כִּתְבִּי, significationis dubie: alii discrepantiam invertunt, כִּתְבִּי in textum collocantes, prouti nunc est; & כִּתְבִּי ad marginem, in locum Keri. Ubi simul docebitur, unde quisque de quacunque voce in controversiam vocata, certus esse queat, quæ nam כִּתְבִּי constituat, & quænam Keri? Ne anxius bareat, an forte confusione hic exorta, Masoretbarum inventum, (ad exemplum ejus, qui auram amplexus fingitur, pro Junone,) inscius amplectatur, loco divinitus inspirati, a se neglecti penitus. Quæ pia ac prudens sollicitudo, mihi ipsi baud raro molesta, plerosque nostratium cohibet; ne suam alteri parti sententiam ita mancipient, ut alteri ea propter mittant repudium.

Quæ pro complenda Sinceritate Scripturæ (in latitudine debita sumta), ad IV. Opusculi Partem constituendam, de conciliandis istius contradictionibus apparentibus, aliisque minus congrue, ad palatum scil. Atheorum, Naturalistarum, Latitudinariorumque dictis, dextere explicandis, meditor; una cum consilio nova Bibliorum Ebraicorum Editionis, in qua omnibus hætenus receptis religiosissime sine ulla mutatione servatis, soli Keri marginali (explicationis ergo) suum addatur fundamentum lubricum, ac כִּתְבִּי cum vocalibus competentibus suisque rationibus subjungatur: ea, post primum specimen, peculiari epistola significabo, si Deus vitam & vires concesserit. Cujus clementissimæ protectioni Te, tuæque studia devotis commendo precibus. Dabam

Jena, d. X. Calend. Augusti, A. C. MDCCXIII.

SV MMA

Atque divinitate Scripturae nulla consistit Religio, §. I. Illa autem unice in Θεοπνευσία fundatur, §. II. Quae extendat sese non tantum ad res, & formale Scripturae; sed ad ipsa Verba, atque materiale ejusdem: attestante id Scriptura, uti novi Testamenti, ita & veteris, §. III. Itaque sine discrimine aetatis, vel educationis, aut vitae generis Vatum omnia Scripta Deo debentur, §. IV. Id quod statuunt non modò Christiani; sed & Judaei, tam Antiqui, in ipsa Mischna atque Gemara, nec non Rabboth §. V. quàm recentiores; interque eos etiam Abarbanel, qui aliàs parum reformidat, Jeremiae errores tribuere in dicendo. Ejusdem de VIII. ultimis Deuteronomii versibus, sententia §. VI. Quomodo conciliet ea, quae Scripturâ teste, Mosi potius competere videntur, quàm Deo §. VII. Laudata Θεοπνευσία non soli Legi tribuenda, sed omnibus libris Canonicis, & speciatim Jeremiae; non obstante prerogativâ, quâ Moses alios superare dicitur Prophetas §. VIII. Quae tamen soli textui originali competit; Versionum nulli, neque LXX Interpretum §. IX. Veteris T. Scriptura nemini Christianorum ideò suspecta esse debet, quod à Judaeis ad hos sit propagata. Cum Paulus eam commendat, & Christus ipse; atque ad Christianos non minus pertineat, quàm Judaeos §. X. Inter diversos tamen Pentateuchos ille saltem genuinus est, qui literis constat quadratis, seu Assyriacis: Samaritanorum turpiter est corruptus, & Christo ac Prophetis omnibus contrarius §. XI. Divinitas Scripturae necessario infallibilem infert certitudinem in rebus §. XII. In verbis autem accuratam elocutionem, ab omni soloecismo immunem; nec ambiguitati studio concepta obnoxiam. Quae salvâ Dei bonitate, ac justitiâ non potuit in omnibus corrumpi codicibus: sive malitiae Judaeorum corruptelam adscripseris, sive Scribarum incuriae §. XIII. Nihilominus Scripturae divinitatem evertere laborarunt in V. T. Manasses, Achas, Achasia, Achab, Amon, & Antiochus Epiphanes: tempore N. T. Haeretici quidam, Philosophi Gentiles, Julianus Apostata, & Muhammedes §. XIV. Epicuræi item, Athei, Naturalistæ, Latitudinarij §. XV. Bened. de Spinoza §. XVI. Pontifici diversimodè: & nominatè Joh. Morinus transfuga, ac Richard Simonius §. XVII. Ludovicus Capellus §. XVIII. Regum quidem V. T. machinationes per Prophetas Deus evertit, & excidia; Haeticorum & Philosophorum quorund. Gentilium, per Patres primitivæ Ecclesiae; Muhammedis per diversos, nominatos. Joh. Morini, Spinozae, Simonii, Capelli, ac Papicolarum exceptionibus plerisque satisfecerunt plures, ex ipsis etiam Pon-

Pontificus moderatores §. XIX. Qui tamen omnes errata atque menda per marginales Masoretharum castigationes indicata, ambabus amplectuntur manibus; Nostratibus timide admodum ad hanc exceptionem respondentibus §. XX. Quorum plerique statuunt, voces quasdam in textu mendose scriptas, juste emendatas esse in margine: inani scilicet formidine, quod omnia defendi nequeant, abrepti §. XXI. Ex Reformatis eadem formidine laborant Sixt. ab Amama, Hottingerus, Brianus Walton, Brunsius, aliique plures, §. XXII. Qua tamen durante, & errore in כתוב admisso, ex quacunque tandem causa ortum dixeris, nec Atheorum conatus, nec Pontificiorum puritatem fontium sugillantium insultus, aut Spinozae proterviam reprimes; nec dubiis Capelli, ac Simonii ullo modo satisfacies §. XXIII. Quia aliquot millena loca huic subiecta forent corruptioni §. XXIV. Ut igitur his omnibus efficaciter cornua obverterem, intrepide jam olim asserui, NULLVM IN VLLO כתוב CONTINERI ERROREM; sed RECTE SE HABERE OMNIA, ritè examinata §. XXV. Quod ex parte mecum fatentur Nostratium plures: nominet Matib. Wasmuth, Laur. Fabricius, Aug. Pfeifferus, Job. Andr. Quenstedt, B. noster Lutherus, Job. Henr. Majus, & celeberrimus Philol. H. v. d. H. §. XXVI. Tractatus Masora throno mota olim promissus eadem probaturus erat: qui, voce מסורה obiter explicata §. XXVII. Non eos vellicat Criticos, qui aliorum Animadversiones in Systema redegerunt: sed primos lectionis substituenda Auctores, incertos quidem, Esrâ tamen recentiores §. XXVIII. Quibus decenti honore servato, solum Θεσπευσίας thronum denego: quam vel invitis obtrudunt, quotquot in lectionibus & Versionibus suis Keri respiciunt marginale §. XXIX. Nominetenus Judæi omnes, plus reverentia suis exhibentes Scribis, quam Legi scriptæ §. XXX. Quibus pollicem premunt isti Christianorum, qui vel utramque lectionem cum divinam retinendam contendunt, Lectori optionem relinquentes; vel Keri dicens scriptæ prorsus præferunt §. XXXI. Quod ut majori audacia faciat ABARBANEL, non veretur errorem tribuere auctori literarum: quem in Deum diximus. Spectatim Jeremie imperitiam in dicendo adscribit, ob summam ejus pueritiam, §. XXXII. Quam probat præcipue e multitudinem lectionum marginalium §. XXXIII. Quæ nequaquam ortæ sint e diversis Codicibus inter se collatis, ut Kimchi & Ephod crediderint. Quum Esras Scripturam inveniret integram, prout à primis Auctoribus scripta fuerit. Qui interdum lapsi sint §. XXXIV. Quod evincere conatur per Decadem errorum, in JEREMIA circa initium occurrentem §. XXXV. Atque adeo, non sine impietate & blasphemia, error redundaret in ipsum Spiritum S. §. XXXVI.

§. I. Quantum

עמ"י

§. I.

Quantum momenti in eo situm sit, ut divina sacrae Scriptura constet autoritas; nemo potest ambigere, qui eandem *primum ἀποκρίσειν* agnoscit *credendorum* agendorumque *Principium*, ac *normam* controversiarum *unicam* ^{a)}. Non Christiani tantum, sed ipsimet etiam Judæi, interque eos celebris iste *Fidei fundamentorum* autor ^{b)}, ingenuè fatentur, quod hac sublata, vel saltem in dubium vocata, omnis illicò vacillet Religio ^{c)}.

§. 2. Eminentem verò hanc autoritatem aliunde non obtinet, nisi ex *inspiratione divina*, sanctis Dei facta hominibus. Hæc sola ultra sortem aliorum humanà conceptorum industria, Scriptu-
A ram

^{a)} Vid. Gal. VI. 6. Eph. II. 10. Deut. IV. 2. c. XII. 28. 30. 32. c. XXVII. 16. Jos. XXIII. 6. Jes. VIII. 20. Luc. XVI. 19. Jos. V. 39. ^{b)} scil. R. Joseph Albo in ספר עיקרים lib. I. c. 10. f. 17. a. ^{c)} verba ejus sunt: אִם נִשְׁעַר סְלוֹקוֹ תְּפוּל חֶדֶת בְּכֻלָּהּ

ram evehit. Quælibet conditionem sequitur suæ Originis: ex perfectione atque veracitate sui æstimanda autoris. Imperfecta est, multisque obnoxia erroribus, quæcunque homini suam debet originem; quantacunque etiam præditus sit notitia, & stupendis cæteroquin polleat ingenii dotibus. Sola veteris & novi Testamenti Scriptura singulari hoc gaudet privilegio, ut fallere prorsus nesciat: quia Deo suam debet originem, omnis experti erroris.

§. 3. *Universa* quippe *Scriptura* est *divinitus inspirata* ^{d)}; voce *πᾶσα* quoad hoc quidem Prædicatum ^{e)}, non collectivè, sed etiam distributivè sumpta. Idque, *quoad materiale non minus*, in quantum id *ἡγὰρ γεγραμμένη* v. 14. indicata, comprehendit; *quàm formale*: h. e. non quoad sensum tantum, vel res mentibus sacrorum vatum oblatas, quas quilibet suis deinceps enunciaret verbis; sed quoad ipsas voces, vocumque syllabas. Si enim *SCRIPTURA* *sacra*, ut optimè B. noster *MUSÆVS* infert ^{f)}, ex *vocum & literarum characteribus SCRIPTIS* habet, quod *SCRIPTURA* est; necessario dicendum, cum

d) *πᾶσα γεγραμμένη* Θεόπνευστος 2. Tim. III. v. 15. sqq. e) Copula in plerisque codd. antiquis subiecta, evidenter satis indicat, τὸ Θεόπνευστος ad Prædicatum esse referendum: quicquid etiam Clemens Alexandrinus, Vulgat., Syrus, Arabs, alique horum auctoritate seducti, dixerint. Unicus *Barbar.* codex infinitis aliis dissentientibus non præjudicat. f) *Introducet.* in The-

forma det esse rei, id quod scriptum reperitur, (characteres sc. literarum,) divinitus esse inspiratum. Uti Paulus non ausus est, loqui quicquam, quod non operatus per eum fuerit Christus, VERBO atque opere g): & alibi b), predicationem suam non in persuasoriis humane sapientiae verbis constituisse ait; sed in demonstratione Spiritus & potentiae. Unde & Thessalonicenses ejus sermonem non ut hominum, sed, qualis revera erat, ut Dei receperunt i). Utque omnes Salvatoris discipuli in jus vocati, non ipsi fuerunt, qui loquebantur (sua scil., & praemeditata antea); sed Spiritus Dei, per ipsos locutus k). Et (ne ad sola judicia hæc traxeris,) in festo Pentecostali, Spiritu S. super ipsos effuso, Magnalia Dei prædabant l), prout Spiritus S. dabat, s. suggerebat illis eloqui. Αποφθέγγεσθαι, vi nominis hinc derivati ἀπόφθεγμα, non tantum idem est ac sententiose eloqui, mera proferre apophthegmata; sed & de illis quandoque dicitur, juxta Beza^m), qui non tam ex se, quam Numinis afflatu & impulsu loquuntur, ac edunt Oracula. Quæ autem prædicarunt Apostoli, ea ipsa verbis iisdem in literas deinceps redegerunt. Ita in veteri

A 2

foe-

ol. Part. II. c. 2. §. 7. p. 250. g) Rom. XV. 18 b) 1. Cor. II. 4. i) 1. Thess. II. 13. k) juxta promissionem Christi Matth. X. 19. Marc. XIII. 11. Luc. XII. 11. 12. c. XXI. v. 14. 15. l) Act. II. 4. m) Comment. adl. c.

foedere non Prophetarum erant verba, quæ divinitus misſi, proloquebantur; ſed *Dei, per labia ipſorum loquentis*. Non enim, ut Petrus de ipſis teſtatur ^{m)}, *voluntate hominis allata eſt unquam Prophe-
tia; ſed à SPIRITU S. AGITATI, locuti ſunt ſancti
Dei homines*. Unde & *Dei ipſius* vocantur *Verba*,
quæ ipſe dixerit, per miniſterium ſaltem huius vel i-
ſtius vatis: qui ſcil. organa corporis Orationi & ſcri-
pturæ formandæ neceſſaria, *linguam* nim. atque
manum Deo loquenti, & in calamum dictitanti ſup-
peditabant; ut per eadem Deus ipſe veluti loqueretur,
& ſcriberet. Deus Moſen certa & *definita* jubet ſcribe-
re ⁿ⁾: & JEREMIAS ea præciſe *verba ſcribere* in-
citatur, *quæ Deus ipſi dixerat* ^{o)}: atque *Dei verba* vo-
cantur, quæ Baruch, Jeremia dictante, ſcripſerat ^{p)}.
Jeſaiæ ^{q)} autem, & modo dicto Jeremiæ ^{r)}, ac Pro-
phetæ ad ſimilitudinem Moſis excitando ^{s)}, dicitur
Deus verba in os poſuiſſe. More iſtorum, qui nun-
cium mittentes, ut mandata accuratè deferat, ſin-
gula verba dicenda præeunt, & interdum inculcant
aliquoties ^{t)}. Ut Joab feciſſe legitur mulieri iſti, pro
Abſa-

^{m)} 2. Petr. I. 21. ⁿ⁾ Exod. XXXIV. v. 27. 28. ^{o)} Jer. XXXVII.
2. c. XXXVI. 2. ^{p)} l. c. v. 6. ^{q)} Jeſ. LI. v. 16. ^{r)} Jer. I. 9. c.
XV. 16. ^{s)} Deut. XVIII. 18. Conf. etiam Exod. IV. 15. Jer.
XXXVI. 11. 22. Eſr. I. 1. Num. XXII. 38. c. XXIII. 7. 12. 16.
Pſal. XL. 4. Jeſ. I. 20. ^{t)} Vid. omnino Wolff. Muſcul. Com-
ment. in Jeſ. 51. 16.

Abfalome intercedenti ^{u)}; & Moses facere jubebatur Aaroni ^{x)}. In Prophetarum scriptis nil frequentius est, quàm ut *Dei* dicantur *Verba*, quæ ipsi prædicarunt & scripserunt; vel *Dei verba*, per manum h. e. ministerium saltem *Propheta dicta* ^{y)}. Quod de se testatur David, *Spiritus Domini per me locutus est, & sermo ejus per linguam meam* ^{z)}; idem & reliquis veris Prophetis contigit omnibus ^{a)}. Hinc est, ut *Deus ipse*, quæ Prophetæ ejus nomine prædicarant vel scripserant, *sibi appropriet*; *sua* vocans *verba*, & *a se scripta*. Prioris locutionis exempla passim prostant ^{b)}; & ex eodem fundamento Jeremiam *os suum*, vel *quasi os suum* vocat Deus ^{c)}; quod Deo principaliter loquenti *os suum* præbeat, ceu organum loquelæ necessarium. Alibi ^{d)} *Deus* declaratur *locutus per os Prophetarum sanctorum* omnium, & speciatim *per os Davidis* ^{e)}. Posterioris testimonium occurrit Hos. VIII. 12., & juxta plurimos ^{f)} Psalm. XLV. 2. Pauli *γεννηθεον πνευματος* ^{g)} à Syro redditur, *per*

A 3 Spi-

^{u)} Vid. 2. Sam. XIV. 19. ^{x)} Exod. IV. 15. ^{y)} Vid. Jes. XX. 2. Lev. X. 11. Num. XVII. 5. c. XXVII. 23. Jos. XXII. 9. 1. Reg. VIII. 56. c. XVII. 16. 2. Reg. X. 10. Mal. I. 1. &c. ^{z)} 2. Sam. XXIII. 2. ^{a)} Vid. Heb. I. 1. ^{b)} Vid. Deut. XVIII. v. 18. 19. 1. Sam. XV. 11. Jes. LI. 16. Jer. I. 9. c. VI. 19. c. XI. 10. c. XIII. 10. c. XVIII. 2. c. XXV. 5. 13. Ez. III. 10. 11. &c. ^{c)} Jer. XV. v. 19. ^{d)} Luc. I. 70. Act. I. 18. c. III. 21. ^{e)} Act. IV. 25. ^{f)} secus *Basilium M.* ad I. c. Op. Tom. I. p. m. 253. ^{g)} 2. Tim. III. 16.

*Spiritum sanctum scripta: & pronomem in קדש colle-
git eadem^{b)}, multi ad singula in libro Domini com-
prehensa, referunt.*

§. 4. Nihil hic valet ætatis, vivendique gene-
ris, imò ne sexus quidem, differentiaⁱ⁾. Nemini vi-
tio verti potest juvenus, vel educationis ruditas.
Quia nemo istorum proprios animi conceptus lo-
quebatur^{k)}; sed, *Dei verba unicuique inspirata*, sin-
guli. *dem Spiritus*, qui huic in aula educato inter
Principes, *dicenda suggerebat*^{l)}, *inspirabat etiam Ver-
ba* in caula nato, & *ruri vitam agenti* inter pecua-
rios^{m)}. Et ille ipse Deus, qui nunc *senem ad scriben-
dum provocat*, nunc maturæ ætatis virum, non re-
spuebat juvene quandoque uti amanuensi. Qui
Samuelem admodum puerum, internuncium ad Pon-
tificem ablegabat decrepitumⁿ⁾: alios vel in pueri-
tia ad *scribendum* excitat, vel in adolescentia^{o)}. Ni-
hil

^{b)} Jes. XXXIV. v. 16.

ⁱ⁾ Nam Autor Seder Olam rabba c. XXI. præter XLVIII. Pro-
phetas in Sacris commemoratos, recenset etiam VII. Prophe-
tissas, Mirjam Exod. XV. 20. 21. Deborah Jud. IV. v. 4. 5.
Hannam 1. Sam. II. v. 1. sqq. Abigail 1. Sam. XXV. 32. 33.
Huldam 2. Reg. XXII. 14. Esterem c. IX. v. 29. 31. atque Sa-
ram. Imo Patriarcharum uxores omnes, Matronas ad exem-
plum maritorum vocatas, hac dignitate decorandas censet.
^{k)} juxta superius dicta è 2. Petr. I. 21. ^{l)} Ut de Jesaia testan-
tur omnes ^{m)} Vid. Amos I. v. 1. ⁿ⁾ Vid. 1. Sam. III. v. 1. sqq.
^{o)} Vid. Jer. I. v. 5. c. XXX. 2. c. XXXVI. 2. sqq. post adultæ

hil enim *scribere* debebant, nisi à Deo in calamus quasi ipsis *dictaretur*; nulla voce vel litera additâ, nullaque demta *p*). Eo prorsus modo, quo Jeremias Amanuensi Baruch concipienda suppeditabat, quæ suo Deus ori imposuerat, & ut scripto comprehenderentur, disertè jusserat *q*). Quo observato, haud immerito *à se scriptum* Deus asserit *r*), quicquid ipso dictante, ipsius exararant Amanuenses.

§. 5. Agnoscunt hanc *revelationis* rationem non solum Christianæ Ecclesiæ seculorum omnium Doctores, utut per diversas distributi Sectas: sed ipsimet etiam Judæi, moderni non minus, quàm antiquitate clari ultima. In re manifesta non attinet è Christianis plurium afferre testimonia. Passim hæc prostant, omnium fermè contrita manibus. E Judæorum monumentis, quæ non æquè omnibus nota sunt, evidentiora saltem adducam, & quæ ad præsens inprimis facient institutum. Gloriosum illis & memorabile est, quod, ad Scripturæ literam provocantes, verbis *dicit vel scribit*, sine subjecto alioquin adhiberi solitis, Talmudistæ frequenter adjiciant vocem

ætatis viros, de quibus Exod. XVII. 14. c. XXXIV. 27. Jes. VIII. 1. c. XXX. 3. Ex. XXIV. 2. c. XLIII. 11. Hab. II. 2. *p*) Deut. IV. 2. c. XIII. 1. *q*) Jer. XXXVI. 4. sqq. conf. Jes. LI. 16. c. LIX. 21. *r*) juxta modo dicta circa finem §. præc. ex Hos. VIII. 12. Psal. XLV. 2. & dicenda mox ad §. sqq. lit. s) e) Talm.

cem רחמנא, quæ *Misericordem* denotat: *Deum* hac voce *misericordie fontem*, omnis *Scripturae* autorem significaturi s). Præterea quoque in prima Talmudis parte, sub Antonino pio compilata, quam *Mischnam* vocant, eo in loco, quo omnes Israëlitas partici-

- s) Exempla occurrunt in singulis ferme foliis. In Cod. *Sanbedr.* ad c. VIII. §. 7. f. 73. a. circa fin. & b. Postquam legem, quâ occisurus proximum, item masculum stupraturus, vel puellam desponsatam, aut flagitium perpetraturus supplicio capitis aut excidio dignum, cum vitæ periculo jubetur inhibendus, fundatam dixerant in verbis Deut. XXII. v. 16. *Et puella non facias quicquam, non est in puella peccatum mortale*; observant, in textu scribi נער *PVERVM* denotans, in margine autem juberi legendum נערה, *PVELLAM* inferens *DESPONSATAM. PECCATVM* indigitare reos excidii: & *MORTALE*, reos supplicio capitis per magistratum inferendo. Et, ne quid otiose positum videatur, illicò subjungunt l. 32. fqq. כל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא נער משום דלאו אורחיה אבל נערה דאורחה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פנים לה אבל נער דלא קא פנים ליה אימא לא/ ואי כתב רחמנא הני משום דהאי לאו אורחיה הוא והא קא פנים לה אבל שאר עריות דאורחיהו ולא נפיש פיגמיהו אימא לא/ כתב רחמנא חטא/ ואי כתב רחמנא חטא הוה אמינא אפילו חייבי דאווין כתב רחמנא מות/ ואי כתב רחמנא מות הוה אמינא חייבי מיתות בית דין אין חייבי כריתות לא כתב רחמנא חטא/ ולכתוב רחמנא חטא מות ולא בעי נער ונערה אין הכי נמי איירי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה; i. e. in quem finem tot diversæ adhibentur voces? Resp. omnes sunt necessarie. Nam si scripsisset *Misericors PVERVM*, dixissem, ideo cum vitæ damno hoc impediendum præcipi, quia faci-

ticipes pronunciant *seculi futuri*, expertem ejus faciunt,

nus *contra naturam* (χεῖναι τὴν παρὰ φύσιν Rom. I. 26.) perpetrare suscipit. Verum si puellam persequeretur, quacum (κατὰ τὴν φύσιν χεῖναι l. c.) naturaliter conspescere solent; dicerem, non tanto cum periculo liberandam fore. Et si scripsisset Misericors **PVELLAM**; dixissem, propterea quod insigni ipsam affecturus esset opprobrio, tanto cum periculo juberi liberandam. Sed si puerum persequeretur, cui tantam non inferret ignominiam; dicerem, nequaquam vitæ periculum subeundum esse. Et si scripsisset Misericors istas duas voces, non additis reliquis; dixissem, ideò tantum pro his adeundum periculum, quia in illo quidem facinus contra naturam perpetraret, hanc autem grandi nimis exponeret ignominiae. Sed ob reliquos incestus, qui secundum naturam committuntur, & non aequè grandem asferunt ignominiam; dicerem, nequaquam pro inhibendis istis, vitam periculo esse exponendam. Ideo scripsit Misericors **PECCATVM**. Quod si verò solum peccatum scripsisset Misericors; dixissem, etiam transgressores Interdictorum, sive reatum ob interdicta violata contracturi, cum damno vitæ sunt impediendi. Quapropter scripsit Misericors **MORTALE**. Scriberet itaque Misericors **PECCATVM MORTALE**, nec postularet **PVERVM**, & **PVELLAM**? Omnino: etiam sic recte se haberet. Quibusdam interiectis, l. 15. addunt: quoniam scripserat **MISERICORS** puerum, scripsit etiam puellam. Octo vicibus in uno loco Deum autorem faciunt singularum in Scriptura vocum; haud secus, ac si ipse scripsisset, quæ Moses ejus Amanuensis expresserat. In Cod. Succa f. 27. b. l. 6. de verbis Deut. XVI. 13. asserunt Doctores, קָמַר רַחֲמָנָא i. e. ita dixit Misericors, fac tabernaculum &c. Cod. Bechoroth f. 5. b. l. 26. citaturus Num. XVIII. 17. Rabb Juda docebat, קָמַר נָקִיבָא nam **DICIT SCRIPTURA**, verumtamen primogenitum bovis, aut primogenitum agni, aut primogenitum caprae non redimes &c. Mox l. 37. sqq. R. Jose f. Chaninae examinat, quare post proficias, toties repetatur primogenitum? & respon-

ciunt, qui Legem à Deo provenisse negaverit¹⁾. In altera ejus parte, Gemara Bab. quæ concisas istius theses clarius illustrare satagit, alia inquit²⁾, inter nos ab antiquo doctrina viguit, qua is Dei verbum sprevisse dicitur, juxta Num. XV. 31. qui asserit, Legem non provenisse de cælo. Etiam si professus fuerit, omnem in universum Legem cœlitus datam esse, excepto unico versu, quem non dixerit ipse Sanctus ille benedictus, sed Moses autoritate propria; ille est, qui l. c. sprevisse dicitur Verbum Dei. Imò etiam si dixerit,

det, necessarium fuisse: דאן כתב רחמנא i. e. nam si scripsisset MISERICORS &c. Porro l. 40. רחמנא ליכתוב i. e. scribere debebat MISERICORS: & paulò post l. 42. כן ליכתוב קרא. si sic, scriberet textus &c. Quod f. 6. a. l. 8. permutatur cum רחמנא ליכתוב כן אם si sic, scriberet MISERICORS. Conf. l. c. f. 11. b. l. 2. f. 13. b. l. 9. f. 15. a. l. 31. Cod. Menachoth f. 93. b. l. 10. & ubi vis. 2) Cod. Saphedr. cap. חלק quod in quibusd. Editt. ultimum est, in aliis penultimum. Cujus θ. i. incipit כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואילו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים i. e. Omnibus Israelitis portio est in mundo futuro. — Illis autem nulla competit portio de mundo futuro: si quis dixerit, Resurrectionem mortuorum probari non posse ex Lege; aut Legem non fore de coelis. 3) l. c. f. 99. a. l. 37. sqq. האומר אין תורה מן השמים ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו זה הוא כי דבר יהוה בזה ואפילו אומר כל התורה כוללה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזירה שוה זו זה הוא כי דבר יהוה בזה

rit, totam in universum Legem coelitus datam esse, excepta una peculiari formula Grammatica etiam obsoleta x), aut illatione vel à minori ad majus, vel à pari deducta; is ille est, qui sprevisse dicitur l. c. verbum Domini. Cum in cod. Bava bathra y) quidam (sive R. juda fuerit, juxta plerosque, sive R. Nehemja, juxta alios) opinaretur, octo ultimos Pentateuchi

B 2

versus

x) Quia alibi התורה דיקדוק Grammatica Legis contrahitur לדיקדוק הסופרים Grammatica Scribarum, v. g. Cod. Megilla f. 19. b. l. 14. Succa f. 28. a. l. 20. Bechoroth f. 30. b. l. 10. Bava bathra f. 139. a. l. 54. Schekalim Jerus. ad cap. VI. f. 49. c. 4. circa fin. coll. En Israël ad l. c. f. 182. it. Schekalim Bab. f. 9. b. l. 45. 48. Rabboth in Cant. l. 2. f. 3. c. 2. l. 20. Quod Raschi Lev. XVIII. 4. דיקדוקי הפרשה vocat, effert autor Kizzur Misrachi per דיקדוקי תורה Conf. etiam Raschi ad Cant. VII. 14. Suspicionem facit, annon Grammaticalia Legis, inter alia, etiam ad inusitatioris istas & quasi obsoletas loquendi formulas, trahi debeant; quas Masorethæ s. Scribe per suum Keri marginale correxerint. Cum Gemara perceptionem alterius seculi denegat formulam hujusmodi Deo indignam judicanti. y) Verba Gemara sunt l. c. fol. 15. a. l. 8. sqq.

אמר מר יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה
 חניא כמאן דאמר שמונה פסוקים שבתורה יהושע
 כתבן דחניא וימת שם משה עבר יהוה איפשר משה מת
 וכתב וימת שם משה אלא ער כאן כתב משה מכאן
 ואילך כתב יהושע דברי ר' יהודה ואמרי ליה רבי נחמיה
 אמר לו רש איפשר ספר תורה חסר אות אחת וכתוב לקוח
 את ספר התורה הזה אלא ער כאן הקבה אומר ומשה
 אומר וכותבו מכאן ואילך הקברה אומר ומשה כותב
 בדמע כמו שנאמר להלן ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את
 כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בריו וכו'

versus commemorationi mortis ejus postpositos, à Josua fuisse superadditos; dicebat eidem Rabban Simeon: fierine potest, ut liber Legis unâ destituatur literâ: cum scriptum sit Deut. XXXI. 26. accipite librum Legis hunc ipsum. Imò vero huc usque Sancto benedicto dictante, Moses repetebat ead. verba effereus, & exarabat literis: hinc autem & in seqq. Sanctus ille benedictus dictabat, & Moses scribebat, irroratus lacrymis. Eodem modo quo alibi ^{z)} interrogatus Baruch Principibus Israëlitarum respondebat, Jeremiam ore suo dictasse ipsi unumquodque verborum istorum, quæ ipse scripserit super codicillum istum atramento. Mosen hac similitudine, juxta Glossam marginalem ^{a)}, Amanuensi comparant: qui ne literam quidem scriptis comprehendere solet, nisi eam prius

i. e. Docuit quidam, Josuam scripsisse librum suum, & octo versus, qui in Lege ultimi sunt. Doctrina circumfertur conveniens ei qui dixit, octo istos versus, qui in Lege, Josua scripsit; quia docetur Deut. XXXIV. 5. & mortuus est ibi Moses servus Domini. Fierine potest, ut Moses mortuus scriberet hæc ipsa verba l. c. & mortuus est ibid. Moses? Imò verò huc usque scripsit Moses: hinc autem & ulterius scripta addidit Josua; ex sententia R. Judæ, quamvis sint, qui id R. Nebemie tribuant. Cui dicebat Rabban Simeon, fierine potest &c. ut est in serie orationis. ^{z)} Jer. XXXVI. 18.

^{a)} Verba Glossæ sunt, **אכולה מלתא קאי דקאמר הקבה** **אומר ומשה כותב כמה שמצינו שהנביאים כותבין** i. e. ad totam orationem respicit hoc exemplum, quæ dixerat, Deo dictante Mosen scripsisse: sicut invenimus, quod Prophetæ scripserint ex ore Domini ipsorum.

prius dictarit is, à cuius ore pendet. Et ex hoc ipso fonte emanavit, quod alibi in antiquissimo libro Rabboth^{b)}, R. Samuel fil. Nachman autoritate Jonathanis, de Mose haud vereatur propalare; quod, cum in historia Creationis conscribenda occupatus, opus cujuslibet diei conceperit, prout Deum audiverit dictitantem, versum istum, quo dicebatur, *faciemus hominem in imagine nostrâ, juxta similitudinem nostram*, noluerit scribere; sed abjecto veluti calamo, Deum dictantem sibi allocutus sit verbis: *Dominator mundi! quid tu ipse argumenta suppeditas hereticis obloquendi tibi? miror! Cui responderit Deus, scribe. Qui vult errare, erret.*

§. 6. Eandem cum his tuentur sententiam genuini istorum posterii omnes^{c)}. Verum ob dicenda inferius^{d)}, juvabit ex infinitis, hic solum addire

B 3

dire

^{b)} Bereschith rabba Seet. VIII. f. 10. c. 1. l. 13. sqq. ד' שמואל בר נחמן בשם יונתן אמר בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה כל יום ויום וכיון שהגיע לפסוק הזה שנ' ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו אמר לפניו רבון העולם מה אתה נותן פתחון פה למינים אתמהא אמר לו כתוב והרועה לטעות יטעהו

^{c)} Vid. in hanc rem R. Joseph Albo in עיקרים lib. IV. c. 8. f. 141. b. l. 22. R. Samuel Zirza in מקור חיים ad Deut. I. v. 1. f. 109. c. 2. l. 14. sqq. ^{d)} §. 31. sqq. ubi Abarbanel attribuit Jeremie imperitiam dicendi: & quod hinc inde ex errore lapsus sit, ineptas exprimendo vocum formas & constructiones.

dire Isaacum Abarbanelem : qui hanc soepius per-
tractat materiam. Ad dubium contra ultima Penta-
teuchi verba à R. Juda, vel R. Nehemia motum,
quod Moses jam mortuus ineptè diceretur scripsisse,
respondet^{e)}, quod tum demum valeat, si Moses pro-
pria voluntate, suoque scripsisset arbitrio. Quod ta-
men nequaquam ita se habeat. Quum Legem inte-
gram à prima ejus voce בראשית usque ad verba Deut.
XXXIV. 12. IN OCVLIS TOTIVS ISRAELIS, San-
ctus ille benedictus dictarit verbotenus, (voce post vo-
cem

^{e)} Comment. ad Deut. XXXIV. f. 418. c. 3. l. 16. sqq. Edit. Ven. sed Hanov.

f. 136. c. 1. השיב רש"י אלא ע"כ הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב
בריו/ ורצה בזה כי אם היתה כתיבת התורה פעולת
משה שהוא יכתוב אותה מדעתו מה שקרה במציאות
והיו דברים מסודרין ומגבילים ממנו והספורים שבאו
בה משה מעצמו היה האומר והמגיד אותם מה שקרה היה
ספקו של רבי יהודה עצום מאד/ איך יכתוב וימרה
משה בהיותו כבר מת ובטל מן העולם/ אבל לא היה
העניין כן/ כי כל התורה מבראשית עד לעיני כל
ישראל היה הקב"ה אומר מלה במלה ומשה כותב וכו'

i. e. respondit Rabban Simeon, imò vero huc usque Deus O. M.
dicebat, & Moses repetebat ac scribebat atramento. Quo ipso
voluit significare, quod, si fuisset consignatio Legis Opus Mosis, ut
ipse scriberet suâ sententia id quod actu evenerit, & ordinata fu-
erint verba ac determinata ab ipso, ac historias inibi occur-
rentes Moses à se ipso dixerit, enarraturus quæ evenerint; tunc
dubium R. Judae admodum ponderosum foret: quomodo scribere
potuisset, & moriebatur Moses, cum jam esset mortuus, cessarit-
que in mundo existere? Sed non ita sese habebat negocium; quum &c.

cem expressa, & Moses scripserit. Paulò post f) ait: scripsit eadem ex ore Fortitudinis, h. e. Dei fortissimi. Ult canticum illud Deut. XXXII. multaue alia, quæ futura demum erant, postquam plures jam annos fuisset defunctus. Quæ certe dicamus necesse est, eum delineasse ex ore Fortitudinis. Cui notum, quod in futuro continget: quum res diu post futurae ante Benedictum sint veluti jam existentes. Quapropter in Prophetarum sermonibus multoties invenis res futuras per Præteritum enunciatas, quasi dudum in rerum natura extitissent. Cum quibus conveniunt verba Deut. XXXIV. 1. & ascendit Moses de campis Moabiticis: it. v. 6. & sepelivit eum in valle. Nam sanctus ille benedictus

f) l. c. l. 27. sqq. כתבם מפי הגבורה הלז תראה שכתב שירת האזינו וזולתה שהם דברים עתידים לאחרי מותו שנים רבות ונאמר שכתבם מפי הגבורה שהוא היורע העתיד להיורס והדברים העתידים הם לפניו יתברך כהווים ולכן בדברי הנבואות תמצא פעמים רבות העתידות בלשון עבר כאילו הם דברים כבר יצאו למציאות וכן היו ויעל משה מערבות מואב וגו' ויסקור אותו בגיא שחקבורה צוה לו שיכתוב זה כלו כפי מה שהיה עתיד להיורס וכן השוה הדברים העובדים והעתידים בלשונו ובדבריו להעיר שכלם נתנו מרועה אחד ושלם היה ביניהם הפרש כי אלן ואלו היו מסודרים ומצויים מפני השן ונכתבים ביד משה וההבדל ביניהם שבכל דברי התורה היה הקבה אומר ומשה היה אומר וחוזר הדברים אשר שמע ואחר כך כותבו אמנם באלו השמונה פסוקים הורה הקבה אומר ומשה לא היה אומר אותם כי אם כותב

dictus jussit eum, ut totum hoc conscriberet, prouti
mox erat futurum. Ideò autem res præteritas & futu-
ras, stylo suo ac loquendi genere aqualiter effert; ut te-
staretur, cunctas à Pastore provenisse eodem, nullum-
que inter eas intercedere discrimen: sed tam bas, quam
illas ordinatas fuisse & mandatas ore Dei supremi, &
manu Moſis conſcriptas. Si quod inter eas intercederet
discrimen, hoc solum foret, quod cuncta Legis verba
Sanctus ille benedictus primùm dictarit, quæ deinceps
singula, quotquot audiverat, Moſes repetierit, distinctè
elocutus, antequam ead. conscriberet. Verum octo i-
stos versus dictarit Sanctus ille benedictus, quos Mo-
ſes non repetierit eloquendo, sed tantum conscripse-
rit. Id quod eveniebat ei ob angustiam ex morte jam
imminente irruentem. Propter fletum enim non vale-
bat verba dictata elocutione repetere; sed tantum
scri-

אותם בלברו והיה זה לפי שהיה בוכה בצררת המיתה
העתירה לבוא עליו ומפני הבכיה לא היה יכול לחזור
חמירה אבל היה כותבה כאשר שמעהו והוא שאמר
רבי שמעון עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותבו
מכאן ואילך היה הקב"ה אומר ומשה כותב בדמעו כלומר
שלא היה אומר אותם מפני בכייתו ודמעו על לחייו
ולפי זה גם כן נכתבו ח' הפסוקים האלה בדיו
כמו שאר התורה והחילוק הנה ביגון הכותב
ודמעיו בצום ובכי בכתבו לה בחמר הכתיבה

Eandem sententiam quoad versus hos VIII. ultimos defendit
etiam Maimon. Hilc. תפלה cap. XIII. §. 6. Autor Siphre, ad
Deut. XXXIV. f. ult. c. 2. fin.

scribebat ea, prouti audiverat. Et hoc ipsum est, quod Rabban Simeon indigitabat verbis, DEHINC ET IN POSTERUM DEVS SUPREMVVS DICTABAT, ET MOSES SCRIBEBAT ברמ"ע i. e. propter lacrymas. Q. d. quod non repetierit eadem eloquendo, ob fletum & lacrymas vultum irrorantes. Siquidem & octo illi versus similiter atramento scripti fuerunt, ut Lex reliqua; non lacrymis, ceu scriptiois materia. Sed scriba istorum, scripturus eosdem, in moerore erat constitutus; lacrymis ejus in jejuniis ac fletu genas rigantibus.

§. 7. Alia, quæ divinæ adversa videntur inspirationi, dubia alibi idem Abarbanel non infeliciter diluit. Cujusmodi est *Explicatio* illa, in Deuteronomio legibus quibusd. olim sancitis a Mose superaddita Deut. I. 5. it. quod execrationes in Deuteronomio prostantes Mosi adscribant Talmudistæ, tanquam à se ipso dictas. Perinde ac preces pro Israëlitis vitulum conflantibus fusas, proprio motu peregisse videtur, nullo ad eas Dei mandato incitatus. Haud secus ac tergiversationem illam, qua legationem in Ægyptum suscipiendam toties declinabat, nec verebatur Deo dicere g), *mitte quæso! ministeria cujuscunque, quem missurus es.* Res ipsa loqui videtur, quod Deus hæc eidem minimè suggererit: alioquin non inhibuisset illas b), nec hanc tam acerbe fuisset

C

pro-

g) Exod. IV. 13. b) Vid. Exod. XXXII. 10.

prosecutus i). Ad hæc ita respondet k), quod Mo-
ses dixerit verba illa, interpretaturus Præcepta hic
commemorata Israëlitis, pro necessitate cujuslibet. Sed,
cum Israëlitis eadem recitarit, jussisse Deum, ut quic-
quid dixerat, in librum Legis referret: additis hinc inde
rationibus quibusdam, in momento consignationis à Deo
suggestis. Ut ut igitur elocutio verborum istorum I-
sraëlitis facta, à Mose contigerit: nequaquam tamen
consignatio istorum, & relatio in Librum Legis ab i-
pso facta est ausu proprio. Non enim à se ipso illa
conscripsit verba. Nam quomodo scribere auderet vel
Verbum à se ipso in librum Legis? Sed consignatio cu-
juslibet hujus facta est ex ore ipsius Fortitudinis, ut
reliqua Legis verba omnia. Assensum quippe præbuit De-

i) c. IV. 14. k) Præfat. in Deuter. f. 322. c. 3. l. 29. seqq.

מרעה אמר הרברים האלה וביאר המצור שזכרו
פה לישראל לצורך פרידתו / ורצה הקב"ה אחרי שהשלים
לאמר לישראל שיכתב בספר התורה כל זה כפי
מה שאמרו משה / ואולי הוסיף בהם הגבורה טעמים
ודברים בזמן הכתיבה / הנה אם כן שאמירת
הדברים האלה לישראל היו מרעה לז' היתה
כתיבתה בספר התורה ממנו / כי הנה לז' כתב הוא
ע"ה אותם הדברים מעצמו / כי איך יכתב דבר מעצמו
בתורת האלהים אבל כתיבת זה כלו היה מפי
הגבורה כז' דברי התורה / כי הסכים והקב"ה עד

Deus ejus ministerio, & recta videbantur ipsi verba Legati fidelis. Quapropter eadem dictabat Mosi, & Scripturam manu istius factam dirigebat; ut ipse eadem ex ore Fortitudinis conscriberet, non ex ore sui ipsius. Et ad hoc significandum, dixerunt in cod. Ba-va bathra cap. I. de VIII. versibus, à verbis, & mortuus est Mosès, ad finem usque Legis; quod totam Legem Deus supremus dictarit, & Mosès eam dixerit & scripserit. Octo autem versus istos Deus solus dixerit, & Mosès tantum conscripserit (ברמע) ob lacrymas, (sc. ad dicenda, vel repetenda eadem, impeditus). Vides ergò, quod totam Legem quanta quanta est, & in complexu ejus etiam librum Deuteronomii sanctus ille benedictus dictarit, & Mosès scripserit id quod audiverat & acceperat. Paucis interjectis, ead. ferme repetit, & iis subjungit¹⁾: Nec dubium contra hoc moveri potest ex eo, quod sit Interpretatio. Utut enim Mosès eam composuerit, cum verba faceret ad populum: scripsit tamen eandem ad mandatum Domini, &

C 2

טו-

ידו וישרו בעיניו דברו הצור הנאמן ולכן אמרו
למשה וסדר כתיבתם על ידו והוא מפי הגבורה
כתבם ל² מפי עצמת ועל זה אמרו במסכת
בבא בתרא פרק קמא על שמונה פסוקים מן
וימת משה עד סוף התורה שכל התורה הקב"ה
אומר ומשה אומר וכותב ואותם השמונה פסוקים
היה הקב"ה אומר ומשה כותב ברמע³ הנה שכל
התורה כולה ובכללה ס' אלה הדברים היה הקב"ה אומר
ומשה כותב מה ששמע וקבל⁴

¹⁾ l. c. l. 56. ואין ספק ע"ז מהיותו ביאור שהנה עשאו
משה מעצמו כשדבר אל העם וכתב אותו בדבר

vocibus divinis, quas ab ipso audiverat Altissimo. Ideò autem quatuor Pentateuchi libros priores quasi sub nomine tertii cujusdam, & hunc suo conscripsit nomine: quia hic divinam continet enarrationem, de eo quod Moses locutus fuerit. Unde & consignata sunt, de ipso denominata. Annon vides, in Lege scribi verba Pharaonis, prouti locutus fuerat? non novi Dominum, neque dimittam Israël. it. Dominus justus est, ego verò & populus meus impii sumus. Similiter verba Balak atque Bileami, prouti quisque suo locutus fuerat nomine. Nec minus verba Moysi, quæ Deo dicebat de legatione suâ: quis ego sum, ut irem ad Pharaonem? it. ecce enim non credent mihi &c. Hoc non obstante, consignatio eorum in Lege, est opus divinum. Quia Deus supremus Moysi dicebat, scribe sic atque sic; vocem banc post illam. Testaturus ac narraturus, quod illa ipsa tali formulâ fuerint dicta. Eodem modo res sese

ba-

יהוה וּבְמִלּוֹת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁמַע מִמֶּנּוּ יִתְעַלֶּה /
וְהָיָה ר' הַחוֹמְשִׁים הָרִאשׁוֹנִים בְּלִשׁוֹן שְׁלִישִׁי וְהַכֹּפֶר הַזֶּה /
בְּלִשׁוֹן עֲצֻמוֹ לְפִי שְׂדֵהוּ סִיפּוֹר אֱלֹהֵי מֹשֶׁה מֹשֶׁה וְלִכְן /
נִכְתָּבוּ מִלְּשׁוֹנוֹ / הֵלֵךְ תִּרְאֶה שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּתוֹרַת דְּבָרֵי /
פֶּרַעַה בְּלִשׁוֹנוֹ לֹא יָדַעְתִּי אֵת יְהוָה וְגַם אֵת יִשְׂרָאֵל לֹא /
אֶשְׁלַח / וְיְהוָה הִצְדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הָרָשָׁעִים / וְהִכָּה בְּלֶק /
וְדָבָר בְּלֶעַם בְּלִשׁוֹנָתָם מִדְּבָרִים בְּעֲצֻמָּם / וְדָבָר מֹשֶׁה /
שֶׁאָמַר לִשְׁנֵי בְּשִׁלְיָחוֹתָיו מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶךְ אֶל פֶּרַעַה / וְהֵן /
לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְגו' וְשֶׁאֵל הַמֵּאֲמָרִים בְּלִשׁוֹן עֲצֻמוֹ / וְאֵם /
כֹּל זֶה הָיָה כְּתוּבָתָם בְּתוֹרַת הָיָה פָּעַל אֱלֹהֵי שְׁחָשִׁי /
אָמַר לְמֹשֶׁה כְּתוּב כֵּן וְכֵן מִלָּה בְּמִלָּה יַעֲיֵד וַיִּסְפֹּר אֹתָם /
בְּדִבְרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּאֹתוֹ לִשׁוֹן / כֵּן הָיָה הָעֵינִין בְּסִפּוֹר /

וְהָיָה כֵּן הָיָה הָעֵינִין בְּסִפּוֹר /

babebat cum libro hoc. Quare in principio ejus occurrit: ista sunt verba, quæ locutus est Moses ad omnem Israël. Nam hoc testimonium est Dei fortissimi, quo testatur & præcipit, ut ea hoc modo conscribat. Atque ita dicit in Sectione ואתחנן Deut. IV. v. 44. 45. 41. hæc est illa Lex, quam Moses posuit: ista sunt testimonia & statuta: tunc separabat Moses &c. Quia tam hæc quam illa, Verba sunt Dei fortissimi: quamvis Mosi verba referant, eâ qua ipse recitabat formulâ. Quapropter hic ipse liber est è numero librorum divinorum, ut reliqui ejusdem nature omnes. Et quisquis diceret quod unicum istorum versum Moses scripserit à se ipso, is tangeretur dicto illo, quod VERBUM DOMINI SPREVERIT. Quoniam scriptura à Deo supremo dependet, non à Mose. Et hoc est quod dicunt in Megilla c. IV. Execrationes in Deuteronomio descriptas Moses dixit à se ipso. Non dicunt, Moses scripsit; sed Moses dixit easdem. Ut significent, quod ipse ser-

C 3

mo-

הזהו ולכן בנ בתחלתו אלה הדברים אשר דבר
משה אל כל ישראל כי הוא עדות הגבורה שיעיד
ויצוה לכתבם כך ואמר בפרשת ואתחנן ואלה
התורה אשר שם משה וגו' אלה העדות והחוקים וגו'
אז יבריר משה לפי שהיו אלו ואלו כולם דברי
הגבורה עם היות שזכרה דברי משה ולכן היות
הספר הזה מכלל ספרי האלהים כשאר הספרים בעצמם
והאומר שפסוק מהם משה כתבו מעצמו הרי הוא בכלל
כי דבר יהוה בזה לפי שהכתיבה מהשי היתה לנ
ממשה וזהו אמרם ול במגלה פרק בני העיר קללות
שבמשנה תורת משה אמרם מעצמו לא אמרו משה
כתבם כי אם משה אמרם להגיד שהוא כשדבר אל

monem faciens ad Israëlitas, easdem locutus sit: sed consignationem earundem in Lege, fore divinam. Similiter preces Mosi ob conflatum vitulum, à se ipso quidem Moses fundebat, dum precaretur: non enim ut id faceret, à Deo jubebatur; sed potius contrarium, per verba, sine me. Nec tergiversationem illam, qua legationem subire recusabat, verbis, mitte quaeso! quemcunque demum missurus es, precipiebat ipsi Deus: quin potius ea propter irascebatur ipsi. Et cum impio isti diceret, ad quid percutis proximum tuum ^{m)}? id non ex ore Dei referebat, utpote tunc nondum Propheta constitutus. Cujus generis plura occurrunt alia. Veruntamen horum omnium consignatio in Legem ab ore Dei dependet, ut reliqua Legis verba. Et si quis dicere ausit, quod unicum istorum versum Moses à se ipso di-

ישראל אמרם אליהם / האמנם כתיבתם בתורה היתה
אלהית / וכן תפלת משה על העגל משה אמרה מעצמו
כשהתפלל כי לא צווה עליה מפי הגבורה / אלא בהפך /
באומרו הניחה לו / והפצרו בשליחותו באמרו שלח נא
ביר תשלח / לא צוהו הש"י עליו / אבל חרה אפו עליו /
ובמאמר משה ויאמר לרשע למה תכה רעך / לא היה
מפי הגבורה כי לא היה עדיין נביא / ורבים כזה /
האמנם כתיבת כל זה בתורה מפי הגבורה
כשאר דברי התורה / והאומר שפסוק אחד מאלה משה
אמר מעצמו ר"ל בכתובת התורה שהוא כתבו מבלי
שיאמרו הש"י אליו הוא בכלל כי דבר יהוה בזה

^{m)} Exod. III. 13.

dixerit, scil. quoad consignationem Legis, quod ipse conscripserit eundem, Deo ipsi nequaquam eum dictante; is comprehenderetur in dicto illo, *VERBUM DOMINI SPREVIT*.

§. 8. Quæ ob inferius dicenda ⁿ⁾, paulò prolixius referre volui: ostensurus simul, quam arctè Judæi pollicem premant Nostratibus, qui *singula Scripturæ verba Deo adscribunt auctori; non Prophetis*, quorum usus ille fuit ministerio, pro temporis varietate, diversis. Quod enim de Pentateucho hic asseruit *ABARBANEL*; id alibi de reliquis omnibus libris in Canonem apud suos receptis pronuntiat: non obstante eminenti illa, qua Mosen alioquin reliquos omnes superare contendunt, prærogativa ^{o)}. Inspirationem siquidem ipsam hæc non concernit; sed inspirandi, colloquendique modum ^{p)}. Quid?

ⁿ⁾ de erroribus, *Jeremie* per hunc ipsum *Abarbanelem*, adscriptis.

^{o)} Vid. *Maimon. Hile. יסורי תורה* c. VII. §. 7. sqq. *More Nebuchim* Part. II. c. 35. *Abarbanel* ad Exod. XIX. f. 167. c. 4. l. 17. sqq. *Akedath Jizbak* Sect. Balak, Port. LXXXII. f. 273. c. 3. l. 12. sqq. *Vajikra rabba* Sect. I. f. 166. c. 2. circ. fin. *Pesikta sotarta* f. 3. c. 3. fin. & c. 4. init. ^{p)} In *Vajikra rabb.* l. c. & passim alibi dicunt, *Mosen per unicum tantum speculum*, idque nitidissimum vidisse; reliquos per novem, eaque valde maculata. In *Bammidbar Rabb.* Sect. XIV. circa fin. f. 262. c. 4. l. 13. sqq. (quæ repetit *R. Isaac Arama* in *עקרת פנים* Port. LXXXII. f. 274. c. 2. l. 18. sqq.) habentur seqq.

Quid, quod Jeremiam attinet, non dubitat sæpe jam nominatus *Abarbanel*, eundem cum Mose contendere, ac affirmare de eo, quod, quantum ad animæ dotes, & facultatem apprehensivam, atque accessionem ad Deum ipsum, sublimitatemque vaticinandi, *proxime ad Mosē Prophetarum principem* ac-

שלשה מדות היו ביד משה מה שליט היו ביד בלעם, משה היה מדבר עמו עומד שנ' ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך וגו' ועם בלעם ליט היה מדבר עמו אלא נופל שנ' נופל וגלוי עינים / משה היה מדבר עמו פה אלא פה שנ' פה אלא פה אדבר בו / ובבלעם נאם שומע אמרי אלא שליט היה מדבר עמו פה אלא פה / משה היה מדבר עמו פנים בפנים שנ' ודבר יהוה אל משה פנים אל פנים / ועם בלעם לא היה מדבר כי אם במשלים כמו דהימא וישא משלו i. e. tribus ornatus erat dotibus Moses, quibus carebat Bileam. Cum Mose loquebatur Deus consistente, sicut dicitur Deut. V. 28. tu vero hîc consiste mecum, ut loquar ad te &c. Cum Bileamo autem non locutus est, nisi procumbente; prout dicitur Num. XXIV. 4. 16. procumbens & reiectus oculis. Moses loquebatur cum ipso ore ad os, sicut dicitur Num. XII. 8. ore ad os loquor cum eo. Sed de Bileamo Num. XXIV. vers. 4. 16. dicit audiens verba Dei. Quia non loquebatur cum ipso ore tenus. Mosē allocutus est de facie ad faciem, sicut dicitur Exod. XXXIII. 11. & locutus Dominus ad Mosē facie ad faciem, Bileamo autem non locutus est nisi per parabolas, prout dicitur Num. XXIII. 7. 18. & protulit parabolam suam, & dixit &c. Quæ alibi suis accommodant Prophetis. על ידו מלאך לפיכך c. VII. §. 7. יסודי תורה רואים מה שהם רואים במשה וחירה / משה רבינו ליט על ידו מלאך שנ' פה אלא פה

accedat; reliquos in eo Prophetas supergressus q). Et

D

Scri-

אדבר בו ונאמר וידבר ה' אל משה פנים אל פנים ונאמר
ותמונת ה' יביט כלומר שאין שם משל אלא רואה
הדבר על בוריו בלתי משל / הוה שהתורה מעידה
עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא
i. e. Omnes i. e. Omnes Prophetæ ministerio Angeli usi sunt. Quapropter quicquid vide-
bant, intuebantur sub parabola & enigmate. Moses Doctor no-
ster nullo interveniente Angelo: quia dicitur Num. XII. 8. ore ad
os loquar cum ipso: item Exod. XXXIII. II. & locutus est Do-
minus ad Mosén facie ad faciem: & ubi supra, imaginem Do-
mini intuebitur, b. e. nulla apud ipsum parabola; sed videt rem
clare absque enigmate. Hoc enim est, quod Lex de eo testatur
Num. XII. 8. in visione, & non per enigmata. Quod scilicet non
vaticinetur in enigmate, sed in visione, videns rem in sua perspi-
cuitate. Mox §. 8. addit, Prophetas alios omnes contremuisse
vaticinantes; non item Mosén. §. 9. & 10. ait, reliquos sua ha-
buisse intervalla, quibus, influxu cessante, res procurarint a-
lias; Mosén nulla, sed semper Deo fuisse alligatum. q) Verba
ejus Præfat. in Jerem. f. 96. c. 1. circa fin. l. 63. sunt: באמת שהיה
הנביא הזה שלם בחקיו והשלימות הראשון ר"ל בשלימות
נפשו והשגתו וקרבתו אל האלהים עד שבמעלת נבואתו
נתקרב ונתדרמה לארון הנביאים ע"ה בהרבה מעניניו
והדרמות הזה במשגים ובמקרים מורה על היות מעלתו
בנבואה יותר קרובה ומתדרמה למעלת ארוננו משרה
i. e. Verum est, quod Propheta hic perfectis-
simus existerit, quoad impressionem, & perfectionem primam, b. e.
integritatem animæ suæ, & facultatem assequendi, atque appro-
pinqnationem ad Deum ipsum. Adeo ut in gradu prophetiæ suæ
proximè accedat ad Dominum Prophetarum pacifica memoria,
in plurimis statum ejus exprimentibus eidem assimilandus. Quæ
ipsa similitudo in apprehensionibus ac eventibus arguit, gradum
ejus vaticinandi propiorem esse, & magis vicinum sublimitati

Scripturam ipsam testem habemus*), quod non sua iussus fuerit Jeremias *Verba* scribere; sed *Dei*: quæ ad ipsum locutus fuerat, à principio alloquii divini, ad finem usque. Unde sequitur, quicquid in hujus, aliorumque sacrorum vatum, libris scriptum invenitur, non hominum verba exhibere, sed Dei ipsius supremi.

§. 9. Cave tamen hæc aliter intelligas, quàm de Scriptura in originali & primævo conscriptâ idiomate. Qualis est in veteri foedere *Ebræo-Chaldaea*, à Judæis per singularem Dei directionem ad Christianos derivata: quò majorem fidem penes quoscunque Veritas inveniat Evangelica, si dogmatum suorum probationes hostium confirmaret testimonio. Unam quippe in certa lingua Deus inspiravit vocem: cujus etiam solas literas atque vocales, certo ac definito sono ac syllabarum numero comprehensas, audivit Propheta. Non valorem ejusdem vocis, diversimodè apud alias nationes sonantem. Nisi fabulam amplecti velimus Judæorum, dicentiumⁿ⁾, quamlibet mundi gentem verba Decalogi promulgata in suo idiomate audivisse ac percepisse ver-

Domini nostri Moysi, quàm reliquorum Prophetarum omnium. Mox comparationem ejus cum Mose instituit, ostenditque, in XIV. rebus eum Moysi fuisse similitimum. *) Jer. XXXVI. 2.

ⁿ⁾ In *Schemoth rabba* Sect. V. f. 123. c. 2. l. 11. sqq. l. 36. seqq. Sect. XXVIII. circa fin. f. 144. c. 3. l. 14. sqq. *Tanchuma* ad

vernaculo. Ut quidam putant Apostolis evenisse, in primo Christianorum festo Pentecostali differenti-
bus. Et, si vera foret fabula Talmudistarum; ad so-
lum applicari posset Decalogum: nec in eo quidem
valeret, nisi Interpres testatum faceret, se ab ipso
Deo vocem in versione applicatam audivisse. Quod
nemo Interpretum unquam præstabit. Quin potius
Versionum nulla hanc sibi laudem arroget, ut dici
velit *divinitus inspirata*. Fabula Philonis ^{s)} aliorum-
que ^{t)} de LXX. Interpretibus, & Talmudistarum;
ejusd. fermè tenoris, de Jonathane ben Uziel ^{u)};
D 2 du-

Exod. XX. f. 36. c. 1. l. 32. sqq. Conf. etiam *Bechai* f. 194. c.
1. l. 53. sqq. Commentarii in Legem. ^{s)} in vita Mosis lib.
II. p. 658. sqq. ^{t)} *Justin. Mart.* Cohortat. ad Græcos p. 13.
sqq. *Tertullian.* Apologet. c. 18. *Irenæi* adv. Hæres. lib. III. c.
25. *Euseb.* H. E. lib. V. c. 8. *Niceph.* lib. IV. c. 14. *Clem. A-*
lex. Stromat. lib. I. p. 341. sqq. *Cyrill.* Jerus. Catech. IV. p. 37.
Hilar. in Psal. II. *Philastr.* *Brigiens.* Hæc. 90. *Ruffin.* Invect. II.
contr. *Hier.* *August.* de Consensu Evangelist. lib. II. c. 66. &
de Civ. Dei, lib. XVIII. c. 43. *Theodoret.* Præfat. in Psal. *Hie-*
ron. Præfat. II. in Paralip. Qui melius alibi, & inprimis Pro-
logo in Genesin, ubi conf. it. *Isidor.* Hisp. Origin. lib. 1. c. 3.
Quibuscum, quod mireris, consentiunt ipsimet *Talmudici*,
Cod. *Megilla* f. 9. a. l. 24. sqq. eod. titulo *Jerus.* f. 71. c. 4.
l. 40. sqq. in *Mechilta* ad Exod. XII. 40. Sect. XIV. f. 7. c.
1. Cod. *Sopherim* c. 1. l. 8. & adhuc alios è Judæis pariter ac
Christianis affert *R. Asarias*, parum alioquin superstitiosus, in
Meor Enajim Part. III. *ביתא נמרי* dicta, c. VII. f. 45. b. sqq.
^{u)} De quo vid. Cod. *Megilla* f. 3. a. l. 8. sqq. *Bava bathra* f.
134. a. l. 12. sqq. & inprimis l. 22. 23. Fabulam autem de *avi-*
culis supervolantibus, *qua combusta* fuerint, in *שבת יתורה* f.

dudum fuit explosa ^{x)}; ringentibus etiam Joh. Morino, Isaaco Vossio, Dreiero, nec non R. Jeremia, vel, ad mentem aliorum, R. Chaija ^{y)}, omnibusque istorum asseclis. *Præclare judicabant omnes veteres ^{z)}, singulas translationes vivos esse, ductos ex purissimis fontibus humanâ operâ; ac proinde sordibus ex infirmitate hominis inquinatos, autoritate cum authenticâ forma non comparandos.* Sufficit cuilibet Versioni, ad illud honoris culmen ascendisse; ut quàm proximè dicatur *ad mentem Dei*, & quem ipse intenderat *sensum*, accessisse; ubi quàm accuratissimè suæ respondet origini. Quo casu forte formale Scripturæ hujusmodi *divinum* dixeris: materiale tamen ejus merè humanum erit. Rectè adeò *Cajetanus* Cardinalis ^{a)} *Non interpretis inquit, græci & latini, sed ipsius tantum Hebræi textus auctoritas est, quam comple-*

56. b. l. 15. ad *cogitationes* meditantis subvolautes, trahunt; quæ ejus turbare potuissent conceptus. Communis cæteroquin de isto est sententia, quod *ברוך הקורש* scripserit: quam & coram Papa profitentur eò convocati in *Schevet Jehuda* f. 52. a. l. 15. ^{x)} De LXX. quidem, post plures alios, solidissimè ab *Humfr. Hodio*, de Bibl. textib. Original. & Version. gr. & lat. Vulg. lib. II. c. 6. p. 136. sqq. Antea à *B. Abr. Calov.* Crit. sacr. bibl. Diatr. XI. p. 482. sqq. à *Sixt. Amama* Antibarb. bibl. Errore I. p. 1. sqq. *Briam Walton* Appar. Prolegom. IX. §. 8. sqq. De *Jonathane* à *B. Walthero* Off. Bibl., *Schickardo* in *Bechin. happ.* p. 25. sqq. aliisque. ^{y)} autoritatem Targumim nimis provehentibus, in *Cod. Megilla* f. 3. a. l. 5. sqq. ^{z)} Verba sunt Junii, in Elogio ling. S. quod Grammaticæ ejus præmissum, cit. *S. Amama* in *Pera-ness.* post princ. nr. 3. ^{a)} Præfat. in Pentateuchum.

plecti cogimur, & complectimur fideles omnes. Ista
ἱερὰ γράμματα Paulo dicebantur *θεόπνευστα*, quæ Timo-
 theus à puero didicerat ^{b)}: quæ erant Ebræo-Chal-
 dæa, in Judæorum prælecta Synagogis, privatisque
 eorum explicata Auditoriis.

§. 10. Quæ Christianorum nemo ea propter
 respuat, quod Inimicorum sint, & Judæorum redo-
 leant genium. Inter maximas enim eorum eminen-
 tias, Paulus primo loco numerat ^{c)}, *ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ*
λόγια τῆς θεῆς, i. e. *quod ipsis ceu custodibus ac deposi-*
tariis fide dignis, Dei concredita sint oracula. Hos
 audiendos jubet ipse Salvator, in quantum Mosis
 sc. occuparunt subsellia ^{d)}: eorumque Scripturam
 diligentiori commendat scrutinio, omnibus salutem
 in ea quærentibus ^{e)}. Alibi de lege istorum ne mi-
 nimum jota perituum prædicit, donec coelum at-
 que terra perierit ^{f)}. Nec à vero prorsus aberrabit,
 qui verba mulieri Samaritidi à Salvatore dicta Joh.
 IV. 22. quod *salus ex Judæis sit*, inter alia, *salutari*
applicaret dogmati, in Scriptura Judæorum conten-
 to, & ad Gentiles derivando à Judæis ^{g)}. Quamcun-
 que igitur Scripturam ut divinitus inspiratam Pau-

D 3

lus

^{b)} 2. Tim. III. 15. 16.

^{c)} Rom. III. 2. Conf. Alcoran Sur. VI. v. 90. ^{d)} Matth. XXIII.

v. 2. 3. conf. etiam Luc. XVI. 29. ^{e)} Joh. V. 39. ^{f)} Matth.

V. 18. ^{g)} Vid. Jes. II. v. 3. 4. & conf. *Jalkut* ad l. c. f. 41. c.

2. l. 10.

lus commendat, Gentium Doctor ex Dei consilio constitutus ^{b)}, atque adeo plenissima instructus potestate, ut quotquot de Gentibus conversi sunt, tunc eum sequantur: imò quam Christus ipse, ad audiendum coelitus introductus ^{a)}, scrutari jubet, ei-que durationem promittit sempiternam ^{b)}; eandem securè amplecti possunt & debent Christiani omnes, ut *verba* comprehendentem *ipsius Dei*, omnibus æternum salvandis scitu observatuque necessaria. Talis autem est *Scriptura Ebræo-chaldaea*, quæ hodie-
num in omnium Judæorum conventibus ac Synagogis recepta, nostris simul atque ipsorum teritur manibus; in Christianismi commodum, proprium-que istorum opprobrium. Rem magni momenti non meis enunciabo verbis, sed Patrum: quibus merito suo major est penes omnes autoritas. *IUSTINVS ille MARTYR* ^{c)} *Si quis inquit, eorum qui temerè contradicere consueverunt, nobis objiciat, non nostros hos esse, sed Judæorum libros. Eò quod ad hoc usque tempus in Synagogis eorum asserventur: Et per*

^{b)} Vid. Act. XIII. 2. Gal. I. 1. c. II. 7. 9. Eph. III. 8. 1. Tim. II. v. 7.

^{a)} Deut. XVIII. v. 15. 18. 19. Matth. XVII. 5. Joh. XII. v. 28.

^{b)} II. cc. modò. ^{c)} λόγῳ παραινέτικῳ seu Cohortat.

ad Græcos p. 14. D. E. εἰ τις φάσκει τῶν προχείρων ἀντιλέγειν εἰδικμένων, μὴ ἡμῖν τὰς βίβλους λαύας, ἀλλὰ ἰσδαίοις προσήκειν, διὰ τὸ ἔτι καὶ νῦν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν σώζεσθαι, καὶ

vanitatem nos jactare, religionem ex eis hausisse, dicat. Is scire debet ex rebus ipsis, quæ in libros hosce sunt relatæ; non ad Judæos, verum ad nos Christianos doctrinam eorum pertinere. Nam quod etiam nunc apud Judæos religionis nostræ libri asservantur; divina id de nobis opus est providentiæ. Ne enim ex Ecclesia eos proferentes, occasionem, quasi suppositi à nobis aut corrupti sint, (ut columniantur Judæi nihilominus *) maledictis nos incessere volentibus, præbeamus; ex illorum Synagoga producimus. Ut ex ipsis huc usque apud eos conservatis libris, ad nos nostramque doctrinam à sanctis viris edita jura liquidò & manifestò pertinere appareat. Idem & Origines †) suo modo confirmat: & passim inculcat D. AUGUSTINUS. Qui non alia de causa Judæos debellatos quidem

μάτην ἡμᾶς ἐκ τῶν Φάσκειν τὴν Θεοσεβείαν μεμαθηκέναι λό-
 γον, γνῶναι ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς βίβλοις γεγραμμένων, ὅτι ἐκ
 αὐτοῖς, ἀλλὰ ἡμῖν ἢ ἐκ τῶν διαφέρει διδασκαλία. Τὸ δὲ παρ'
 Ἰουδαίοις ἔτι καὶ νῦν τὰς τῇ ἡμετέρᾳ Θεοσεβείᾳ διαφερόσας σώ-
 ζεσθαι βίβλους, Θείας προνοίας ἔργον ὑπὲρ ἡμῶν γέγονεν. ἵνα
 γὰρ μὴ ἐκ τῆς ἐκκλησίας προκομίζοντες, πρόφασιν ραδιουργίας
 τοῖς βυλομένοις βλασφημεῖν ἡμᾶς παραχωμεν, ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαί-
 ων συναγωγῆς ταύτης ἀξιῶμεν προκομίζεσθαι, ἵνα ἀπ' αὐτῶν τῶν
 ἔτι παρ' αὐτοῖς σωζομένων βιβλίων, ὡς ἡμῖν τὰ πρὸς διδασκα-
 λίαν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν γραφέντα δίκαια σαφῶς καὶ φανε-
 ρῶς προσήκει, Φανῇ. *) Bammidbar rabba Sect. XIV. f. 260.
 c. 4. l. 34. sqq. ubi ideo Legem oralem literis comprehendendi
 Deum prohibuisse volunt, ne Gentes eam corrumpant, prouti fe-
 cerint legi scriptæ. †) in Jeremiam Homil. XIV. p. 139. post
 med. Edit. Huetiana.

dem, & per totum terrarum orbem dispersos, non tamen occisos, vel cum aliis gentibus in unam coaluisse, arbitratur; quàm ut suis nos juvarent codicibus, & robustiora redderent testimonia, tanquam petita vel extorta ab hostibus. Ad Marcellinum de C. D. lib. XVIII. c. 46. *Nobis inquit, illæ sufficiunt Prophetiæ, quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur. Quos agnoscimus propter hoc testimonium, quod nobis inviti perhibent, eosdem codices habendo atque servando, per omnes gentes etiam ipsos esse dispersos, quaquà versum Christi Ecclesia dilatur. Et alibi d), per Judæum ait, manifestatum est, & quodammodo publicatum, quod erat in Prophetia secretum. Ideoque fit servus fratrum suorum. Quid est enim aliud hodieque gens ipsa, nisi quædam scriniaria Christianorum, bajulans Legem & Prophetas, ad testimonium assertionis Ecclesiæ? Paulino, de sensu verborum Psalm. LVIII. (qui in Ebr. est LIX. v. 12.) interroganti e), respondet: Ipsa prophetia a nostris putaretur esse conficta, si non de inimicorum codicibus probaretur. Ideò ne occideris eos, ne ipsius gentis nomen extinxeris: ne quando obliviscantur legis tuæ. Quod utique fieret, si ritus & sacra gentilium colere*

d) contr. Faustum Manichæum, lib. XII. c. 23. tom. VI. Oper. p. 184. Conf. ibid. lib. XIII. c. 10. p. 198. lib. XVI. c. 20. & 21. p. 224. e) Epist. LIX. tom. II. Op. p. 292. D.

compulsi, penitus quaecunque nomen religionis suae minime retinerent. — Ne occideris eos &c. velut quaereretur, quid de illis esset faciendum, ut in reliquos usus testimonii veritatis non occidantur, i. e. non consumantur, neque obliviscantur legis Dei? continuo subjunxit, disperge illos in virtute tua. Si enim in uno loco essent terrarum, non adjuvarent testimonio praedicationem Evangelii, quae fructificat toto orbe terrarum. Ideo disperge illos in virtute tua; ut ejus ipsius, cujus fuerunt negatores, persecutores, interfectores, ubique sint testes, per ipsam legem, quam non obliviscuntur. Idem ferme, aliis licet verbis, repetit Enarratione ad l. c. f), iisque subjungit: Dispersi sunt Judaei testes iniquitatis suae, & veritatis nostrae. Ipsi habent codices, de quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si forte quando aliquis paganus dubitaverit, cum ei dixerimus prophetias de Christo, & admirans putaverit à nobis esse conscriptas, de codicibus Judaeorum probamus, quia hoc totum ante praedictum est. Enarratione in Psalm. LVI. g) dixerat: Quemadmodum dati sunt in opprobrium, videte. Dispersi sunt per omnes gentes, nusquam habentes stabilitatem, nusquam certam sedem. Propterea autem adhuc Judaei sunt, ut libros nostros portent ad confusionem suam. Quando

enim

f) Psalm. scil. LVIII. tom. VIII. Op. p. 409. A. g) iuxta divisionem Ebraeorum est Psal. LVII. 4. p. 383. fin. & p. 384.

enim volumus ostendere prophetatum Christum, proferimus Paganis istas literas. Et, ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Christiani composuimus, ut cum Evangelio quod prædicamus, finxerimus Prophetas, per quos prædictum videretur, quod prædicamus: hinc eos convincimus, quia omnes istæ literæ, quibus Christus prophetatus est, apud Judæos sunt. Omnes ipsas literas habent Judæi. Proferimus codices ab inimicis, ut confundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio sunt Judæi? Codicem portat Judæus, unde credat Christianus. Librarii nostri facti sunt, quomodo solent servi post dominos codices ferre; ut illi portando deficiant, illi legendo proficiant. De consensu Evangelistarum ^{b)}, Hoc inquit, magnum est, quod Deus præstitit Ecclesiæ suæ ubique diffusæ; ut gens Judæorum debellata & dispersa per terras, ne à nobis hæc composita putarentur, codices Prophetarum nostrorum ubique portaret, & inimica fidei nostræ, testis fieret Veritatis nostræ ⁱ⁾.

§. II. Judæorum itaque Scripturæ Ebræo-chaldaicæ Θεοπνευσίας honorem concedimus: ei scil. quæ caractere constat quadrato ^{*)}, quem in Talmudista-

^{b)} lib. I. c. 26. tom. IV. Op. p. 273. ⁱ⁾ Conf. Bellarminus de Verbo Dei lib. II. c. 2. §. quintum, p. m. 90. a. ^{*)} Quod hic necessario monendum: quia Pentateuchus Samaritanis exaratus characteribus, in quamplurimis marginalem lectionem in

starum Pandectis ^{k)} vocant אשורי *Assyriacum*. Non quidem, ut R. Juda Sanctus cognominatus judicabat, quod *ob res sacras eo comprehensas* majorem

E 2

præ

textu exhibet. Non tantum pro הוּא refert הוּא, & pro נערה & הוּא, GEN. XXIV. v. 14. 16. 28. 55. 57. c. XXXIX. 3. 12. ter. Deut. XXII. 15. bis, it. v. 16. 20. 21. 23. 24. 25. 26. bis, v. 27. 28. 29. Sed & Gen. XXIV. 33. legit וישם c. XXV. v. 23. גוים : c. XXVII. 3. c. יעוש c. XXXVI. 5. 14 וישתחו c. XXVII. 29. וצור לי ציד XLIII. 28. כסותו & עירו c. XLIX. 11. וישתחו EXOD. IV. 2. & ita Num. XIV. 36. v. 7. תלנו c. XVI. 2. מהי זה. 2. c. XVI. v. 11. תלנו nullo fulcro unquam, nec י nec י, expresse: ut apta sint tam conjugationi Niphal, quam Hiphil. Cum Codice Masorethici, ubi literæ referunt Niphal, adhibeant puncta conjugationis Hiphil; & contrà. EXOD. XXII. 27. השלו pro השלוי c. XVI. 13. עמוריהם c. XXVII. 11. היא כסותו & ita Num. XI. 32. Porro Exod. XXXII. 19. מיריו c. XXXV. 11. & ita c. XXXIX. 33. Sed c. XXXVII. 8. & c. XXXIX. 4. utroque י omisso, & י inferto. LEVIT. XI. 21. & c. XXV. 30. ונסכו c. XXIII. 13. יקרחו c. XXI. 4. לו, & c. XXI. 4. pro לו habet ל. NVM. III. 49. & 51. transpositis literis habet הפרויים c. XI. 11. מצאתי c. XV. 24. לחטאת N utrinque expressa. c. XXI. 32. תניאון c. XXXII. 7. קריאי c. XXVI. 9. וירישו c. XXXII. 13. בניו c. III. 11. הלוא c. V. 10. c. VII. 9. c. VIII. 2. c. XXVII. 10. מצותיו c. XI. 12. מראשית N. c. XXI. v. 7. ישכב עמה legit ישגלנה c. XXVIII. 30. שפכו c. XXVIII. 30. v. 57. הוצאת tertia radicali N expressa: c. XXIX. v. 22. (A. 23.) צבאים pro צבאים, voce analogicè ex צבי inflexa, & N pro י alternante, ut Hof. XI. 8. י in Keri expressum, matrem lecti- onis dices τῆ Kamez, in צבאים c. XXXII. 13. במתי הארץ c. XXXIII. 2. אשי רת, aperto novitatis indicio: quia רת non receptam inter Judæos, nisi circa tempora captivitatis Babylonicæ. ^{k)} in Cod. *Megilla* Jerus. ad cap. I. θ. 11. f. 71. c. 2. l. 55. sqq. *Sanhedr.* Bab. f. 22. b. l. 38. f. 22. a. l. 4. sqq.

præ aliis *felicitatem* obtinuerit ^{l)}: quam alioquin e-
idem nequaquam denegamus. Sed, propter ^{Gen-}
tilitium in fine additum, ab *Assur* seu *Assyria* deno-
minatum: unde in Palæstinam fuerit introductus.
Non tamen per Efram, post solutam demum capti-
vitatem Babylonicam; ut multi Christianorum ^{m)}
perperam credunt, ab Hieronymo ⁿ⁾ sdeucti: cui
Præ-

l) in ll. cc. utrinque dicitur וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָה אֲשֹׁרִי נִקְרָא שְׁמָה אֲשֹׁרִי
לִשְׁוֹן in nisi quod Jerusolymitani vocem אֲשֹׁרִי in
masc. construentes, dicant נִקְרָא שְׁמוֹ אֲשֹׁרִי שְׁמוֹ אֲשֹׁרִי
וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָה אֲשֹׁרִי בְּכַתְּבוֹ. m) E plurimis Vid. *Jos. Scaliger*, cujus du-
rissima verba sunt, *Animadvers. ad Euseb.* p. 62. & 103. qui-
bus dissentientes non tantum *semidoctos* & *semitheologos* vo-
cat; sed expressius *semihomines*, & *asinos*. Cui adjungi potest
Walton Prolegom. III. §. 30. & ex Judæis *Joseph Albo* in *Ik-*
karim lib. III. c. 16. f. 79. a. fin. ad mentem *Ramban*. Quo-
rum autoritate non obstante, contrarium magis placet, ob
rationes fortissimas, alibi ordine enarrandas. n) Præfat. in
libr. Regum seu Samuelis: ad quem provocat etiam *R. Asari-*
as in *Imre bina* c. 59. f. 180 b. circa fin. Et *Isaac Vossius* de LXX.
Intt. c. XXIX. p. 91. etiam ad *Africanum* provocat, Hieronymo
antiquiorem. Cujus verba quoque affert è *Georgio Syncello* peti-
ta. Ubi tamen p. m. 83. videntur potius *Syncelli* fore, quàm
Africani. Et cujuscunque demum fuerint, seductus ille fuit
à Judæis, quorum aliqui eam ista ætate fovebant sententiam.
Diserte enim dicit, ὅ καὶ ἀληθὲς εἶναι καὶ πρῶτον ἑβραϊοὶ καὶ οὐ-
μολογῶσιν, h. e. quem & verum & primum esse codicem, apud
Hebræos in confesso est. Locus *Eusebii* Hist. Eccl. lib. VI. c. 16.
quo probare satagit, etiam *Originem* codice usum esse Sama-
ritano, ad *Assyriacos* non minus applicari potest characteres,
quibus Ebræi isto utebantur ævo. Atque adeò ineptus est
ad probandum id, cujus causa adducitur. Conf. *B. noster*
Gerhard. de Script. Sacr. §. 115. sqq.

Præceptor imposuerat Judæus o). Vèrum p̄r Abrāhamum Patriarcham, qui ex *Affyria* seu *Ulr Chaldaeorum* p), eosdem characteres secum una cum Religione in Cananæam induxerat, sibi suæque servituros familiæ. Quæ, cum in Ægypto seorsim habitaret, suis usa legibus, & ab Ægyptiorum commercio primum satis separata; retinuit eosdem integros, abductos exinde secum in desertum, terramque mox subactam Canaan. Eoque ipso occasione præbebat tam Deo Decalogum promulgaturo, quàm Mosi, ac Prophetis reliquis; ut eosdem ceu vulgo notos adhiberent tam in Tabulis Decalogi lapideis, quàm libro Legis, aliisque conscribendis vaticiniis. Hos Paulus vocat *ἡσὶν γράμματα* q): quæ Scripturam constituent *θεό-*

E 3

πνεύ-

o) In loco namque cit. è *Sanhedr.* f. 21. b. l. 37. sqq. dicit *Mar Sutra*, quod tamen alii *Mar Ukba* tribuunt:

בתחלה ניתנה
תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש / חזרה
ונתנה להם בימי עזרת בכתב אשורית ולשון
ארמי ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש
והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמית
מן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי וכו'

i. e. Primum data fuit Lex Israëlitis in characterē Ebraeo, ac lingua sancta: deinceps in diebus Esra denuò tradita fuit illis in characterē Assyriaco, & lingua Aramæa. Selegerunt autem sibi I-
sraélite characterem Assyriacum, & linguam sanctam: & idiotis
reliquerunt characterem Ebraeum, ac linguam Aramæam. Qui-
nam intelliguntur per Idiotas? respondit Rab Chasida, Samaritani.
p) Vid. Gen. XI, v. 31, q) Vid. 2, Tim, III, v. 15.

πνευ5ον r). Et iidem tempore Christi in carne agentis
vigeabant; ut *jod* iste dicere potuerit omnium *mini-*
mun s). Samaritanorum *jod* elementorum omnium,
unico excepto *zade*, maximum est. Nec istorum li-
teras à puero didicerat Timothæus; ob odium illud
inexorabile Judæos inter ac gentem istam, ea ætate
gliscens t). Specimen quoque illud, quod in Pentateu-
cho Samaritano adversæ Patroni sententiæ hæcenus
exhibuerunt unicum, præter quamplurimos nævos,
ab *Hottingero* u) jam olim observatos, tam enormem
continet errorem, de *Templo in monte Gerisim* exci-
tando x): ut vel solius ejus intuitu, nec Judæus sin-
cerus, nec Christianus, absque manifesto impietatis
crimine, θεοπνευσίας dignitatem, ullo prætextu ei con-
ferre possit. Singuli namque Judæorum Prophetæ,
ipseque Christianorum Salvator, ac omnes ejus di-
scipuli, Templum Jerusolymæ exstructum, ceu sedem
divinitus electam Deoque gratam approbarunt, aliis-
que adeundum commendarunt y): quos omnes men-
dacii

r) l. c. v. 16. s) Scil. Matth. V. 18. t) Vid. Joh. IV. 9. c. VIII.
48. Matth. X. 5. Luc. X. 33. u) in Exercitationibus Anti-Mo-
rinianis An. 1644. Tiguri editis. Quamvis, dicente *Sim. de*
Muis, de ver. Hebr. p. 30. *Job. Morinus* eund. pro *Pentateuchi*
archetypo, & puro puto *Mosis* venditare ausus fuerit. x) Exod.
XX. v. 17. prolixissimo, Deut. XXVII. 4. c. VII. 4. Joh. IV.
20. *Joseph. Antiq.* lib. XI. c. 8, lib. XIII. c. 6. circa fin. Conf. *Hot-*
ting. l. c. p. 63. y) Conf. Deut. XII. 11. c. XIV. 23. c. XVI. v.
6. 11. c. XXVI. 2. Psal. CXXXII. 13. 1. Reg. XI. v. 13. 32. 36. c.

dacii nefariè arguit Pseudo-Pentateuchus iste Mosai-
cus: altero, quod in *Gerisim* sub Alexandro M. demum
ædificabatur, in istius locum surrogato. Cum tali ni-
hil mihi negotii. Alteram verò Scripturam, literis exa-
ratam Assyriacis, tam sanctè veneror; ut singulas non
modò ejus voces, sed quamcunque harum literam
divinitus credam inspiratam. Vitam citius perditurus,
quàm unam istarum, quæ, pro sensu determinando,
antiquitùs adjecta fuisset, ex documentis minimè
suspectis probabitur.

§. 12. Ex asserta autem huc usque Θεοπνευσία, &
divino delineatæ Scripturæ ortu, indubitato resultat
I. exactissima rerum omnium ibi contentarum *Cer-
titudo*, ac invicta seu immota *Veritas*: quæ ne in
minimis quidem circumstantiis loci, temporis, nu-
meri *), ac personarum unquam à recto aberret tra-
mite; aut memoriæ lapsus, vel ullum, etiam in le-
vissimis, errorem aut falsum contineat. *AVGVSTI-
NVS* z) *solis* inquit, *eis Scripturarum libris, qui jam*
Ca-

XIV. 21. 2. Reg. XXI. 4. 7. c. XXIII. 27. 1. Chr. XXII. 1. c. XXIII.
v. 25. 2. Chr. XXIII. 7. c. VII. 12. Jes. II. 3. c. XXXI. v. 9. Jer. VII.
12. sqq. Zach. I. 7. c. II. 16. Matth. XXI. 12. 13. Marc. XI. 15. 16.
Luc. II. 41. sqq. *Maim. Hilc. Beth habbeckira* c. I. §. 3.

*) Perpende verba *Hieronymi*, epist. 132. quæ est ad *Vitalem*, in
Edit. Marcion. epist. IX. tom. II. Op. col. 619. circa fin. col. 622.

z) epist. XIX. quæ ad *Hieronymum* conscripta est, tom. II. Op.
p. m. 44.

Canonici appellantur, didici hunc timorem honorem-
que deferre, ut nullum eorum autorem scribendo ali-
quid errasse, firmissime credam. Alibi ^{a)} Quis ait, ne-
sciat, sanctam Scripturam Canonicam tam veteris,
quàm novi Testamenti, certis suis terminis contineri?
eamque omnibus posterioribus Episcoporum literis ita
præponi, ut *DE ILLA OMNINO DVBITARI ET
DISCEPTARI NON POSSIT*, utrum verum, vel
utrum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse consti-
terit ^{b)}. Unde & insignem illam discrepantiam, quæ
in ætate primorum hominum determinanda, inter
græcam LXX. Intt. versionem, atque codices Ebræ-
os deprehenditur, his verbis dirimit ^{c)}: *Cum diver-
sum aliquid in utrisque codicibus invenitur, quando-
quidem ad fidem rerum gestarum utrumque esse non po-
test verum; EI LINGVÆ potius CREDATUR, VN-
DE EST IN ALIAM PER INTERPRETES FA-
CTA TRANSLATIO*. Cui fundamento innixus Hi-
eronymus, textum originalein hinc inde *VERITA-
TIS* ornat elogio, ad quam tanquam ad arcem confugi-
at ^{d)}. Et tam frequens in ore ejus est *Hebræa VERITAS*,
ac si aliud non nossent nomen, quo Scripturam Prophe-
tarum æquè decenter exprimeret. §. 13.

^{a)} de Baptismo contra Donatistas lib. II. c. 3. tom. VII. Op. p. m.
260. fin. & p. 261. ^{b)} Haec excerpti curavit ipse Gratianus De-
cret. I. Distinct. IX. nr. 7. 8. ^{c)} De civit. Dei lib. XV. c. 12. in
fine. ^{d)} Conf. epist. ejus ad Vitalem l. c. col. 620. it. ad Suni-
um & Frethellam, in prioribus Edit. epist. 135. in Martian. t. II.

§. 13. Atque hæc ipsa Veritas II. *Elocutione* exprimitur *accuratâ*, & analogiæ ac genio lingvæ quoad vocum constructiones non minus, quàm istarum flexionem, ubi vis conveniente. Quæ, ut ab omni fucò, & affectata grandiloquentia, dictisque phaleratis est immunis: ita etiam a qualicunque *soloeismo*, & sermonis barbarie longissimè abest: nec inhabilis, quæ quodcunque Criticorum à præjudiciis liberorum examen sustineat rigidissimum. A Deo quippe supremo nil provenire potest, nisi quod omnibus numeris absolutum sit, & perfectissimum. Unde III. nec locum hîc invenit *oratio ex industria ambigüe concepta*: quæ apta sit, ut in diversos, nedum prorsus contrarios torqueri possit sensus. Malitiosorum, vel saltem subdolè agentium hæc est indoles; ut verbis utantur lubricis, & orationis tenore, qui in diversas trahi possit partes. Quò, si forte præter spem res ceciderit, semper inveniant, quî' elapsuri, rebus suis consulant. De supremo Numine talia cogitare nefas. Bonum illud est, justum, constans, ac providum: cui nihil unquam præter intentionem potest accidere. Quare etiam IV. *nunquam*

F

per-

Op. col. 626. Porro Comment. ad Zach. VIII. 19. Edit. cit. Tom. III. col. 1752. *cogimur* inquit, *ad Hebræos recurrere*, & *scientia VERITATEM de fonte magis, quam de rivulis quarere* &c. Præfat. in Pentateuchum: contra Helvidium, Edit. cit. Tom. IV. Op. parte secunda, col. 135.

permittet, ut liber iste, omnium comprehendens hominum salutem, & juxta quem aliquando singulis pronuncianda erit sententia, utrum salvandi sint, an damnandi in æternum, corruptelam sentiat universalem, cunctis communem Codicibus. Sive ex malitia Judæorum id evenisse dixeris; sive ex incuria, aut imperitia Scribarum.

§. 14. Hanc ipsam autem Scripturæ divinitatem ut subverterent, variis jam olim usi sunt varii cuniculis: quisque, prouti vel suam ibi impugnari sentiebat malitiam, vel monstrosam doctrinarum abortum. Longius foret, & à proposito alienum, si ordine singula percurrere velimus secula, omnes enarraturi, qui vel durante adhuc Ecclesia Judaica, vel illa sub novo foedere turbata, Scripturam aut fannis excepisse dicuntur, ut piissimi Regis Hiskiaë degener filius Manasses ^{e)}: aut prohibuisse, vel adulterasse eam, ut Achas ^{*)}, Ahasja, & plerique de Imperio decem tribuum ^{f)}: vel concremasse penitus, ut Amon impii parentis pejor filius; quem hoc crimine notatum legimus in *Cod. Sanhedrin* Babylo-nico ^{g)}. Et hæsito, an feliciora ejus fata indicet stu-
por

^{e)} De quo vid. *Cod. Sanhedrin* f. 99. b. l. 14. fqq. it. l. 37. f. 103. b. l. 9. fqq. ^{*)} Glossa ad *Cod. Schevuoth* f. 13. a. l. 3. ad *Joma* f. 85. b. l. 21. ad *Chüllin* f. 5. a. l. 2. ^{f)} De quibus vid. *Cod. Sanhedrin* f. 103. b. l. 14. fqq. Ubi restringunt ad eos, de quibus Scriptura testatur, quod quisque *malum fecerit in oculis Domini.* ^{g)} f. 103. b. l. 34. 35.

por ille, qui tempore Josiæ, Regem & universum corripiebat populum, ob librum Legis ab Hilchia inventum? haud secus, ac si nullus in tota gente amplius extiterit ^{b)}. Quid post solutam captivitatem Babyloniam *Antiochus* ille *Epiphanes* contra divinam molitus sit Scripturam, liber Maccabæorum enarrat ⁱ⁾, Josephus abominatur ^{k)}, & Talmudistarum ^{l)} execrantur monumenta: quæ cum אֲפֹסֶמוֹס *aposómos* ea propter cognominant, loco *ἐπίσημος*; quasi interdicto suo, & fumigante furore os obthurarit Judæis, Deum lectione Legis celebrantibus. Sub novo foedere non solum *Ebionitæ*, *Cerinthiani*, *Carpocratiani*, *Manichæi*, ac *Marcionitæ*, quoties se manifestis Prophetarum ac Apostolorum scriptis videbant convictos; toties eadem ceu *depravata* rejiciebant, vel

F 2

fidei

^{b)} Vid. 2. Reg. XXII. 3 sqq. c. XXIII. v. 23. 24. 2. Chr. XXXIV. v. 14. sqq. Ben. Arias Montanus de varia in Hebr. libr. lectione, Præfat. accidit inquit, aliquando, ut ——— præter illud sacra legis primum exemplar, quod in arcâ servabatur, vix unum in omni illa quondam sanctâ Jerusalem civitate hujus magni thesauri publico repositorio reperiretur: cujus lectio Scribis, Sacerdotibus, & Regibus ipsis omnino peregrina, & ad admirationem usque obsoleta visa fuit. Conf. tamen pro benigniori sententia Abarban. Comment. ad I. c. & Joseph Albo in Ikkarim lib. III. c. 21. ⁱ⁾ 1. Macc. I. v. 59. ^{k)} Græcus quidem, Antiquit. lib. XII. c. 7. Ebræus autem c. 18. vel juxta divisionem Consultissimi Job. Fridr. Breithaupti lib. III. c. 4. p. 179. ^{l)} Cod. Tannith c. IV. §. 6. Maim. Hilc. Taanith cap. V. §. 2. Orach chajim cap. 549.

fidei suspecta. Conqueritur de eo non tantum IRE-
NÆVS^m); sed & Tertullianusⁿ), Eusebius^{*)}, ac Au-
gustinus^o). Et Epiphanius^p) insuper prolixum recen-
set catalogum depravationum, à Marcione, sub præ-
textu

m) adv. Hæres. lib. III. c. 2. p. 199. Edit. Oxon. Cum ex Scripturis
inquit, arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum Scri-
pturarum: quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate,
& quia varie sint dicta, & quia non possit ex his inveniri veri-
tas ab his, qui nesciant Traditionem. lib. I. c. 26. de Ebionitis di-
cit, quod solo eo quod est secundum Matthæum Evangelio utan-
tur, & Apostolum Paulum recusent, apostatam eum Legis dicen-
tes. (Quod & Eusebius annotat, H. E. lib. III. c. 27. Nicph. lib.
III. c. 13.) lib. I. c. 29. de Marcione dicit Irenæus: Id quod est se-
cundum Lucam Evangelium circumcidens, & omnia quæ sunt de ge-
neratione Domini conscripta auferens, & de doctrina sermonum
Domini multa auferens, — semetipsum esse veraciorem, quàm
sunt hi, qui Evangelium tradiderunt Apostoli, suavit discipulis
suis; non Evangelium, sed particulam Evangelii tradens eis.
Similiter autem & Apostoli Pauli epistolas abscidit, aufe-
rens quæcunque manifeste dicta sunt ab Apostolo &c. lib.
III. c. 12. p. 231. a. de eod. Marcion inquit, & qui ab
eo sunt, ad intercidendas conversi sunt Scripturas: quasdam qui-
dem in totum non cognoscentes, secundum Lucam autem Evan-
gelium, & epistolas Pauli decurtantes, hæc sola legitima esse dicunt,
quæ ipsi minoraverunt. n) contra Marc. lib. III. c. 12. Marci-
on ait, & qui ab eo sunt, ad intercidendas conversi sunt Scriptu-
ras &c. Et lib. de carne Christi: His consiliis eos originalia in-
strumenta Christi delere Marcion ausus est. Lib. de Præscript.
Marcion exerte & palam machæra, non stylo usus est: quoniam
ad materiam suam eadem Scripturarum confecit. Idem etiam ex-
probrat lib. 2. 4. & 5. quos in ejus hæreses scripsit. Conf. et-
iam Cyrillus Jerusol. Catech. 6. & 16. *) Hist. Eccl. lib. III.
c. 27. p. 99. o) de Hæres. c. 40. p) Hæres. XXX. §. 13. p. 137.
§. 16. p. 140. §. 18. p. 142. Hæres. XLII. §. 11. p. 312. sqq.

textu corruptionis illatae, susceptarum. Impiae *Luciani*, *Porphyrri* †), *Celsi*, *Simplicii*, *Hieroclis*, ac *Juliani Apostatae*, aliorumque ex Gentilibus contra Scripturam machinationes nemini ignotae sunt, in antiquitate versato. Et nil aliud clamabat impurissimus ille *Alcorani conditor Mubammedes* 9), ut novum religionis suae principium credulis obtruderet; quam Scripturam Judæis olim, ac Christianis deinceps traditam, ubi vis nunc fore corruptam, omni divinitatis nota dudum delata.

§. 15. Plures hi invenere in hoc Sectatores, in ipso etiam Ecclesiae gremio; quamvis de ea non sint. Quot enim inter nos degunt *Epicuræi*, ne dicam *Athei*? Hi, ut Scripturae divinam demant auctoritatem, & ex humano tantum cerebro provenisse demonstrant, omnia studiosissime rimantur, & conquirunt sedulo, quae aliquam inferre videntur contradictionem, vel errorem continere, vel lapsum memoriae, aut *aliquid minus appositè dictum*, ut di-

F 3

vinam

†) Edidit hic κατὰ χριστιανῶν λόγους, contra Christianos, libros XV. in quibus Judæos non minus ac Nos impugnat, & , ut non à Deo, sed ab hominibus provenisse libros doceat, quos sacros vocamus, urget frequentes in iis occurrentes contradictiones: it. quod uni eidemque loco duos attribuant sensus, quod Origini exprobrat, haustumque putat à Platoniciis & Pythagoreis. lib. III. adv. Christianos ap. Eusebium H. E. lib. VI. c. 19. p. 220. Conf. Lucas Holsten. de vit. & scriptis Porphyrii, c. 10. Vitringa Observat. Sacr. lib. III. c. 19. 9) Sur. V. de mensa, v. 16. dicitur:

vinam decebat eloquentiam. Simul ac enim tale quid
revera eidem inesse deprehenderetur: procul dubio
vel divina periclitaretur ejus Origo; quæ sibi sem-
per similis est, & nihil continere debet, fragilitatem
redolens humanam: vel concedenda erit ejus depra-
vatio. Ad horum classem referendos dices, qui
Gisberto

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا

يَبِينُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ

ي. e. *ô Scripturarii! cum supervenerit vobis
Legatus, significabit vobis multa de eo, quod abscondistis (vel ce-
lastis) de Scriptura. Sura IV. de Mulieribus, v. 44.*

الَّذِينَ هَادُوا يُخَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ

مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا

i. e. *ex illis, qui Judæi sunt, quidam corruerunt verba de locis suis,
& dixerunt, audivimus quidem, sed repugnamus. Eadem habentur*

Sur. V. vers. 14. يُخَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ

dimoveant sermonem de locis suis. Sur. III. v. 70 dicitur

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَقْبِضُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ

i. e. *ô Pro-* وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Gisberto Voetio *) indignante, haud pauca invenire sibi videntur in *Scripturâ* ἀποστολικήν & ἐὺκατασκευασμένην: quæ vel sanæ sobriaque rationi, vel universali experientiae, aut veritati historiae, & rei gesta, aut pietati & honestati, aut sibi ipsis non rarò repugnarent. Quo animo Cardinalis Perronnus in Respons. ad Reg. magnæ Britanniae lib. V. c. 6. tot ex Scriptura collegit absurda, scandalosa, & contradictoria visa; optimè ipse noverit, non judico *). At eadem tamen cum illis via incedunt *Naturalistæ*, vel *Longitudinarij*; quorum nunc plena sunt omnia. Ut enim religionem exstruant rationi accommodatam, & ab omnibus liberam mysteriis: necesse est, Scripturæ primùm incidant nervos, & in seriem collocent aliorum sagaci hominum prudentia excogitatorum. Ne hæc,

seffores Scripturæ! quare vestitis veritatem vanitate, & absconditis veritatem, quum sciatis? Quod Gelald. citatus à Lud. Marraeciop. 122. de corruptione Scripturæ interpretatur, qua veritatem abscondant, subtrahendo Prophetias istas, quæ de *Muhammede* in Sacris extiterint. Et Hotting. Thesaur. lib. I. c. II. quæst. IV. p. 124. adducit *Ibn Hazem*, qui peculiarem librum conscripserit, cujus titulus: *Demonstratio, Judæos & Christianos Legem & Evangelium corrupisse*. Conf. Marracc. Prodrum. I. c. 1. p. 7. sqq. it. Refut. ad Sur. II. p. 13. 14. *) Dissert. selectarum Part. I. de Insolubilibus (ut vocant) Scripturæ, p. 48. 3) Quo animo iste *FRANCISCUS GEORGIUS VENETVS* sua conscripserit Problemata; dispiciant alij. Parum tamen lucis afferunt ejus Responsiones Scripturæ; sed eam magis reddunt dubiam.

hæc, divina autoritate conservata, omnem in momento ipsorum machinam destruat; in qua consolidanda plures impenderant annos.

§. 16. Nec dubito, quin hûc referri debeat famosus ille, è Judæorum scholis atque Ecclesia e-jectus, & infausto omine *Benedictus* vocatus *de Spinoza*; quamvis ad Christianam religionem, ut perperam quidam crediderunt, sacro nunquam initiatus fuerit baptismo ¹⁾. Etiam illi non nisi putrida constituunt Ecclesiæ membra. Hic certè ut liberius suæ, quam de divino Numine partim è Gentilium scriptis haustam conceperat, Philosophiæ (ut loqui amat) indulgeat; Scripturam, sacram nobis jure dictam, omni privat præ aliis Scriptis prærogativa: Pentateuchum Mosi abjudicat ²⁾, & eodem sensu, quo *PETTERIVS* ³⁾ *apographorum* vocarat *farraginem*, è diversis compilatum censet merè humanis Annalibus. Quos & reliquorum librorum V. T. facit originem ⁴⁾: ita tamen, ut *ea diligentia a posteris servati non sint, ut nulla menda irrepperint* ⁵⁾. Unde & alibi ⁶⁾, eosdem *ex originalibus non satis correctis, nec satis certis descriptos* autumat. Quin ne

pri-

¹⁾ conf. vitam ejus, non ita pridem Belgice descriptam à *JOH. COLERO*. ²⁾ Tract. Theol. Polit. cap. VIII. p. 104. sqq. ³⁾ Systemate Theol. ex Præadamitarum hypothese, lib. IV. c. 1. §. Nihil verò p. 155. in 12. vel p. 178. in quarto. ⁴⁾ l. c. c. X. p. 135. ⁵⁾ l. c. cap. IX. p. 121. ⁶⁾ l. c. c. X. p. 135.

priores quidem Annalium scriptores, sua *bonâ cum fide tradidisse*, asseveranter adstruit ^{b)}. Eos qui statuunt, *Deum singulari quâdam providentiâ, omnia Biblia incorrupta servasse*, false deridet ^{c)}; &, quod *litteras & verba Scripturæ adorent* ^{d)}, proterve exagitat; ipforumque *pietatem* vocat *ridiculam* ^{e)}. Ali-
bi ^{f)} multas mendas, *non datâ* quidem *operâ*, sed *casu*, ex *describentium festinatione* in Codices irrepsisse, tam audacter asserit, ut non vereatur scribere ^{g)}: *quod mendæ irrepsissent, neminem sani judicii dubitare, credo*. Ut verò audacissimum hoc assertum unicuique contradicentium ad oculum, ut opinatur, demonstret; non invenire potuit probationem certiore, quàm *Keri & Cethib*, omnium exposita oculis: & istorum ultimum, aut *apertos continere* putat *soloecismos*, aut *claras mendas*, ex Scribarum ortas incuria ^{*)}. Ne quid ipsi dicar affingere, en! propria ipsius verba. *Quædam* inquit ^{h)}, *in Scriptis* (h. e. בכתיב) *adeò manifestè Grammaticæ repugnant, quæ in margine rectè notantur; ut minimè credendum sit, Scribas hæc potuisse, &, utra esset vera, dubitare*. Interjectis quibusdam ⁱ⁾, eandem cantilenam canit,
G quæ-

^{b)} l. c. X. p. 128. ^{c)} l. c. c. IX. p. 121. ^{d)} cap. X. p. 133. ^{e)} l. c. p. 134. ^{f)} cap. IX. p. 121, 122, 123. c. X. p. 133. sqq. ^{g)} c. IX. p. 121. ^{*)} c. IX. p. 121, 122, 123, 126, 133. ^{h)} l. c. p. 125. ⁱ⁾ l. c. p. 126.

quædam inquit, *reperiuntur adeò perperam scripta,*
ut nullo modo dubitare potuerint Scribæ, quin omnium
temporum scribendi usui repugnarent: quæque adeò ab-
solute corrigere debebant ^{k)}. Quæ si vera forent, non
 tantum omnem omninò Scripturæ divinitatem sim-
 pliciter destruerent; sed & eandem indicarent mi-
 rum in modum corruptam & depravatam.

§. 17. Et quam vellem! præter commemora-
 tos hætenus, non fore alios, qui non minus divinam
 impugnent Scripturæ autoritatem; licet non æquè
 crasse, & ad eundem finem. Verum quis nostrum
 ignorat? etiam penes illos, qui reverenter alioquin
de Scriptura S. sentiunt, & loquuntur, quique ean-
 dem pro *infallibili veritatis regulâ*, utut cum aliquo
 discrimine, agnoscunt, plures adhuc dari, non mo-
 dò e Judæis & Pontificiis; sed ipsis etiam Protestan-
 tium Doctoribus, qui *talia* apertè & sine velamine,
 adjectis suis nominibus, *doceant*; quæ, ut ego qui-
 dem judico, *cum divina Scripturæ autoritate nullo*
modo possunt consistere. De Judæis agam deinceps.
 Quid autem Pontificii nonnulli, ab eo inprimis tem-
 pore, quo Protestantes pro puriore simul cum exor-
 to inter Christianos lingvarum Orientalium sole,
 emi-

^{k)} c. X. p. 133. *notas marginales inter mendas reputat, quæ ex*
festinatione irrepperint describentium, & nulla alia ratione ex-
cusari possint, quàm (per Scribarum lapsum).

emicanter religione defendenda, ad textum originalem provocare inciperent, pro tuenda vulgatæ versionis latinæ authentia, in Synodi Tridentinæ decreto quartæ sessionis secundo eidem indulta, ausi subinde sint; ipsorum loquuntur monumenta. *Alfonfus Salmeron*, toto Prolegomeno IV. Commentarii in Historiam Evangel. satis prolixo ^{l)}, id unice agit, ut probaret, *non tantum casu, & ex injuriâ temporum, aut negligentia Scribarum*, fontes Scripturæ V. T. à Judæis fuisse corruptos; sed etiam *ex malitia & fraude aliquot Rabbiorum: quò nobis in quibusdam locis veritatem de Christo eriperent*. Quod ut efficeret, affert non tantum aliquot loca à Judæis actu corrupta ^{m)}: sed urget etiam, crimen illud jam olim à Jeremia fuisse prædictum ⁿ⁾; à Patribus quibusd. ^{o)} dudum Judæis objectum; & ab ipsismet Talmudistis ^{p)} in aliquot Gemaræ locis agnitum. Dum

G 2

glo-

^{l)} à pag. 29. usque ad p. 41. ^{m)} ex Gen, XLIX. 10. Hebr. I. 6. Psal. XIX. 5. coll. Rom. X. 18. Psal. XXII. 17. Psal. XCVI. 10. Jes. XXVIII. 11. coll. I. Cor. XIV. 21. Luc. III. 6. Jer. XL. 19. Zach. XII. 10. Amos II. 6. Deut. XXI. 23. ⁿ⁾ Jer. VIII. 8. c. XXIII. 36. Quæ urget in hanc sententiam etiam *Galatinus* Arc. Cathol. Verit. lib. I. c. 8. col. 28. addens illis Jer. IX. v. 4. ^{o)} *Justin. Mart.* dialog. cum Tryph. coll. *Euseb.* lib. IV. Hist. Eccl. c. 18. *Clem. Alex.* Stromat. lib. 3. *Athanas.* homil. in Matth. XII. *quicumque dixerit verbum contra filium hominis: Origen.* epist. ad Africanum, de hist. Susannæ, it. Homil. XII. in Jerem. coll. *Euseb.* H. E. lib. 6. c. 13. *Hieronym.* in Mich. V. Gal. III. & epist. 89. ad August. ^{p)} Cod. *Sanbedr.* f. 21. b. f. 22. a. ubi de mutatis

glorientur de *correctionibus Scribarum*, per Euphemiam, vocatis; quæ potius *corruptiones* fuissent dicendæ: item de illis, quæ legantur, utut scripta non sint; & contra negligantur, quamvis scripta extent ^{q)}: de dictionibus, quæ aliter in textu, aliter in margine scribuntur, *quæ sint innumera*, Keri & Cethib Hebræis dictæ: de mutatione propositionis affirmativæ in negativam, & contra. Unde infert ^{r)}: *Cum igitur hæc ita se habeant, quæ puritas, aut sinceritas lectionis Hebrææ esse poterit in tanta lectionum varietate, & literarum mutatione pro arbitrio & libidine cujusque?* Longum foret, si singulorum sententiam in hac causa, utut in compendium redactam, enarrare vellem. *Johannis Morini* Exercitationes biblicæ, de Hebræi græcique textus *Sinceritate*, sub specioso hoc titulo nil aliud agunt, quam ut omnem textus originalis sinceritatem & puritatem prosteruant penitus, eumque ut undique corruptum & depravatum prostituunt omnibus. Nec aliud intendit è recentioribus *Richardus Simon*, in famosa illa veteris Testamenti historia Critica. Ut antiquos istos *Jacobum de Valentia*, *Gvilielmum Lindanum*, *Melchior. Cannum*,

characteribus: & *Megilla* Bab. f. 2. b. l. 3. fin. ubi dicantur finales *מנצח* post Mosen introductæ. Quam controversiam Vid. *Cod. Megilla* Jerus. c. I. f. 71. c. 4. *Schabbath* Bab. f. 104. a. *Jalkut Rubeni* f. 25. c. 1. ^{q)} *Cod. Nedarim*, f. 37. b. circa fin. ^{r)} l. c. p. 38. b.

num, Leon. Castrum, Jacob. Gordonum, Nic. Serrarium, Pintum, aliosque plures à diversis nostratum hinc inde adductos, non tangam. Qui omnes dicam scribunt textibus Scripturæ primigeniis, Judæosque nefandi sacrilegii, corruptorum videlicet ex odio Christianismi fontium, nefariè postulant.

§. 18. An *Ludovicus Capellus*, Professor quondam Salmuriensis, & haud incelebris Reformationum Doctor, palpum obtrudere voluerit Pontificiis, inter quos vivebat? non equidem dicerem, modò non res ipsa loqueretur. Ut enim taceam, quod partum istum, quo per plures annos imprægnatus fuerat, eniti non potuerit^{s)}; nisi obstetricantibus Papicollis: quibus etiam, ceu parentibus, sacrum esse eum voluerit^{t)}. Ad eundem cum illis finem collineat; & iisdem cum ipsis utitur mediis, mirum tamen in modum ampliatis. Et quamvis nec malitiæ Judæorum, nec odio eorundem erga Christum ac Christianismum internecino, *depravationem* authentici Scripturæ textus adscribat^{u)}: eandem tamen longè pluribus adstruit argumentis, pluribusque exemplis probare fatagit, quàm nemo unquam Pontificiorum. Quod illi malitiæ adscriperant; iste inevitabili

G 3

li

s) Vid. de hoc querentem *Sarravium* epist. LXXX. LXXXVI. & CXII. ad *Salmasium*, & epist. XVII. ad *Sam. Petitem*. t) Vid. *Dedicat. ad Petr. Segvior* Franciæ Cancellarium. u) Vid. lib. I.

li tribuit calamitati, & fato cuidam omnibus antiquis Scriptoribus ineluctabili *). Quum vix fieri potuerit, ut per tot secula, per tot ecclesiæ ac rerum humanarum vicissitudines & calamitates, Tabulæ istæ divinæ Veritatis originales, in eadem puritate sinceræ & incorruptæ conservarentur; qua à Dei Amnensibus primum fuerint conscriptæ. Quin idem fatum codices Hebræi experti sint, quod reliqui auctores vetusti omnes. Ut scil. per librariorum vel incitiam vel incuriam, aut etiam per temeritatem & audaciam correctorum, plurimæ in illos irrepsent *variae Lectiones*, & consequenter *mutationes*, atque *errores*. Has ipsas enim *variantes Lectiones* pro fundamento ponit, cui totam superstrueret Criticæ suæ machinam †). Sive deprehendantur illæ & observentur ex collatione variorum veteris Testamenti locorum, in quibus res eadem iisdem ferme verbis, & totidem apicibus referuntur & narrantur; aliqua tamen cum diversitate ‡): quæ etiam sæpe sese exferat, in testimoniis e veteri Testamento in novo allegatis §); ac haud rarò non aliunde sit, neque aliò referri posse videatur, quàm ad variantem lectionem, ex codicum discrepantium diversitate ortam. Quarum alia necessariò sit corrupta. Sive unus idemque lo-

c. 1. §. 2, 3, 4. *) l. c. §. 8. sqq. †) lib. I. c. 2. ‡) lib. I. c. 3. sqq. §) lib. II. c. 1. sqq.

locus consideretur quoad literas in textu extantes, aliasque ad marginem rejectas, in istarum substituendas locum; quocunque id fiat nomine, à Masorethis pro diversitate locorum applicato ^{b)}. Sive etiam collatio instituaturs modernitextusHebræi cum translationibus antiquis, vel Græcorum v. g. LXX. Seniorum ^{c)}, Aquilæ, Symmachi, ac Theodotionis ^{d)}; vel Chaldæorum, Jonathanis ben Uziel, atque Onkelosi ^{e)}; vel ipsius Hieronymi latina ^{f)}. Quæ varietas aliunde non provenerit, quàm à diversitate codicis Hebræi, quo in adornanda versione fuerint usi ^{g)}. Omnes hæ discrepantiæ *varias* pariunt ipsi *lectiones*; dignas, quæ cum nostrorum codicum conferantur lectione, eidemque haud rarò præferantur. Quo admissio, sequi videtur id, quod *Buxtorfius* ^{h)} inde derivat. *Translationes* scil. *omnes unà cum textu originali esse authenticas, sacras, divinas, & Θεοπνεύστες. Ad veram lectionem percipiendam, conferendos esse omnes Interpretes; & ex illis demum eam eruendam, divinandam, & colligendam: quæ adeò incerta foret, & à iudicio mere humano dependeret. Cum discrepantes Interpretum sententiæ non ad textum hodiernum Ebraeum exigi debeant; sed in illis discrepanti-*

is

^{b)} lib. III. toto. ^{c)} lib. IV. tot. ^{d)} lib. V. c. 3. 4. 5. 6. 7. ^{e)} lib. V. c. 1. 2. ^{f)} lib. V. c. 7. sqq. ^{g)} lib. VI. c. 1. sqq. ^{h)} in *Anti-Critica*, s. *Vindic. Veritat. Hebr.* in quarum *Dedicatione summam* memoratæ *Critica* seqq. ferme verbis exprimit.

is de vera lectione ex nostra judicandum sit ratione, & quam hæc nobis dictaverit veriore, eam esse præferendam, in quocunque demum reperiatur codice. Non solum licitum esse aliquando, conjecturas novas facere de verâ lectione; sed & utile, atque adeo etiam aliquando necessarium id esse, propter multa ἀπορα ἀδιάντα, h. e. insolubilia & irreconciliabilia loca: quæ alia ratione conciliari nequeant, quàm levem admittendo errorem, eumque tali conjectura corrigendo. Imò in quibusdam locis agnoscendum esse errorem Scriptorum sacrorum ipsorum: quatenus illi homines infirmi fuerint. Nec debere apud nos fixum, ratumque esse; omnia, etiam minimas voces, dictiones, & literas in Scripturæ textu originali esse ab interno ἐνδοσιασµῷ Spiritus sancti.

§. 19. Equidem ut divina Providentia Verbum suum contra violentam quorundam Regum proterviam, sartum tectumque servavit: ita nunquam defuere viri cordati, qui nefarios aliorum conatus, contra integritatem, & divinam Scripturæ autoritatem, magno licet molimine susceptos, feliciter everterint. *Impiis Judæorum Regibus* cornua jam olim obvertebant Prophætæ. Et immissæ coelitus calamitates palam testabantur, neminem impunè ferre, qui irreverenter Scripturam tractaret. Ad hæc non videtur *Achab* vel prohibuisse Legem, vel in dubium vocasse ejus divinitatem; sed potius adulterasse eam.

Modò

Modò vera sint, quæ de eod. Kimchi retulit ex su-
orum Medraschim i). *HÆRETICORVM* in primi-
tiva Ecclesia exsurgentium temeritatem inhibebant,
aut detegebant sufficienter *Irenæus*, *Tertullianus*, *Epi-
phanius*^{k)}, atque alii. *GENTILES* cristam contra
Scripturam erigentes suppresserunt *Origenes*^{l)}, *Cy-
rillus Alexandrinus*^{m)}, ac *Gregorius Nazianzenus*ⁿ⁾.
Contra solius PORPHYRII Philosophi blasphemias, Fl.
H Lu-

i) Comment, ad 1. Reg. XXI. v. 20. hæc ejus verba legimus:

וּבְרַשׁ אֲשֶׁר הִתְמַכַּר לַעֲשׂוֹת הַיָּאֵךְ הִיָּה עוֹשֶׂה מוֹחַק
הַזְכָּרוֹת וְכוֹתֵב תַּחְתֵּיהֶם שֵׁם הַבַּעַל בְּרִאשִׁית
בְּרֵית הַבַּעַל וַיְדַבֵּר הַבַּעַל וַיֹּהֲרֵ שְׁמֵהוּ
הַכְּתוּב הַחוֹשְׁבִים לְהַשְׁבִּיחַ אֶת שְׁמֵהוּ

i.e. in Commentario allegorico ad verba 1. Reg. XXI. 25. *VENDIDIT
SEIPSVM VT FACERET*, instant, *quomodo faciebat? debebat di-
vina Nomina, surrogato in istorum locum nomine Baalis. v.g. Gen. I. 1.
scripserat, in principio creavit Baal, it. alibi, & locutus est Baal. Hoc
enim est, quod dicit scriptura Jer. XXIII. 27. meditantur meum exter-
minare nomen. Eadem de eo referunt in Cod. Sanhedr. f. 102.
b. l. 36 coll. l. 33. ubi R. Levi introducit docens, שהיה*

קורר אזכרות וכותב עבורה זרה תחתיהן

i.e. quod eraserit nomina divina, & in locum ipsorum scripserit
nomina Idololatrica. Quæ tamen R. Joseph Albo in Ikkarim, lib.
III. c. 22. ad Manassen applicat. Similia tentasse dicuntur Gentiles
tempore Antiochi. Macc III. 48. k) Il. cc ad §. 14. p. 44. l) κα-
τὰ Κέλσιν ἐν τόμοις ή, f. contra Celsum libris VIII. m) προσ-
φώνημα πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ φιλόχριστον βασιλέα Θεοδοσι-
ον, ad Imperatorem Theodosium, adversus Julianum Imper. libri
X adjecti sunt in nupera editione Operibus Juliani, Lips.
1696. n) aliquot contra Julianum Orationibus; cujusmo-

Lucio Dextero indice ^o), *triginta circiter Scriptores catholici* calamus strinxerunt; & *in his nonnulli Hispani*: si modo fides habenda est auctori, tot assumentis adulterato ^p). Trium tamen clarissimorum hominum opera potissimum in hoc certamine eluxit, quos passim in hac causa nominat Hieronymus ^q): *Methodii* scil. Patarensis, *Eusebii* Cæsariensis, & *Apollinaris* Laodicensi. Sed nullius opus ad nostram pervenit ætatem; & ipse Stridonensis ^r) alicubi dubitat, an *curioso lectori satisfecerint*. Extinctis autem Porphyrianis libris, non indigere crediderunt Ecclesiam contra eosd. defensoribus. **MVHAMMED** turpi contradictione calumniam de Scriptura à se sparsam, ipse corrigit. Quoties enim eandem ceu *regulam*

di Tom. I. Op. 3. 4. 9. &c. ^o) in Chronicis ad A. C. CCCX. ^p) ex iudicio *Holstenii*, de vita & scriptis Porphyrii, c. X. ^q) Præfat. in Daniel. & sub finem cap. XII. in Apolog. ad Pammachium, potissimum epist. ad Magnum Oratorem Rom. LXXXIV. quæ in Edit. Mart. est LXXXIII Tom IV. Op. Part. II. col. 655. Ubi *scripserunt* ait, *contra nos Celsus atque Porphyrius. Priori Origines, alteri Methodius, Eusebius, & Apollinaris fortissimè responderunt. Quorum Origines octo scripsit libros; Methodius usque ad decem millia procedit versuum; Eusebius & Apollinaris viginti quinque & triginta volumina condiderunt. Præfat. in Comment. Dan. Porphyrio inquit, solertissimè responderunt Eusebius Cæsariensis Episcopus, tribus voluminibus, id est, octavo decimo, & nono decimo, & vicesimo; Apollinarius quoque uno grandi libro, hoc est, vicesimo sexto; & ante hos, ex parte Methodius. r) Præfat. in Dan. Quæ ait, ex hoc Prophetâ, imò contra hunc librum, Porphyrius objiciat; testes sunt Metho-*

lam credendorum suis commendat, id quod facit frequentissimè^{s)}; toties divinam ejus agnoscit originem, & Sinceritatem adhuc integram. Quin disertè eam à Deo Prophetis ac Legatis veteris ac novi Te-

H 2

sta-

dus, Eusebius, Apollinaris: qui multis versuum millibus ejus vesaniae respondentes, nescio an curioso lectori satisfecerint. In cit. Apolog. pro libris advers. Jovinianum, dicit, quod lubricis problematibus, diaboli spiritus contexta subvertant. s) v. g. Sur. II. v. 4. 5. dicit de illis, qui credunt in id, quod missum est ante Muhammedem, h. e. Legem & Evangelium,

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ

الْمُفْلِحُونَ i. e. iidem sunt in DIRECTIONE, s. via

rectâ ad salutem tendente, à Domino suo: & illi ipsi sunt felices. Sur.

III. v. 3. dicit, Legem & Evangelium missum fuisse, ut sint هُدًى

لِلنَّاسِ directio hominibus ad salutem æternam. Ibid. v. 83. ju-

bentur credere in Alcoranum, & in libros traditos Mosi, & Jesu, & Prophetis, nullo discrimine inter eos facto. Verba arabica sunt:

قُلْ أَمَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْهِ مِنَّا وَمَا أَوْتِيَ مُوسَىٰ

وَعِيسَىٰ وَالتَّوْرَةُ وَمِن رَّبِّهِمْ لَا تَفَرِّق بَيْنَ

أَحَدٍ مِنْهُمْ وَتَحْسِبْ لَهُمْ سُلُوكًا

ad literam, dic, credidimus in Deum, & id quod demissum est super nos, — & quod traditum fuit Mosi, & Jesu, & Prophetis, à Domino ipsorum. Non distinguimus inter ullum ex ipsis:

sed nos sumus ei addicti. Ibid. v. 119. dicitur وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ

stamenti traditam, ubivis fermè inculcat¹⁾. Quod autem loca illa, ubi conatus ejus Scriptura prædixerit, ac approbarit, erasa nunc sint; aliorum id, non domestico vel proprio, probandum foret testimonio. Falsitatem ejus dudum docuit *Vidmanstadius*^{u)}, *Phil. Guadagnolus*^{x)}, *Georgius Monachus*, *Michaël Nau*^{y)}, & nuper admodum *Ludovicus Marraccius*^{z)}: qui Præfat. ad Lect. p. 2. provocat etiam ad *P. Bonaven-*
tu-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمَنُوا بِالْكِتَابِ كُلِّهِ *creditis in librum totum.* Sur. IV. v.

135. suos alloquitur, آمَنُوا آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ فِيهِ

رَسُولُهُ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِهِ

i. e. o fideles! credite in Deum, & Legatum ejus, & Librum, qui missus est super Legatum suum, & Librum, quem demisit antea.

z) cit. Sur. IV. v. 162. introducitur Deus Muhammedem allo-

cutus verbis: أَنَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَـهـيـيـ وَيُوسُفَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا

دَاوُدَ *i. e. certè nos revelavimus tibi, sicut revelavi-*

mus Abraha, & Ismaëli, & Isaaco, & Jacobo, & Tribu-

bus, & Jesu, & Jobo, & Jona, ac Aaroni atque Salomoni: & dedimus

Davidi Psalmos. u) Not. 21. ad Epit. Alcor. Verba ipsa vid.

ap. Hotting. *Thesaur. Philol.* l. I. c. 2. quæst. 4. p. 126. x) Tract. I. Apolog. c. 6.

y) sub titulo, *Religio Christiana contra Alcoranum per Alcoranum pacifice defensa & probata*, autore P. *Michaële Nau*, Societ. Jesu Presbyt. Lutet. Paris. 1680. in 4t.

z) *Prodromi ad Refut. Alcorani Part. I. it. Refutatione ipsa, ad*

turam Malvas., it. *Iosephum Martellinum* è civitate Roccella, in libro, cui tit. *Triumphus catholice fidei contra sectam Mahumetanam*; atque *P. Tyrsi Gonzal. de Santalla*, cuius *Manuductionem ad conversionem Mahumetanorum*, opus prorsus egregium ac præclarum suoque dignum vocat authore. Ut *Antiquos, Job. Damasc.*, *Theod. Abucaram*, *Job. Cantacuzenum*, *Petr. Paschasium*, *Petr. Abb. Cluniacensem*, *Dion. Chartus.*, aliosque non tangam. *EPICVRÆORVM* reliquorumque hujus generis argumenta in occulto tantum serpunt. Et quia vel suppresso Autorum nomine, vel saltem fictitio in lucem prodeunt; ipso agendi modo omnibus suspicionem falsi injiciunt; & simul ac in publicum emanarint, in prima suffocantur herba. Pleraque etiam à *SPINOZA* allata, dudum solidè excussa sunt, & profligata à diversis*). Ac, præter quamplurimos Nostratum ac Reformatorum, qui falsas *PONTIFICIORVM* criminationes sufficienter repulerunt, ex ipsa Pontificiorum schola semper exorti sunt plurimi, qui duram illam suorum sententiam de fontibus Scripturæ Ebraicæ malitiosè per Judæos corruptis, improbarent; mitius de illis

H 3

lo-

Sur. II. p. 13. sqq. *) v. g. *Joh. Musæo*, contra *Libertatem philosophandi*, Disp. hîc habita 1674. Resp. *Christiano Frider. Knorn*. Regnero à *Mansveld*, adv. *Anon. Theol. Polit* libro singulari, Amstel. 1674. *Christoph. Wittichio*, in *Anti Spinoza*, sive *Examine Ethices*, Amstel. An. 1690. *Francisco Cupero*, *Arcan. Atheismi revelata*, Roterodami 1676. *I. M. V. D. M.* in epist. ad amicum Ultraj. 1671. edita. *Jac. Batalerio* in *Vindiciis Miraculorum*, Amstel. 1674.

locuti. Quo nomine passim adducuntur *Andradius*, *Johannes Isaac Levita* & post conversionem Professor Colonienſis, *Joh. Driedo*, *Sixtus Senenſis*, *Marcus Marinus*, *Arias Montanus*, *Dominicus à Soto*, *Lucas Brugenſis*, *Dominicus Bannes*, *Joſephus Acoſta*, *Didacus de Payva*, *Valerianus Flavignius*, *Johannes Pine-da*, *Ludovicus de Tena*, *Jacob Bonfrerius*, *Johan. Lorinus*, *Simeon de Muis*, & nuper demum *Ludovicus Marraccius*, *Joh. Martianeus*, & ipſe *Robertus Bellarminus* Cardinalis, omnibus notiffimus. Hi omnes poſt *Philonem***), *Joſephum*†), *Originem*††), item *Hieronimum*^{a)}, *Auguſtinum*^{b)}, *Eusebium*^{c)}, aliosque primitivæ Eccleſiæ Chriſtianæ Antiffites, ingenuè Judæos à malitioſo corruptionis crimine, in odium Chriſtianiffimi ſuſcepto, abſolvunt. Et *Bellarminus* inſuper rigidiores iſtos ſuorum, *ex bono quidem Zelo egiffe*, ait^{d)}; ſed *non ſecundum ſcientiam*. Etiam illa, quæ ſatis ſpecioſe & copioſe à *LVDOVICO CAPELLO* contra

**) De egreſſu Iſraël, ex Ægypto, cit. *Euseb. Præpar. Evang. lib. VIII. c. 2. coll. Bellarm. de V. D. lib. II. c. 2. col. 88.* †) lib. I. contra Apionem p. 1036. ſqq. cit. *Euseb. H. E. lib. III. c. 10. p. m. 85.* ††) lib. VIII. in Jeſaiam, referente *Hieronimo* in Jeſ. VI. v. 10. coll. *Bellarmin. l. c. p. m. 87.* a) cujus verba l. c. ſunt: *cachinnum tenere non potero, ut Salvator & Evangeliffæ, & Apoſtoli ita teſtimonia protulerint, ut Judæi poſtea falſaturi erant.* b) de civit. Dei, lib. XV. c. 13. *Non eſt credibile, Judæos voluiſſe ſuis codicibus eripere veritatem, ut autoritatem detraberent noſtris.* c) ll. cc. d) l. c. §. *Hiſ igitur*, p. m. 87.

qui addiderunt puncta. Posse etiam fieri, ut ex pravo affectu & odio in Christum, ea lectio interdum ipsis magis probata sit, quæ minus Christianis faveat. Quod marginales respiciat Masoretharum observationes; tota orationis series, de permutatione literarum similitum, & lectione præ aliis probata, postulat. Id quod magis disertè exprimit *Jac. Gordonus Huntlaus*, verbis à B. *Quenstedio* g) multisque aliis, citatis: *Menda Bibliorum Hebraicorum aperte prodit ingens illud Masoreth Judæorum: in quo continentur infinite correctiones, & varia lectiones. Quibus adjungam ex recentioribus Ludovicum Marraccium, cujus in Prodromi ad Refutat. Alcorani parte I. hæc leguntur verba* h): *Non solum in sacra Scriptura versionibus, cujuscunque sint idiomatis, errata aliquot irrepsere, siue ex Amanuensium incuria, siue ex Interpretum minori, quam par erat, attentione, siue etiam in scitia: verum & IN IPSIS FONTIBVS HEBRAICIS, ET GRÆCIS DEFECTVS aliquot REPERIUNTVR. Ut enim Interpretes infallibilem Spiritus S. assistentiam non habuerunt, quâ errare in Interpretatione non possent: ita nec Amanuenses, qui ex Originali transcribere, illam habuisse cre-*

g) *System. Theol. Part. I. cap. IV, Sect. 2. quæst. 18. Font. Salut. 1, p. 203. a.* h) *p. 8. a. circa fin. Ut ut idem Refutat. Alcor. ad Sur. II p. 14. satis candidè scribat, Judæos V. T. corrupisse, in odium Christi & Christianorum, sine aperta calumnia dici nequit.*

credendi sunt, ita ut hi quoque in aliquas mendas labi non possent. Hoc liquido in Hebraico textu agnoscitur: in quo illa tam celebris correctio facta est, quæ סופרים תיקון i. e. Scribarum correctio, communiter appellatur. Additæ sunt præterea in eodem varia lectiones, quæ sub vocibus כתיב Kethib, קרי Keri, ad marginem notari solent: & juxta nonnullos ad 1171. perveniunt. Has autem correctiones, variasque lectiones, ex Amanuensium ERRATISortas fuisse, non est dubitandum. Hæc verò causa est, quare vulgatam versionem latinam iidem Pontificii præferendam putent ipsis fontibus, Bellarmino quidem iudice: qui ad objectiones contra Vulgatam, respondet i), negari non posse, quin sint fontes Scripturarum anteponendi rivulis versionum, quando constat, fontes non esse turbatos. Nunc autem fontes multis in locis turbidos fluere, jam ante ostendimus. Et certè vix dubitari potest, quin, sicut latina Ecclesia constantior fuit in fide retinenda, quàm Græca; ita etiam vigilantior fuerit in suis codicibus à corruptione defendendis. Quanquam autem Protestantes nullam harum admittant illationum, & reliqua omnia solidè destruant: tam timide tamen ad productas Masoretharum objectiones marginales, eas præcipuè, quæ variantes dicuntur constituere lectiones, multi respondent, heroico alio-

I

quin

i) l.c. cap. XI, col, 120. §. respondeo.

equin animo præditi; ut facile pateat, quod in eo aqua ipsis hæreat.

§. 21. Plerique enim Nostratium statuunt, quasd. saltem in textu *voces esse mendose scriptas*; quarum in margine *justa facta sit correctio*. Ex hoc namque fonte emanarunt honorificæ istæ appellati-ones *Emendationum, castigationum, atque correcti-
onum*, passim lectionibus tributæ marginalibus. Quarum intuitu alteras in textu relictas nunc *men-
dosas* vocant, nunc *depravatas*, vel *vitiosas*, nunc *σφάλμα* laborantes. Quibus titulis paginæ ferme om-
nes B. Laurentii Fabricii, Professoris quondam Vitembergensis, conspersæ deprehenduntur ^{k)}. Plu-
rimi, quæstione illa, *utrum fontes Ebraei pure adhuc
fluant?* proposita, pro statu controversiæ rite forman-
do, mox subjiciunt: *non quæri de irregulari scripti-
one vocum, quibus notæ adjectæ sint Masorethicæ:
utpote quarum nonnullæ vocum in textu MENDOSE
scriptarum tradant correctionem* ^{l)}. Quia libri istorum
quotidie manu teruntur omnium; non opus est, ut
nominatenus adducantur. Ne, vel ad reddendam ra-
tionem, vel audiendam sententiam, à me videantur pro-

^{k)} Partit. Cod. Hebr. cap. III. ^{l)} Verba sunt B. Sal. Glassii Philol. sacr. Part. I. nr. 2. p. 4. & 7. Vbi, paucis interjectis, subjungit: *in re manifestâ quid dubiis opus est conjecturis?* Certe in pluribus vo-
cibus textualibus satis perspicue SPHALMA deprehenditur: quod per
correctionem marginalem tollitur, e. g. 1. Sam. IV. 13. in textu

provocati. Si quid minus provide ab illis hac in parte commissum; excusabit formido illa, qua, ab aliis præoccupati, de omnium locorum conservatione desperarunt. Dudum tale quid agnovit cordatus Theologus B. Michael V Valtberus, in dedicatione Harmoniæ Evangelicæ ^{m)} scribens: *Sane non diffitemur, quosdam Fidei nostræ addictos, non nuspiam menda quedam irrepsisse suspicari. Quia primo aspectu diffi-*

I 2 cul-

scribitur מִן, Masorethæ in margine reponunt מִן, MANVM sive LATVS significans. Prius igitur MENDOSVM esse, quis non videt? Sic Ezech. 42. 16. in textu scribitur מִן מִן, & juxta notam Masoretbarum, legendum מִן מִן QVINGENTI. Hic certè textualis vox MENDOSA est, uti sequentes quatuor versiculi ostendunt: in quorum singulis verba illa מִן מִן repetuntur. Sic Zach. 4. 2. uti & Neh. 7. 3. in textu scribitur מִן מִן, quasi esset tertia persona Futuri. Masorethæ autem in margine notant, legendum esse מִן מִן, ut sit prima persona, & dixi. Quis hîc non videt, MENDOSE legi מִן מִן? cum & textus συνάφεια, & punctorum ratio, primæ personæ verbum requirat, & τὸ (') σφαιματωδες esse, ostendat. Sic Jer. 51. 2. bis in textu continuescribitur מִן מִן, quorum alterum (punctis in textu destitutum) in vera lectione redundat. Quis hic MENDOSE bis scriptam illam esse vocem ex negligentia Scribarum, inficiari ausit? Par est ratio aliorum complurium. Conf. B. Job. Andr. Quenst. Theol. didact. polem. Cap. IV. de S. Script. Sect. II. Font. Solut. §. 13. p. 203. b. qui & ipse in statu Controversiæ formando B. Glassium imitatur, distinct. 3. & 4. p. 195. Vid. etiam B. Job. Gerhardum nostrum, Loc. de Script. sacr. §. 115. p. m. 50. fin. ac B. Abrah. Calov. Præcept. olim optimè de me meritum, in Critico sacro Diatrib. IV. §. 27. p. 139. it, ibid. p. 140. & p. 141. ^{m)} Dedicat. lit. b.

*cultas objecta, videtur ipsis inextricabilis, & solutu
impossibilis. Propterea malunt corruptiunculam quan-
dam ex Amanuensium incuria commissam admittere;
quàm veritatem cœlestem cum locis parallelis inelucta-
bili pugna & contradictione perpetuâ committere. Ve-
rum re penitus inspecta, deprehendimus, eos hac in par-
te nimis liberales esse; &, quod cum ipsorum pace di-
ctum sit, iudicium non nihil præcipitare: imò CERTI-
TVDINEM ORIGINALIVM FONTIVM FVNDI-
TVS SVBRVERE. Reliqua vid. infr. ad §. 24.*

§. 22. Multi quoque Reformatorum eadem
cum illis via incedunt. *Sixtinus ab Amama^{r)} celebris
sua ætate Frisix Professor, haud inquit, negare ausim,
& injuria temporum, & descriptorum incuria, errata
quædam, & sphalmata in textum Hebræum irrepsisse.*
Interjectis quibusd. pergit, *agnosco itaque, cum Bel-
larmino, Bannes., Sinenfi, & aliis, errata quædam, &
errores, qui irrepsere negligentia & ignorantia li-
brariorum, & temporis injuria. Quæ paulò post s)
ad variantes istas Masoretharum lectiones restringit:
in quibus affinitas soni & figuræ consonarum, occa-
sionem præbuerit discrepantiæ. Ut in multis nulla Lo-
gica & Grammatica definire possit, utra lectio sit ge-
nuina. Plus tamen dignitatis defert lectionibus mar-
gi-*

r) Antibarb, Bibl. lib. I. cap. 1. p. 11. s) l. c. p. 12.

ginalibus, קרי dictis ¹⁾. Unde paulò post ^{u)}, instituta cum Versionibus collatione, adjicit: *Esto librariorum incuria corruptus locus unus & item alter in originali textu. An propter unum nævum auferetur palma pulcherrimæ virgini, dabiturque alteri toto corpore deformi? Jam & illud mihi considera, ea quæ in textu Ebraico librariorum incuria, & temporum injuria corrupta fuerant, loca, Masoretharum indefessam diligentiam restituisse. Paucis interjectis ^{x)}, errores ait, librariorum, de quibus hætenus actum est, Masoretharum industria jam esse sublato. Unde, sicuti varietatem hanc ex mendosa ortam putat ^{y)} codicum descriptione, ita alibi ^{z)} Masoretharum operam vocat nunc emendationem, nunc correctionem, vocisque quæ degenerarat, restitutionem. Et quamvis ea propter minus benignè de eo judicet Gisbertus Voetius ^{a)}: plures tamen idem cum ipso statuunt. Hottingerus vir*

I 3

im-

¹⁾ *Antib. Bibl. lib. III. Comment. de Keri & Chetib §. 21. Sicns Ebraei in legendo marginalem lectionem exprimunt, ita & Christianorum doctissimi tradiderunt, marginalem lectionem veriore esse. Ideoque & Interpretes eam plerumque expresserunt. Et ipse Am. Polanus, licet utrique lectioni divinam adscribat auctoritatem; marginalem tamen vocem legendam esse docet. Et certe si rem accurate expendimus, marginales istæ voces correctionem, vocisque quæ degeneraverat, in plerisque extra omne dubium, restitutionem exhibent.* ^{u)} lib. I, c. 1. p. 13. fin. sqq. ^{x)} l. c. p. 15. ^{y)} lib. III, de Keri & Chetib, §. 21. p. 470. it. §. 9. p. 464. ^{z)} l. c. it. §. 21. p. 471. ^{a)} *Select. Dispp. Theol. Part. I. de an-*

immensæ capacitatis & eruditionis, quæstione de corruptione fontium proposita, diserte adjicit ^{b)}, *de hujus commatis MENDIS, quæ in dissensu Orientalium & Occidentalium, nec non קרי וכתיב occurrunt, sibi sermonem non esse.* Nec renuit Brianus Walton: qui & alibi pronior semper extitit in Capelli sententiam. Unde haud veretur scribere ^{c)}: *Quod verò contendit quidam neotericus, semper כתיב Ketib retinendum esse; cum valdè infirmo nitatur tibicine, & ex codicum & Versionum antiquissimarum discrepantia clarissime confutetur: ejusmodi est, ut refutatione longa non indigeat.* Quasi verò ex Versionum discrepantia, nova illicò sit extruenda lectionum Varietas, ut perperam vult Capellus, Isaacus Vossius, alique: aut necessario vitiosum sit, quod quilibet Interpres non satis percipit! Drusium, Bertrammum, Erpenium, Piscatorem, aliosque vel Nostratum vel Reformatorum in vivis hodiernum existentes, tam brevitatis studio, quàm amore pacis, ac honoris ergò prætereo. Quia ne illos quidem nominetenus adduxissem, nisi rei me cogisset necessitas. Ut omnibus ostenderem, stante recepta penes nos de כתיב sententia, nec Atheorum conatus satis firmiter reprimi posse; nec Pontificiorum, aliorumque contra fontium puritatem insultus.

Au-

toritate Script. nr. 4. p. 35. ^{b)} Thesaur. Philol. lib. 1. cap. 1. quæst. IV. p. 124. ^{c)} Proleg. VIII. §. 26.

Audacem *Spinozae* proterviam, in hoc asserto, supra memoratorum nemo suppressit; imo ne tetigit quidem. Nec *Ludovici Capelli*, ac *Richardi Simonii* dubia feliciter dissolvit, quisquis errores in literis commissos, & ad posteritatem fideliter & unanimi consensu propagatos, asseruerit. Semper enim regeret, quicquid in uno, decem, centenis, ac millenis ultro admittitur; id in hoc vel illo, aut alio, eadem facilitate potuit accidere, similiq; corrigi debet acumine critico.

§. 23. Siquidem numerus variantium ejusmodi Lectionum haudquaquam est exiguus; ut pro re floccipendenda, cum quibusdam, reputari queat. *Elias* ille famosus libri מסורת המסורה autor, numerat DCCC XLVIII. secundum valorem vocum קריין וכתבן. Ita ut LXV. occurrant in Pentateucho, CCCCLIV. in Prophetis, & CCCXXIX. in Hagiographis ^{d)}. Sed hunc calculum multis modis superat iste, quem *Capel-*

d) Præfat. III. f. 28. b. fin. & 29. a. hæc ejus verba habentur:

דע לך כי כאשר חפצתי לדעת מניין כל הקריין וכתבן שבכל המקרא העברתי על יד מונה לא אחת ולא שתיים ומצאתי מנינם תתמח ונתתי בהן סימן קריין וכתבן מהן סה בתורה ותנך בנביאים ושכס בכתובים / ויש לתמוה למה לא נמצאו בתורה רק סה קרי וכתוב אשר מהן כב בכתובין נער וקרי נערה / וספר יהושוע שהוא רק כעשירות בכמות התורה ונמצאו בו לב וספר שמואל שהוא כמעט הרביעית מן התורה ונמצאו בו קלג /

i. e. velim scias, quod, quum summam scire vellem omnium ali-

pellus duxit, juxta celebriores quasd. Bibliorum editiones e). In primis qui secundam sequitur editionem Bibl. Bomberg. majorum Venetam: cui procurandæ corrigendæque præfuit *R. Jacob f. Chajim* Tunetensis, in Masoretharum scriptis versatissimus. Vtpote de quo *R. Sal. ben Melech f)* testatur, quod longe plures observavit Lectiones variantes, quam *R. Dav. Kimchi*: utut sedulus hic alioquin harum rerum indagator extiterit g). In ea quippe MCLXXI. numerat; præter LXXXV. otiose, & III. defective scripta. Quibus si

ter legendorum, quam scripta fuerant, quotquot in tota extent Scriptura, subjecerim manui numerantis vice plus simplici. Deprehendi autem numerum eorum 848, inclusum vocibus קריין וכתבין. De quibus 65. in Lege occurrunt, 454. in Prophetis, & 329. in Hagiographis. Et mirari subit, qui factum, ut in Lege non nisi 65. occurrant aliter legenda quam scripta sunt? de quibus solum בער pro בערה positum, 22. præstat vicibus. Liber v. Josue, qui quantitate sua vix decimam adequat Legis partem, continet exempla 32. Liber Samuelis autem, qui vix quarta pars est Legis, exempla comprehendit 133. Abarbanelis supputatio, in Præfat. Jeremiæ præmissa, f. 96. c. 4. l. 45. sqq. imperfecta est, & in duobus saltem, Lege scil. ac libris Samuelis eum computo Eliæ coincidit. e) Crit. Sacra lib. III. c. 1. §. 4. sqq. Cujus summam invenis in *Briani Walton. Apparatu Bibl. Prolegom. VIII. §. 21.* Unde sua hausit *CL. Hiller de Arcano Kethib & Keri lib. I. c. 14 p. 123.* Et ad eum respicit procul dubio *Marraccius*, verbis supr. §. 20. p. 64. sqq. cit. f) ad calcem *Michlal Jophi* f. 218 c. 3. fin. g) De quo idem *R. Sal. b. Melech* l. c. c. 1. l. 37. מי נתן פנים אל הכתוב ופירש אותו כמו הקרי וזולתו i. e. quis, præter eum, unquam animum applicuit ad literam in textu scriptam, ut eandem æque interpretaretur ac Keri?

annumeres, quoties *per ארני* aut *per אלהים* legendum putatur; item *per יהוה*, atque *per ירושלים*, nec non *שנים* & *שתיים* pro *שנים* & *שתיים*, & forte etiam (·) in terminatione Verborum plurali pro (י) alternans: næ tanta exemplorum copia prodibit, quæ ad aliquot millena accrescet! Quod si cuncta, vel maximam saltem ipsorum partem, in mendo cubare dixeris; non video, qui vultum erigas adversus illum, qui *Sinceritatem Scripturæ* vocat in dubium. *Quod milenis scatet vitiis, purum non est: nec divinum, quod errores continet, & soloecismos, Criticorum corrigendos industria.* Inanis est provocatio ad Librarios vel incuriam, vel inscitiam. Quum quæstio non sit de sphalmate in unum alterumve codicem casu quodam illapso: quod quisque peritus, in apographo minimum iterato, emendare debuisset. Sed de studiose, & ex industria conceptis כתיב; in quibus vel omnes, vel saltem potiores, consentiunt codices emendati. Periculosum autem & turpe dictu foret, tot eruditissimos, & juxta quosdam, à Spiritu S. agitados, viros vel in sphalmata dicere Scribarum consensisse, vel in autorum errores: ut ad feram usque posteritatem

K

tatem

b) Hæc enim non minus huc pertinent ac reliqua, quibus circellus est additus: quem tamen ob istorum frequentiam, & lectionem omnibus notam, solent omittere. Vid. *Literat. mei* §. 12. Obs. 2. not. Editionis secundæ p. 121. sqq. & conf. ad notas seqq.

tatem fideliter eadem transferre non erubuerint. Prorsus impium est, dicere, Christum autoritate sua Erroribus & barbarismis applausum præbuisse, promissa ipsis perpetuitate *).

§. 24. Atque hoc ipsum est, quod jam olim me movit, ut receptam multorum de *Keri & Kethib* sententiam abhorruerim. Non novitatis me vexat pruritus: nedum contradicendi studium. Nemo, quantum novi, vitio unquam vertit *B. Mich. VValthero*, quod ob eandem causam, quæ me urget & torquet, candidè professus sit ⁱ⁾, *se cum reliquis facere non posse: sed firmissimè persuasum esse, utut interdum paulo obscurior locus lectoris mentem exerceat, & falsationis metum ac suspicionem eidem incutiat; nihil omnino proferri posse, cui non commodiori, quam præmemorata ancipiti & periculosissima concessæ corruptiunculæ via abunde satisfieri queat.* Eadem prorsus mihi mens est. Quam diserte satis significo, dum inversioni receptæ hactenus regulæ, de vocalibus, quæ vel absque literis ponuntur, vel suis parum competunt, præmitto ^{k)}: *ut Scripturam ab omni corruptione mendaque vindicem.* Et in notis amplius addo ^{l)}: *Nulum in divino codice deprehenditur mendum, libris omnibus commune. Non datur כתיב, si venihil scriptum*
ex-

*) Matth. V. 18. i) Dedicat. Harmon. Bibl. lit. b. k) Literat. Ebr. Chald. §. 6. Obs. 5. l) p. 67, Edit. secundæ.

extat in sacris literis, quod exercitatis, ac omnia accurate perpendentibus non pariat sensum commodum. Et hoc tanquam divinitus inspiratum recipio unice.

§. 25. Quis ignorat, ex nostratibus B. Matth. V V as-
mutbum rigidum fuisse כתיב propugnatorem^{m)}?
Quod vero & marginali lectioni eundem contulerit
honorem: id ipse, ob contradictiones, ambiguitates
sensuum, aliaque plurima Deo indigna, haftenus
non potui concoquereⁿ⁾. Ut ut non ignorem, quod
etiam Hugo Bronghton^{o)}, Ainsworth^{p)}, & Amand.

K 2

Po-

^{m)} Viadicar. Hebr. impr. Part. III. anti-Conring. ⁿ⁾ Veritas enim unica est: quae diversas, nedum contradictorie oppositas, de eodem sententias non fert. Idem Spiritus sanctus non potuit, uno actu eidem inspirasse personae, idem ita se habere, & non ita se habere. Quod rationis loco dudum attuli I. c. ad §. 6. obs. §. p. 68. Edit. memorat. Hieronymus Praefat. in Josuam, non potest inquit, verum esse quod dissonat. Ex eodem principio Theod. Hacksp. l. c. considerans, saepius inter se commutari נח & יח, particulas contradictorie oppositas, infert: impossibile est, in uno eodemque contextu, Numen, salvis iisdem circumstantiis, nobis exhibere sententias toto coelo diversas, imo vero adversas. Quod quemque sanum movere poterit, quo minus utrumque pro divinitus inspirato venditet. Pfeifferi verba in Introductione in Orient. mox sequentur. Pagetii extant apud Ammam l. c. §. 21. p. 471. Qui utramque lectionem, divinae autoritatis esse contendunt, multis in locis ex Deo Janum aliquem bifrontem faciunt, spectantem πρὸς αὐτὸν καὶ ὀπίσσω. Quod turpe est, eloqui. Conf. supr. §. 13. III. p. 41. ^{o)} in Conventu Scripturae, & Annotat. in Job. VI. v. 21. 29. ^{p)} Annotat. in Exod. XXI. v. 8. quem eo nomine graviter perstringit Paget. tract. contra Brownistas anglice edito An. 1618. in Append. admonit. c. 4. p. 372.

Polanus q), utramque lectionem servare contend-
rint. Magis placet *B. Laurentii Fabricii*, Professoris
olim

q) Syntagm. Theol. lib. I. cap. 37. col. 202. sqq. Ut de *Elia Lev.* Præfat. III. tract. Masoreth f. 26. a. nil dicam. Vid. verba ejus infr. ad §. 29. lit. (z). *R. Dav. Kimchi* etiam in plerisque utrumque conservare niti-
tur, & explicat. Et de *R. Saadia Gaon*, seu Excellent. cognominato *Ab. Esra* Comment. ad *Jes.* XLIX. v. 5. testatur, כִּי מְנַהֲגוּ לִפְרֹשׁ i. e. quod consueverit explicare ad mentem *Keri* & *Ketif*. Conf. idem ad *Exod.* XXI. 8. Rarò ad-
modum *R. Sal. Isaacides* utrumque conjungit, nominatus ea propter à *Lud. Capello*, Crit. sacr. lib. III. c. 14. §. 13. p. 166. Le-
pida est ejus interpretatio *Prov.* XXIII. 31. quam & *Amama* tangit, Differt. de *Keri* & *Chet*, §. 16. בְּכֹס בְּכִים כְּתִיב כלומר השותה נתן עין בכוס והחנוני בכיסו על זה i. e. *quidem scribitur*, h. e. *in crumenam; sed legitur* בְּכֹס in poculum: ut innuat, oculum cauponis defixum esse in crume-
nam bibuli, dum is oculos defigit in poculum, & colorem vini contemplatur. Conf. eund. ad 2. Chr. XXII. v. 10. 11. Plures e
Christianorum Theologis, utrique divinam adscribere autorita-
tem, conqueritur quidem *Sixt. ab Amama* l. c. §. 16. Sed ipse non dissimulat §. 23. loca quedam, licet pauca sint, occurrere, in quibus utriusque lectionis in unam versionem conflatio non ad-
modum incommoda videri possit. Quo trahit *Psal.* XXII. 17. *Prov.* XIX. 7. c. XXIII. 26. & ex mente *Junii* ac *Tremellii* *Exod.* XXI. 8. *Jos.* VIII. 12. *Ez.* 42. 16. ex sententia *Münst.* & *Tigur.* 1. Reg. XXII. 48. & *Tigur.* 2. Sam. XXIII. 13. ac nonnullorum *Gen.* IV. 26. *Saa-*
diam false deridet *Ab. Esr.* I. c. & *Polani* interpretationem *Psal.* IX. 13. quasi Deus non obliviscatur clamoris pauperum, si fuerint mansueti, humiles ac mites, rejicit *B. noster Hakspan.* de usu Script. Jud. in Theol. c. II. §. II. 12. p. 300. sqq. quia in cod. *Psalmo* v. 19. ac *Jes.* XXXII. 7. ob inversum *Keri* & *Ketif*, dicen-
dum sit, tum demum expectationem mansuetorum non perituram, si illi sint pauperes, afflicti, egeni. Quod acerbum foret opulentis.

olim VVittenbergensis optime meriti sententia, dicentis ^{r)}: Quod *dubii sint Masorethæ in suis castigat-*
onibus, ut illis tuto credi non possit. Alibi ^{s)} *correctio*
facta videtur sine causa, & contra nativam vocis &
sensus indolem. Tandem concludit ^{t)}: *Quotiescun-*
que כתיב Ketif additum est suum קרי Keri; toti-
es diligens examen instituaturs ipsius קרי KERI: quod
NOBIS SVSPECTVM SIT, nisi necessaria lingvæ
proprietas id postulet. DOMINETVR autem כתיב
KETIF tam diu, DONEC σφάλμα FVERIT DEPRE-
HENSVM. Fatetur alicubi ^{u)} B. Aug. Pfeiffer, huius
sibi præ aliis placere sententiam. Verba ejus sunt: Si
utrumque tam Keri quam Ketibb servetur, annon sic
unius numero vocis duplex detur lectio, & literalis sen-
sus? judicent cordati. Nobis placet regula Laurentii
Fabricii: *tamdiu dominetur כתיב, donec σφάλμα fue-*
rit deprehensum. In Critica sacra ^{x)} iterum utriusque
combinationem rejicit, *ne διτλότης quædam sensus in-*
feratur. Et alibi ^{y)}: *sicubi sensus קרי & כתיב variat;*
præponderare solet כתיב, nisi rationes manifestæ & lu-
ce meridiana clariores svadeant, sequi Keri ^{z)}. Quales
ego quidem hæctenus nullibi inveni. Idem laudatus

K 3

vir

^{r)} Partit. Cod. Hebr. c. III. §. *Varia.* ^{s)} l. c. §. eodem, verbis
præced. ^{t)} l. c. ^{u)} *Introd. in Orient. Dissert. V. quæst. 3. p.*
90. ^{x)} cap. VI. quæst. 5. p. 199. ^{y)} Crit. sacr. cap. IV. quæst.
8. p. 110. ^{z)} Conf. idem l. c. cap. VI. quæst. 5. p. 200. Ubi
τὸ Ketibb inquit, *nunquam facile deferendum, nisi vel forma*

vir l. c. ejusd. Tract. c. IV. quæst. 2. *non nisi humanam fidem Masora tribuit: & quæst. 4. agnoscit, crisin eorum sæpe fallere.* Quod autem fallit, divinum non est. Eandem cum præcedentibus sententiam amplectitur B. Job. Andr. Quenstedt, in Syttemate omnium manibus nunc trito inquiens^{a)}: *70 Ketif nunquam temere deserendum, nisi vel forma Grammatica plane sit aliena, vel vox aliqua superflua, vel parum commoda evidenter deprehendatur.* Interjectis quibusd. pergit^{b)}: *in vocibus illis, quæ pro quibusdam, opinione obscænis, adhibitæ, 70 Ketif rursus introduci potest. Cum hodie, ubi lingua Hebræa Judæis vernacula esse desiit, illæ voces, quæ alias per se & suâ origine nil foedum important, nec usu quidem obscæne esse queant.* Quæ quoad litteram fermè desumpta sunt è B. Pfeifferi Crit. c. VI. quæst. 6. p. 201. Vid. etiam Hotting. Thes. lib. I. c. 3. Sect. IV. p. 422. Ipse B. noster Lutherus, ex consensu omnium, כתיב exprimit ut plurimum; nec ad Keri se recipit, nisi litteram prorsus allequi non potuerit. Viventium adhuc prolixum afferre possem catalogum: qui, cognito meo in hac causa proposito, vel calcar addiderunt cunctanti, vel suum declararunt consensum. Ex multis duos tantum afferam; sed meritis

Grammatica plane sit aliena, vel vox aliqua superflua, vel parum commoda EVIDENTER deprehendatur. a) cap. IV. de Script. S. Sect. II. Font. Solut. §. 15, Obs. 2. p. 203. b) l. c. Obs. 3.

ritis in rem literariam admodum insignēs , & à com-
muni mecum Præceptore *B. Esra Edzardi* , acerrimo
dum viveret , textus Ebræi propugnatore , olim infor-
matus. Alter est *Dn. D. Job. Henr. Majus* Gießensium
Theologus ac Philologus celeberrimus. Quem eo lu-
bentius nomino , quod non modo ætate gravis sit ; sed
& præter ingentia in Ecclesiam & rem literariam me-
rita , dudum labore isto contra *Richardi Simonii* ne-
farios ausus , pro divina Scripturæ auctoritate tuenda
suscepto , inclaruerit. Ita autem ille in suis ad me lite-
ris d. Virid. 1710. Gies. de properatis , inter alia : *nec*
marginales literas divinitus inspiratas , sed Criticorum
judicio adjectas puto. — כתיב retinendum , & præ-
ferendum קרי , persuasus sum : quedam tamen loca
permutata esse , & ita , ut pro כתיב intrusum sit קרי , de-
prehendi queat. Ad meam per omnia mentem. Al-
ter in alia nostratum academia , ob præclaros in-
genii foetus non minus celebris , d. 29. Apr. 1710. inter
alia , ita ad me scribit : *Philologus fronte sit serena , pe-*
ctore aeneo , mente animoque infractus , qui non refor-
midet abire à populo , dissentire à turba , discedere à do-
ctis , autoritatis denique fugere terriculamenta. Paucos
proinde existere non nego , a quibus hæc negocia ex ani-
mo tractentur : cum plerisque Philologis satis sit lusi-
se , ut consentire esset gloriosum. — Recte ergo , Te-
que & tuo ingenio & officio dignum facis , qui vulgatæ
bu-

*hujus fiducia fucum detegere constituisti. Cum Masora
hacce, cujus vel tantillum forte possidemus, Judæorum
artes & fraudes, christiana rei inimicas, innumeris lo-
cis occulat. Et quibusd. interjectis pergit: Age igitur
in hoc illustri doctrinæ genere paucis perspecto, Masoræ
jactatæ prosterne, quod facis, auctoritatem; ut veritati vi-
am struas, communi persuasione vel ignorantie larva
detracta. Sed animo sis oportet præsentī, qui NON ME-
TV AS ROGOS. Senescimus jam tandem uterque. Quod
ergo vitæ restat spatium, dignis & magnis hisce fori
nostri rebus impendamus fortes, posterorum commodis
dediti.*

§. 26. Totum literarum argumentum abun-
dè declarat, quod Vir celeberrimus ad promissum à
me antea tractatum *Masoræ throno motæ* ^{c)} collineet;
nec non ad verba, interjectis quibusdam ^{d)}, subjuncta
in hunc sensum: *Venerentur hujusmodi sequioris ævi
Masorethas, quicunque velint: eosque etiam invitos in
Sanctorum numerum referant, ac ipsorum glossmata,
vel repugnantibus ipsis, in Canonem recipiant. Sed & mi-
hi permittant, meo adhaerere Salvatori, & ut SCRIPTU-
RAM NEC CORRUP TAM ESSE, NÉ C salva Dei ju-
stitia ac bonitate, CORRUMPI POSSE in æternum, meo
periculo asseram, quoad vixero. Non dubito, quin Vir*
acu-

c) Literat. Ebr. Chald. ad §. 6. Obs. I, p. 56. d) ad §. 6. Obs. 5.
p. 67.

acutissimus meam sufficienter mentem perceperit: cum responsio eidem abundè conveniat. Quò verò & alià proposito meo non aberrent; paucis moneo, *Masoram* de qua me acturum promiseram, ebraicè מסורה, dici posse per syncopen pro מסורת, significatione ex *אמר* vincere, ligare, claudere, mutuata. Quod tanquam *clausura* vel *claustrum*, aut *coarctatio* Scripturam muniat: ne quid temere in eam introducatur, aut subtrahatur ei, pro cuiusvis arbitrio. Qua fine Talmudistarum *סיוג לתורה*, seu *sepes Legis*, a plerisque eidem accommodatur; sensu prorsus æquipollente. Non tamen ignoro, vocem מסורה in Gemara sæpius, v. g. in trito illo *אם למסורה*, traditionem innuere, sensu ex *מסר* (*tradidit*) petito: q. d. *est mater traditioni*, certum *traditio* habet fundamentum cui innititur, ac originem quæ eam veluti peperit. Quod ego discriminis ergo מסורה legerem, ad formam *בפורה*, &c; ut illud ad analogiam מסורת

e) Ita legitur Ezech. 20. v. 37. f) in *Pirke Avoth* c. 1. §. 1. g) Conf. Cod. *Kidduschin* f. 18. b. l. 1. sqq. *Sanhedr.* f. 4. a. l. 1. sqq. *Succa* f. 6. b. l. 11. sqq. f. 34. b. f. 45. b. circ. fin. *Pesachim* f. 36. a. l. 11. sqq. f. 86. b. *Sebachim* f. 37. b. l. 16. sqq. *Bechoroth* f. 34. a. l. 5. sqq. *Cerithuth* cap. IV. ad §. 1. cap. V. ad §. 4. Quamvis *Raschi* in hac ipsa formula adhibeat pro *Masora*, notas *Keri* & *Ketuf* exhibente, Comment ad 1. Chet. XXII. 10. 11. coll. 2. Reg. XI. v. 2. Vid. *Buxt.* de Punct. Antiq. Part. I. p. 104. sqq. it. *Comments Masoreth.* c. VIII. p. 36. sqq. Edit. in 4t.

מכלה^{b)} vel מכלהⁱ⁾ pro מאכלה^{j)}. Nostrates communi-
ter *TRADITIONIS* notationem arripiunt. Quæ in
ipsa Masora hinc inde approbata, ideo nequaquam
negligenda: in primis si vera foret origo, a Judæis com-
muni ore illi adscripta. Quæ deinceps. Etiam Eli-
as eandem retinet: vocatis in subsidium vocibus
למסרה & וימסרה Num. XXXI. v. 5. & 16. ^{k)}. Alioquin di-
cerem, hominem argutum satisque subtilem in re-
bus Grammaticis, per insignem aliquam Parono-
masiam, vocasse librum a se conscriptum מסורת המסורה
h. e. *traditionem claustrum*, vel Sepimenti Legis: titu-
lo studiose ex distinctis formato radicibus.

§. 27. Quoad usum vocis, *MASORAM* non
pro Critica ipsa intellectam volo: sed, ut Rabbenu
Nissim, ad Cod. Nedarim f. 37. b. l. 17. ubi per מסורה
Masoram intelligendum putat, במסרה id
quod in Masora traditur. Per metonymiam subjecti,
pro re in Masora proposita. Quam ipsam Doctoris Ju-
dæorum sententiam nostri longa ferie hætenus fue-
runt secuti. Vid. *Lud. Capelli* de Punctor. Antiq. lib. II. c.
5. §. II. p. m. 763. Neque tamen pro omni in univer-
sum materia ibi comprehensa; sed per Synecdochen
simul

^{b)} quod præstat I. Reg. V, II. ⁱ⁾ quod legitur Jes. IX. v. 15. 18.
conf. Paradigm. Cl. IV. form. XXVII. ^{j)} l. c. f. 19. b. ab ini-
tio statim Præfat. III. ענין מסרה אמר כל וקורא
מסורה ומאחר לשון הוה ואמר כי הלשון

simul integri vel totius, pro illa præcise parte, quæ
 קרי seu lectiones marginales continet, in locum כתיב
 surrogandas. Cujus intuitu per *MASORETHAS*,
 verbis supra citatis, & frequentissime in lectionibus
 pro Sinceritate Scripturæ V. T. afferenda institutis,
 L 2 non

הזה לא נמצא בכל המקרא רק בפרשת שתי פעמים
 וימסרו למסור ופירש בו הרדק שהויה ענין נתינה
 בכל לב והתשומה ברשות אחר וכו' עד ותרגום
 ויתנהו יהוה אלהינו ומסריה וכו' עיין בשורש מסר /
 ואומר אני כי לשון נתינה אינו מתורגם בלשון
 מסירה רק כשהוא סמוך אצל לשון ביד כמו ויתנהו
 יהוה אלהינו בידיו אתן בידך ודומיהם / והכלל
 כי לשון מסירה נופל על דבר שיתן או יפקיד
 אדם ביד אחר שיחזיקנו ברשותו ברצונו כאלו הוא
 שלו / וכן בענין הלימוד וההגדה שילמד אדם או
 יגיד לחברו איזה סוד או ענין שקודם זה לא ידעו
 נופל בו לשון מסירה / כמו שאמרו במשנה משה
 קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' וכן ענין
 המסורת הזאת לפי שנמסרה לחכמים איש מפי
 i. e. *Ante omnia explicabo*, quæ-

*nam sit significatio vocis מסורת, & unde derivetur? Et verum
 est, vocem hanc non inveniri in tota Scriptura, nisi bis in eadem
 Sectione Num. XXXI. v. 5. 16. verbis וימסרו & למסור. Cui
 R. Dav. Kimchi sensum adscribit traditionis toto corde facta, &
 depositionis in potestatem alterius &c. Quemadmodum versio
 Chaldaica pro ויתנהו Deut. II. 33. habet ומסריה i. e. & tra-
 didit eum &c. Vide pluribus in rad. מסר. Ego vero dico, quod
 verbum נתן non transferatur chaldaice per מסר, nisi quando il-
 lud cum ביד construatur, ut in illa formula: dedit eum Domi-
 nus Deus noster in manus nostras, item dabo in manum tuam,
 & si quæ alia his sunt similia. Generaliter loquendo vox מסר u-*

non intelligo *המסדר הנשי*, seu *compilatores variantium lectionum*, sive autores Masoræ in Systema re-
 dactæ, quo hodiernum conspicitur, ultimos: h. e.
 non Criticos istos, qui lectionem ab aliis prius ex-
 cogitatam, & initio margini adjectam, postea textui
 quandoque ipsi in quibusd. saltem codicibus, inser-
 tam, collegerunt, & in formam artis, quam *Maso-
 ram* seu *Criticam* sacram vocant, redegerunt^{m)}. In
 qua, præter hanc operam, quam in variis Lectioni-
 bus in unum corpus colligendis impenderunt, plura
 alia præstiterunt: quæ in VII. species divisit Eliasⁿ⁾
 sæpe nominatus, Buxtorfius aliique in plures. In
 quibus & illud eminet, quod in vocibus, vocumque
 literis ac versibus numerandis effecerunt; unde *סופרים*
 h. e. *Numeratores* quibusdam dicti fuerunt^{o)}. Cum
 his

*surpatur, de re quam quis tradit aut deponit in manum alterius,
 ut eandem retineat penes se sua sponte, ac si sua foret. Atque ita
 de doctrina & Narratione, quam quis docet alterum, aut signifi-
 cat ei arcanum aliquod, aut rem quam ignorabat antea, usurpa-
 tur verbum מסר. Sicut dicunt in Mischna illa Pirke Avoth c.
 I. 1. Moses accepit Legem e Sinai, & TRADIDIT eam Josua
 &c. Et talis est sensus vocis מסרה b. l. quia tradita fuit Sapienti-
 bus, unicuique ex ore alterius usque ad Esram ejusque collegium &c.
 m) cuiusmodi מכלה, מכלה, כפר, de quo Aut. lib. Cosri O-
 rat. II. §. 78. Kimchi in rad. קרב: Elias Germanus Præfat. in
 Masoram rhythm. f. 10. b. it. Præfat. III. f. 43. b. R. Juda Musca-
 so ad Cosri l. c. f. 124. b. f. 161. c. 4. circa fin. ac Elias in Additam. ad
 Kimchi rad. l. c. E quo Masora, quam posidemus, fuit com-
 pilata; eo modo, quem recenset Elias, Præf. III. f. 44. a.
 n) l. c. f. 25. a. o) Vid. Tanchnuma f. 33. c. 3. l. 4. 5. לכת נקראו*

his nihil mihi negotii. Quid enim hi boni viri perpetrarint mali, ut id propter mererentur de ponte deijci, prorsus non video. Nemo unquam tam honorifice de immenso Virorum istorum labore, quem devorarunt, scripsit; quin approbem, & adhuc augeam. Sint legis custodes: & *Masora* ab illis confecta, *Sepimentum Legis*, utut hinc inde non nihil laceratum. Etiam sepes quotannis reficienda, ne prorsus curruat. Consuetudo autem in Philologorum Scholis per plures jam annos obtinuit, ut Masorethis adscribatur, quicquid in textu Ebraeo aliquam vel animadversionem prodit, vel varietatem. Quo jure id fiat, quave injuria, jam non examino. Sequor interea eandem, longo usu pluriumque consensu abreptus. *Intelligo* verò per eosdem *primos* istos, (recentiores tamen Esra ejusque sociis,) *autores*, qui *vocem in textu positam*, certis moti rationibus, *in aliam convertere* ausi sunt. Cum enim, cessante jam Prophetiae dono *p)*, aliae esse non potuerint, quam critica: non fiet illis injuria, si communi Criticorum Ebraeorum

L 3 orum

סופרים שהיו סופרים כו' אחרות שבתורה ודורשן

i. e. ideo cognominati fuerunt Numerantes, quia numerarunt omnes literas in Lege occurrentes, easque explicarunt.

Quod iisd. ferme verbis legitur in Cod. *Kidduschin* f. 30. a. l.

33. 34. adductis Buxtorffo, *Comment. Masoreth* c. VIII. p.

43. *p)* Vid. Cod. *Joma* f. 9. b. l. 34. sqq. f. 21. b. l. 18. sqq.

Sanhedr. f. 11. a. l. 24. *Sota* f. 48. b. l. 13. sqq. *Maccot* Jerus. c.

orum nomine, *Masorethas* dixerim. Cum his mihi res est, quando ad glossemata eorum provoco, Salvatoris sententiam ipsis præfero, ac tandem *throno moventes* assero. Nemo quippe, quantum sciam, posterioribus unquam *Θεοπνευσίας* thronum, nisi inscius & invitus, obtulit.

§. 28. Prioribus autem omnes hanc dignitatem deferunt, qui in lectione, allegatione, explicatione ac propagatione, קי expriment; כתיב penitus suppresso. Quod faciunt pristini ferme Judæi omnes: qui in *Medraschim* atque *Talmud* ad *Scripturam* provocantes, קי ordinariè q) afferunt, & hodiernum in suis interpretantur *Commentariis*. LXX. Seniores, Jonathan b. Uziel, Onkelos, Hieronymus, reliqui; Græci, Aquila, Theodotion atque Symmachus, & moderni Christianorum Interpretes omnes. Quoties litera deserta, lectionem marginalem in sua exprimunt Interpretatione; toties divinam ipsi tribuunt Originem, & in *Θεοπνευσίας* thronum collocant. Quia Dei verbum explicare aliis fatagunt, non Criticorum. Atque de hoc solo *throno*, *divinitatis* scil., injuste ipsis & forte invitis con-

II. circa fin. f. 32. c. 1. l. 7, sqq. *Rabbob* in *Cant.* VIII. 9. f. 38. c. 2. circa fin.

q) Deprehenduntur enim hinc inde exempla in contrarium. Vid. Cod. *Chullin* f. 68. a. l. 20. ex *Lev.* XI. 11. *Bechoroth* c. I. 8. f. 13. a. l. 10. ex *Exod.* 21. 8. *Berach.* f. 8. a. l. pen. ex 2. *Sam.* XXIII. 20, quod & *Sohar* juxta כתיב citat, Part. I. f. 95. c. 2. l. 44. sqq.

concesso, conabor eos *movere*: in Criticorum sub-
sellia collocandos, quæ jure ipsis debentur, cum plu-
ribus communia. Quamdiu in illis acquiescunt, i-
pforumque Annotationes intra cancellos *inventi hu-*
mani, ac *INTERPRETATIONIS* ex meris ingenii
mortalis viribus susceptæ, se continent, nec divinos af-
fectant honores; invenient me applaudentem, ipso-
rumque meditationes dignis evehentem laudibus.
Non tam iniquus sum, ut quenquam suo privari ve-
lim honore; nedum eos, qui de Scriptura bene me-
reri cogitant. Unde *motam* dixi, non *deturbatam*:
quod paulo plenius sonaret. Et, interjectis post tra-
ctatum promissum, admodum paucis, pergo^{r)}. Ne
quid celasse videar; קרי ubi vis ferme locorum est ma-
gis perspicuum, quam כתיב: formasque & constructi-
ones exhibet frequentius usitatas. Nisi ubi ejus Auto-
res manifesto humani aliquid offenduntur passi. Pro-
inde non dubito, quin id ipsum (קרי scil.) primum à
piis & religiosis viris margini sit adjectum; hac sal-
tem fine, ut sibi, & ad summum, suæ quoque familiæ
inserviret, *INTERPRETATIONIS* loco: servatis a-
liquamdiu sub כתיב iisdem *VOCALIBVS*, *QVAS* &
SRAS *APPOSVERAT*. Donec progressu temporis, a-
lii, qui concisam banc & subtiliter excogitatam *EX-*
PLICATIONEM, & ad usitatiorem loquendi modum
tecte

^{r)} Literat. p. 57.

*recte accommodatam EMENDATIONEM, (ut videbatur,) magnificiebant; ut conservarent eam diutius, alteram ejus partem, vocales nim. in ipsum inferrent textum. Satis certi, quod auctoritati Scripturae ejusque incolumitati incorrupta nil quicquam derogarent, quando DIVINITVS INSPIRATVM כתיב religio-
sisimè servarent, singulasque ejus literas: quibus quisque gnarus, puncta valeret adscribere debita. Alii autem Librarii, qui vel intentionem hanc ignorabant penitus; vel solum כתיב intelligebant, quod etiam a suis haecenus unicè prælectum audiverant; vel sua id opinione præferebant, ceu magis perspicuum: vocalibus in textum jam relatis, ipsas addiderunt literas competentes. Quod semper fieri debuisse, non nemo s) conjicit. Dubio namque omni caret, quod quam plurimæ annotationes marginales כתיב dictæ, in diversis, paucioribus tamen, Codicibus MSis locum in textu occuparint, omni annotatione marginali ommissa. Unde factum, ut prælaudatæ Versiones antiquæ, quarum autores in hujusmodi Codices inciderant, easdem haud raro expresserint: & alii deinceps putarent, Keri ortum traxisse e diversitate Codicum antiquorum. Quam tamen sola, SOLA inquam, humanorum Criticorum primum pepererat conjectura.*
§. 29. Quod enim Judæi omne כתיב לך קרי præ-

s) B. noſter Calovius, in Critico ſacro, Diatr. IV. §. 27. p. 139. ſqq.

præferant, adeo ipsos non pudet confiteri, ut in di-
versis id ingeminant locis. *Lectiorem* (verba sunt
Glossæ ad Codicem Sanhedrin) ¹, *per puncta signi-*
ficatam sequimur. Quia illa est fundamentum, seu
pars principalis. *Ab. Esra* vir cordatus erat, cui Ma-
jorum placita non facile frenum injiciebant, quò
minus sua in explicando uteretur libertate. Et nihilo-
minus in ejusmodi quoque loco, ubi Ketif & Keri
contradictorie sibi invicem opponuntur, non vere-
tur scribere ^u), *quod solum Keri verum sit, idque per-*
petuo. Et mox: in omnibus istis locis, ubi intus Aleph
habetur, seu negativa particula, *Et extus Vau*, affir-
mativam constituens, *sensus* קרי *Keri est accommodan-*
du: (Id quod tamen ad Prov. XIX. 7. negligit). A-
barbanel miratur ^x), *qui fiat, ut, si fundamentum in*
Codicum diversitate consistit, nihilominus perpetuo in-

M

nitant-

e) l.c.ad §. 26. p. 81. scil.f. 4. a. l. i. קרי אורינן רהיא עיקר
Quod, licet formulam יש אם למקרא, latioris
paululum usus explicet; commode tamen etiam
ad קרי applicari poterit. ^u) Scil. ad Exod. XXI.
v. 8. ubi literæ habent אשר לא יערה, Keri autem
אשר לו יערה. Ubi, cum R. Saadie mentem in Psal. C. v.
3. recensuisset, dicentis, utramque applicari posse significationem.
Cum juxta priorem lectionem foret, ipse fecit nos, non vero nos i-
psi fecimus nos ipsos: ergo, juxta alteram, Ipsius sumus. Eidem
subjungit, והנכון בעיני כי זה השני הוא האמת לברו.
כל אלה הפסוקים. Interjectis quibusdam, pergit: וכלם כולם
אלה מבפני ומבחוץ ואו כל אלה כדרך קריאתם הוא
אם שם שתי. f. 96. c. 3. l. 16. sqq. x) Præfat. in Jerem. f. 96. c. 3. l. 16. sqq. טעמם

nitantur קרי, & nunquam ei quod scriptum est. R. Juda Muscato y) in cujuslibet ait, causa justitia semper innitendum est ei, quod legendum praescribitur; quamvis unumquodque istorum optime explicari possit, visui contextus. Quid quod Elias Germanus longius adhuc progrediatur z), ac ipsis librorum pri-

mis

הנסחאות אחת סכחוץ ואחת בפנים אם כן איפא למא
בפירוש הכתובים נסמוך תמיד על הקרא ולא על הכתבו
לעולם כל משפט צדקו לסמוך על הקרי עם היו
אחר מהם נדרש לעצמו ענינו
אנשי כנסת הגדולה f.25.a circ.fin. z) Praefat.III.foepe cit.
libri Massoreth banamasoreth f.25.a circ.fin.
שהם חגי זכריה מלאכי דניאל חנניה מישאל ועזריה
עזרא נחמיה מרדכי זרובבל ועוד נלוו עליהם חכמים
מהחרש והמסגר עד השלמת מאה ועשרים איש כתבום
(הקרי והכתיב) על פי הקבלה שהיתה בידם שמרעה
למ קרא המלה ההיא ככתיבתה לסוד אחד מן
הסודות הידוע להם שמרעה מסר ליהושע ויהושע
לזקנים חקנים לנביאים וכו' וכתבוהו בחוץ כקריאתה
ועזרא היה הסופר וזהו מה שכתב הוא בתורת משה
וכן עשו גם כן בנביאים ובכתובים בכל המלות שהיתה
קבלה בידם מפי הנביאים וחכמי הדורות איש
מפי איש שלה יהיו נקראים ככתיבתו/ אנכי
בספרי הגולה למ היו צריכים לקבלה כי המחברים
עצמם היו שם עמהם/ וכשמצאו מלה אחת שנראת
להם שהיא זרה כפי כוונת העניין ופשט הכתוב
אמר להן המחבר הטעם למה כתב כן בזרותה או
כתבו המלה בחוץ כקריאתה/ ובזה יהיה מיושב מה
שהקשיתי לעיל על ולא אנחנו זובחים כי הוא אמר
הטעם למה כתב כן/ וכן כשקראו בספר חגי וארצה
כי ואכבר אמר להם חגי אל תקראו ואכבר אלא

mis Autoribus imputet, ac si *oretenus prohibuissent*, ne quis, in tali casu, כתב, seu literam in textu ex industria & ad aliquod mysterium innuendum, anomalice scriptam, *legere aufit*; sed solum *Keri*, vel annotationem marginalem, in istius locum surrogandam. Quod & aliis eadem inhæreat sententia, ex di-

M 2

verso

וּמִכָּבֶד כָּאֵלֹהִים הִיָּתָה הַזֶּה כְּתוּבָה בְּסוּף / וְאָמַר לָהֶם
הִטְעָם מִפְּנֵי הַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ בְּמִקְרָשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא בְּמִקְרָשׁ
שֵׁנִי כְּתֻבָּתוֹ כֵּן / אִזּוֹ כְּתָבוּ בַּחוּץ וְאָכְבְּרָה קִרְיָ / וְכֵן
עָשׂוּ בְּכָל הָאַחֲרִים שֶׁבְּסִפְרֵי הַגּוֹלָה / וְהַכֹּלֵל כִּי אֲנָשִׁי
כִּנְשֵׁת הַגְּדוּלָה עָשׂוּ הַקִּרְיָ שֶׁבְּתוֹרָה עַל פִּי הַקְּבֵלָה מִמֶּרְעָה
וְשֶׁבְּנְבִיאִים וְכְתוּבִים עַל פִּי הַקְּבֵלָה מִנְּבִיאִים וְחֻכְמֵי הַדּוֹרוֹת
וְשֶׁבְּסִפְרֵי הַגּוֹלָה עַל פִּי הַמַּחְבְּרִים עֲצָמָם וְלֹא בְּעִבּוֹר הַסִּפְקוֹת
וְאֲשֶׁר חֲשָׁבוּ רַבִּים i. e. *Viri Synagoge magna*, qui erant
Haggæus, Sacharias, Malachæus, Daniel, Chananja, Misaël,
Asarias, Esra, Nehemias, Mardocheus, & Serubabel; quibus al-
ii adjuncti erant *Sapientes*, de memorato 2. Reg. XXIV. 14. ar-
tifice & clausore, donec complerent numerum centum atque vi-
ginti virorum, conscripserunt *Keri & Ketibh*: idque juxta tradi-
tionem aliquam, quam penes se habebant, quod Moses ipse Do-
ctor noster pacifica memoria non legerit vocem istam prouti scribi-
tur, ob certum aliquod mysterium ipsis cognitum. Id quod Mo-
ses tradidit Josua, & Josua Senioribus, qui Prophetis &c. 1-
taque scripserunt illud in margine, prouti legi deberet. Cujus Scri-
ptura autor Esras erat: idque erat illud, quod scripsisse dicitur
Escr. VII. 6. 11. 13. 21. Neh. VIII. 1. 4. 5. 9. 13. c. 12. 26. 36. de lege
Mosis. Atque ita etiam fecerunt in Prophetis ac Hagiographis cir-
ca quamcunque vocem, de qua traditionem aliquam habebant ex
ore ipsorummet Prophetarum atque Sapientum cujusque genera-
tionis; quorum quisque ex ore hauserat alterius, quod legi non
debeant prouti scripta extent. Verum in libris Exulum recensent-

verso licet orta principio; vel inde constabit, quod virum quendam, de suggestu deturbare non dubitaverint, Excommunicatione punitum ^{a)}: quia secundum כתיב seu literam prælegerat, & ad reprehensionem

dis nulla indigebant traditione; presentibus ibidem, inter reliquos, ipsis librorum Autoribus. Quotiescunque enim deprehendebant vocem aliquam peregrinam sibi visam, iuxta intentionem cujuslibet argumenti, & literalem cujuslibet loci sensum; tunc autor ejusdem rationem recensabat illis, quare ita sub forma hujusmodi anomala eam scripserit. Qua cognita, consignabant vocem in margine, secundum lectionem ipsi competentem. Atque hoc modo conciliabitur id quod supra monebam, de verbis Est. IV. 2. quod ipse Esras rationem reddiderit, quare ita scripserit. Similiter cum in libro Haggei legerent c. 1. 8. delectabor eo, & ואכבד glorificabor: dicebat illis Haggeus, ne legatis ואכבד, sed ואכבד, ac si He in fine scriptum foret. Addebat etiam rationem ה omisi: propter quinque res, quæ erant in Sanctuario primo, & non in Sanctuario secundo, ita eam scripsi ex industria. Quo audito, in margine notabant, legi debere ואכבד. Quo modo versati sunt circa reliquos omnes Exulum libros. Verbo, viri Synagoga magna, variantes Legis lectiones composuerunt iuxta traditionem a Mose acceptam; quæ autem in Prophetis extant & Hagiographis, iuxta traditionem a Prophetis, & quarumlibet generationum sapientibus haustam. Eas autem, quæ in libris circa exilium conscriptis extant, ex ore ipsorummet Autorum: NON vero PROPTER DVBIA, circa genuinam lectionem orta, ut multi hactenus putarunt. a) Prout ex Schülchan Aruch, & Lebusch Decisis de lectione libri Legis, Buxt. affert de Punct. Antiq. p. 174. it. in Anticrit. Part. II. c. 4. p. 308.

קרא כמו שהיא כתובה והיו שם כמה גדולים וגערו בו לחזור ולקרות כפי המסורת ורצו רצה ונידוהו והורידוהו מן התיבה שעבר הדבר שהיה הלשון

i. e. Cum quis legisset vocem, prout scripta erat: plures autem adessent viri prestantissimi, qui cum increpatione juberent eum

fionem magnorum in Synagoga virorum, id emen-
dare noluerat, קרי in istius locum substituto. Quam-
vis codices isti, de quibus Legem in Synagogis præ-
legunt, solum כתיב exhibeant; marginali קרי, ad i-
mitationem autographi Mosaici, omisso. Memo-
ria supplere debuisset defectum: superveniente po-
tissimum correctione Majorum. Quorum contem-
tus excommunicatione vindicatur ^b). Quæ huic ta-
men irrogata dicitur, ob transgressionem rei per tra-
ditionem ad ipsos propagatæ. Ex sententia R. Sime-
onis, etiam *Presbytero nota refractarii* inuritur; su-
spendio expianda; si vel *unicam observationem Gram-
maticam* ex illis, quas *Scribe* addiderunt, susque de-
que habuerit ^{*}). Et *gravius delinqui* putant *circa*
verba Scribarum, quam Legis scriptæ [†]). Unde &

M 3.

Mu-

*repetere, ac legere iuxta Masoram: quod facere recusabat. Hinc
ea communicarunt eum, & de suggestu deturbabant: quod trans-
gressus esset rem, quæ consuetudo foret Mosi de monte Sinai.*

^b) Vid. Cod. Berach. f. 19. a. l. 13. sqq. coll. Maim. Hilc. Tal-
mud Tora c. 6. §. 14. nr. 1. & 5. ^{*}) in Cod. Sanhedr. c. X. §. 1.

2. Gem. f. 87. a. l. 17. sqq. זקן ממנה אינו חייב אלנה
ר' שמעון אומר אפילו על דקדוק אחד מדיקדוקי סופרים

i. e. Senex refractarius non declaratur reus, nisi, — ex o-
pinione R. Simeonis, etiam propter unicam minutiam e Scribarum
observationibus Grammaticis. [†]) Ibid. §. 3. חומר בדברי

סופרים מדיקדוקי תורה. Quod alibi pluribus inculcant, v. g.
Cod. Erubin f. 21. b. l. 14. sqq. דרש רבנא מאי דכתיב

Muscato ^{c)} absurdam suorum constitutionem recte quasi deploraturus, discursum supra memoratum his verbis terminat: *quapropter fidei Majorum nostrorum innitamur, etiamsi de dextera dixerint, quod sit sinistra* ^{d)}. §. 30.

ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה
וגו בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה
שדברי תורה יש בהם עשה ולא תעשה
ודברי סופרים כל העובר על דברי סופרים
חייב מיתה שמה תאמר אם יש בהן ממש מפני
מה לא נכתבו עשות ספרים הרבה אין קץ

i. e. *Differebat Raba, quid sibi vult id quod scriptum est Eccl. XII. 12. & magis in illis mi fili! cautus estote? facere libros multum &c. mi fili! cautus estote in verbis Numerantium, magis quam in verbis Legis. Cum verba Legis contineant Præcepta tam affirmativa, quam negativa: quisquis vero verba Numerantium transgreditur, mortis reus est. Quod si dixeris, si quid solidi continent, quare non sunt scriptis comprehensa? R. componere libros multos non foret finis. Conf. ad vers. præced. Eccl. XII. R. Salomonem. c) ad Cofri l. c. f. 161. c. 4. circ.*

על כן אחימנותיהו דרבנן קא סמכין
אפילו אמרו על ימין שהיא שמאל

Quam impiam sententiam etiam alii afferunt. ^{d)} Respicit his verbis ad Deut. XVII. v. 12. ubi etiam *Raschi* Comment. ad l. c. ait:

אפילו אומר לך על ימין שהיא שמאל ועל שמאל שהיא ימין וכל שכן שאומר לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל i. e. etiamsi dixerit tibi de dextera, quod sit sinistra;

& de sinistra, quod sit dextera. Multo minus si de dextera tibi dixerit, quod sit dextera; & de sinistra, quod sit sinistra. Quæ iisdem

ferme verbis repetit *Bechai* Comment. ad l. c. f. 207. c. 2. l. 10.

sq. nec non *R. Moses bar Nachman* ad l. c. qui parabolica isti locutioni hunc sensum tribuit, *בלבבך תחשוב*

§. 30. Quamvis hoc ultimum abominentur omnes in universum Christiani: Masorethis tamen, præter modo^{e)} memoratos, Θεοπνευσίας thronum per consequentiam saltem deferunt, quotquot vel utramque lectionem simul conservandam contendunt^{f)}, vel marginalem præferunt literis in textu extantibus. Tanta horum copia est, ut vel sola ipsorum Nomina aliquot adimplere possent paginas. Non desunt enim, qui Consonas intratextum positas, in istiusmodi locis, ita *alienas* arbitrantur & *irreptitias*; ut in istarum locum interferi debuerint marginales, per τὸ Keri expressæ^{g)}. Nemo non videt, ex mente horum solas prædominari Criticorum animadversiones; literis in textu positis hoc casu prorsus eliminatis. Alii optionem relinquunt lectori, ut e duabus lectionibus eam semper eligat, quæ magis videtur substratæ competere materiæ^{h)}. JOH. AVENARIUSⁱ⁾, vir sua ætate Ebraice doctissimus,

שְׁהוּ תוֹעִים זֶה דְּבַר פְּשׁוּט בְּעֵינֶיךָ כִּאֲשֶׁר אֵתָּה יוֹדֵעַ בֵּין יְמִינְךָ לְשִׁמְאֶלְךָ תַּעֲשֶׂה כַּמְצוּתָם וְכוּ'

i. e. etiam si opineris in corde tuo, quod illi errent: eaque res tam manifesta sit in oculis tuis, quam certo discrimen nosti inter dexteram tuam, & sinistram. Facias tamen secundum ipsorum mandatum. Conf. Buxt. Synag. Jud. c. 3. p. 72 sqq. it. quæ Recensionis Operis Talm. præmisit, in Abbreviat. p. 222. sqq. it. Cod. Erubbin f. 21. b. l. 15. sqq. Chagiga f. 3. b. l. 2. sqq. Raschi ad Eccles. XII. v. 11.

e) §. 29. f) citati ad §. 24. lit. m) n) o) p.) g) Conf. B. Calovius Crit. sacr. l. c. ad §. 21. lit. (l) p. 67. it. §. 28. p. 88. h) quales plerique, i) Grammat. Ebr. Part. III. p. 522.

simus, ingenue fatetur, *lectionem, quæ per puncta insinuatur, SEMPER esse VERIOREM.* Joh. Henr. Hottingerus *) *Putamus inquit, Masoretharum judicium ut plurimum esse sequendum, & quidem necessario, ut 2. Sam. XXIII. 13. THEODORVS HAKSPAN k)* Philologus cordatus, *in variis inquit, lectionibus causa est nulla, quamobrem non sequamur Masorethas. Ipse Fabricius, Pfeifferus, Quenstedius ac alii, quos supra ad testimonium pro me dicendum producebam, lectionem marginalem non prorsus respuunt; sed כתיב קרי seu literæ quandoque præferunt. Keri (verba sunt B. Pfeifferi) l, lectionem exhibet rariorem; at nec semper, neque NVNQVAM verio-rem. Dubia modo alicubi est decisio; ex συναφεια petenda. Quamvis Matth. V Vasmuth p. m. כתיב servare conetur: eo ipso tamen, quo subordinandum saltem judicat lectioni marginali, huic jura defert potiora, & prærogativam manifestam. Sixt. ab Amama in paucissimis quidem utramque lectionem servari, & quandoque etiam combinari posse, putat m): quasdam tamen tales contendit, ut non nisi ALTERA, quæ SECUN-
DVM*

*) Thesaur. lib. I. cap. 3. p. 418. Et l. c. p. 422. ait: *Doctissimi omnium temporum interpretes, in translationibus suis, judicium Masorethicum ut plurimum fuerunt secuti.* k) *De Scriptor. Jud. in Theologia usu* §. 10 p. 299. c. II. l) *Crit. Sacr. cap. IV. de Puritate Fontium, quest. VIII. p. 110.* m) *Comment. de Keri & Ketib §. 23. p. 473.*

DVM VOCALES est, & in margine exprimitur, loco convenire possitⁿ. Quibusd. interpositis, ait °: Sicut Ebraei in legendo marginalem lectionem exprimunt; ita & Christianorum doctissimi tradiderunt, marginalem lectionem veriore esse. Ideoque & Interpretes eam plerumque expresserunt. — Et certe si rem accurate expendimus, marginales istae voces correctionem, vocisque quae degeneraverat, in plerisque extra omne dubium, restitutionem exhibent. Alibi p inquit: manet regula, marginalem lectionem ab Interpretibus & Commentatoribus Ebraeis & Christianis, veteribus & recentibus tanquam meliorem praeferrī. Et quia in praecedentibus q, כתיב autoritate bonae notae codicum, קרי autem necessitate etiam, a viris magnis cum iudicio constitutum, arbitratur, quod tamen praeferrendum iudicat: haud obscure Criticos istos iudiciosos in θεοπνευσίας throno collocat. Quos Brianus Walton^r in quibusd. minimum locis, ubi scil. in Versionibus antiquis applausum invenerunt, adeo in sua confirmat dignitate occupata; ut etiam Neotericus iste, (quisquis sit,) qui semper τὸ Ketib retinendum esse contenderat, refutatione longa non indigere ipsi videatur.

§. 31. Non excidissent haec viris cæteroquin o-

N

pti-

n) l. c. §. 15. p. 467. o) l. c. §. 21. p. 471.
 p) l. c. §. 24. p. 473. q) l. c. §. 15. p. 467. r) Proleg. VIII.
 §. 26. in fine. Quaedam ejus verba vid. supr. ad §. 22. lit. (c) p. 70.

ptime meritis, nisi literam vel vitiosam, aut saltem corruptam credidissent, vel tantis involutam mysteriis, ut suis solis pateant autoribus, a nobis merito negligendam: marginali autem lectioni divinam tribuissent originem. Quam solam exprimere voluisse, merito putandi sunt. Ingenue id confitetur *Isaac Abarbanel*. Qui, ut קר omnibus obtrudat, ceu unice verum & authenticum, non veretur *autori literarum lapsum* tribuere, & *errorem*, in vocum vel flexione vel constructione, aut ordine debito commissum: qui per Keri necessario debuerit corrigi. Ne quid a vero alienum dixisse videar consideranti Abarbanelis superius allegata, quibus Deum ipsum *Scripturae* autorem agnoscit; in quem erroris imputati redundaret ignominia: en propria viri verba, latine ad literam ferme red-dita^a. *Existimo inquit ego, Feremiam non fuisse satis perfectum in vocibus rite ordinandis, & orationis elegantia, uti Iesaias Propheta, & vates reliqui. Quapropter invenies in scriptis Jeremiae loca quamplurima, in quibus, ex sententia Interpretum omnium, vox aliqua vel plures deficiunt. Ut ut daturus sim operam, accommodare eadem prouti sunt. Etiam invenies in ipsius Verbis, ad-*

mo-

^a) Praefat. Comment. in Jeremiam, f. 96. c. 2. med. אחשב
אני שלא היה ירמיהו שלם מאד בסדור הדברים ויפוי
המליצה כמו ישעיהו הנביא וגם נביאים אחרים / ומפני
זה תמצא בדברי ירמיהו פסוקים רבים שלפי דעת
המפרשים כולם יחסרו להם מלה או מלות עם היות
שאני אשתדל לישוב כאשר הם / ותמצא בדבריו

modum multis vicibus vocem וְ loco אֲ adhibi-
tam, & genus masculinum cum foeminino constru-
ctum, ac foemininum junctum masculino. Ita plura-
lis quandoque jungitur singulari, & singularis plurali.
Præteritum quoque loco Futuri positum, & contra. Nec
minus in eadem oratione de eodem prorsus subjecto lo-
quitur nunc ut præsentī, modo ut absente. Similiter in-
venies in verbis ejus præmissum, quod debebat postponi;
& postpositum, quod debuisset præcedere. Ecce enim e-
narrationi vastationis Templi, & consummato Zede-
kie Imperio rursus subjungit res quasdam a Rege Je-
bojakim gestas: qui antecedebat istum. Et quamvis si-
miles anomalie, seu soloecismi, in reliquis etiam Pro-
phetis inveniantur: maximum tamen intercedit discri-
men inter ipsos ratione multitudinis, vel quoad plus
minusve. Quia in reliquis Prophetis rarissimè id in-
venies: in verbis autem Jeremie id contingit ut pluri-
mum, duplo magis quam in reliquis Prophetis omni-
bus.

N 2

bus.

פעמים רבות מאד מאד מלת על תשמש במקום
אֲ והזכר בלשון נקבה והנקבה בלשון זכר
והרבים בלשון יחיד והיחיד בלשון רבים ועבר במקום
עתיד ועתיד במקום עבר / ודבור אחר בעצמו פעם
לנוכח פעם לנסתר / ותמצא בדבריו גם כן המוקדם
מאוחר והמאוחר קודם / כי הנה אחרי שזכר חרבן
הבית ותשלום מלכות צדקיהו חזר לספר מעניני המלך
יהויקים שקדם אליו / ועם היות שכבר באו כיוצא מחזריות
האלוהי בשאר הנביאים תמצא זה על המעט וברברי
רמיהו הוא על הרוב כפלי כפלים ממה שנמצא בשאר

bus. Existimo autem, hanc ejus fore causam, quod puer admodum fuerit Jeremias quoad annos, cum vaticinari inciperet. Quapropter tum temporis nondum erat perfectus in diversis lingvæ phrasibus decenter ef-ferendis: in legitimo verborum ordine servando, & adhibenda locutionum elegantia. Propterea in rei ve-ritate dicebat c.I.vers.6. ecce non novi loqui; quia pu-er adhuc sum. Certe Jesaiae, quoniam e regia ortus esset familia, & in aula Regis educatus, pars regie fa-miliae, ideo suavis erat elocutio, & stylus ele-gans. Etiam reliqui Prophetarum tum demum exorsi sunt munus Propheticum, posteaquam in rebus mun-danis, actionibusque ibi occurrentibus sufficienter jam essent subacti, ac plenissime exercitati, diu inter alios negociando conversati. Unde notitiam acquisiverant, suos decenter ordinare sermones. Verum Jeremias e-rat de Sacerdotibus in Anathoth ruri commoranti-bus; & in pueritia sua, antequam assuevisset loqui, suos-

הנביאים / ואני אחשב שהיה הסבור בזה
היור ירמיהו נער בשנים כשהתחיל בנבואה
ולכן לא היה עדין שלם ברכי הלשון ובסדריו
וביופי המליצה ועל זה באמת אמר הנביא
לא ידעתי דבר כי נער אנכי כי הנה ישעיהו
להיות מודע המלכה ונתגדל בחצר בית המלך ולכן היה
דברו ערב ולשונו נאה / ושאר הנביאים נבאו אחרי
שהושלמו בעניני העולם ובעסקיו ונשארו ונתנו עם בני
אדם ולכן ידעו לסדר דבריהם / אמנם ירמיהו היה מק
הבוחנים אשר בענות ובקטנותו קודם שירגיל הרב

suosque intelligeret exitus, atque introitus, munere donatus fuit Prophetico. Unde coactus est eloqui id quod a Deo jubebatur, in hujusmodi oratione, cui erat assuetus.

§. 32. Et, ut certo constet; in illis præcipue vocibus errores eidem imputari, in quibus aliæ ad marginem vel sub calcem paginarum, jubentur substituendæ; pergit in proxime sequentibus *b*: *In re-
Etitudine styli formanda, & accurata verborum con-
structione Grammatica, existimo similiter Jeremiam
nequaquam perfectum extitisse, ob rationem supra
commemoratam: quod scil. puer fuerit, cum exorsus
esset vaticinari. Quapropter nondum didicerat Gram-
maticam lingvæ, nec ordinem Scripturæ decenter in-
stituendum. Id quod sufficienter demonstrat Keri &
Cetbib: item tot scripta, quæ non leguntur; & legenda,
quæ non inveniuntur scripta. Quæ in ejus deprehen-
duntur libro, multo magis, quam in reliquis Prophe-
tis omnibus. Ecce enim liber Jeremiæ quantitate mo-*

N 3

lis

וידע מוצאיו ומוכאיו באתחו הנבואה והזכרה לדבר
מה שצוהו יהוה כלשונו דרגיל בו /

ביושר הכתב ודקדוקו אחשב גם כן I. c. I. 54. fqq. *b*)

שירמיהו לא נשלם בו מהסבה אשר זכרתי ר"ל להיותו
נער כשהתחיל לנבא ולזה לא לימד בדקדוק הלשון
ובסדר הכתיבה כראוי / והנה יורה על זה הקרי
וכתיב וכתיב ולא קרי וקרי ולא כתיב שתמצא בספר
יותר מבשאר הנביאים / כי הנה תמצא שספר ירמיהו

*lis vix accedit ad quantitatem Scripturæ, quam Lex a principio Geneseos usque ad initium Sectionis, ingredi-
dere ad Pharaonem, inchoata, continet: vel quantum
continent libri Josue atque Judicum præter propter in
quantitate Scripturæ. Quod si autem accurate atten-
deris; invenies, in illa Legis parte commemorata non
nisi XXI. exempla haberi, in quibus aliter legitur,
quam scriptum est. Cum in Jeremiæ libro ejusdem cum
illa quantitatis, loca occurrant LXXXI. in libro Jo-
sue autem ac Judicum XLI. Atque adeo in vaticinio
Jeremiæ numerus duplo major.*

§. 33. Ut firmitus concludat, errorem in Lo-
cutionibus commissum occasionem præbuisse lecti-
oni in margine substitutæ, examinat deinceps diver-
sas diversorum sententias circa causam & originem
introducendi Keri; nominatenus R. Davidis Kimchi,
atque Ephodi: qui codicibus captivitatis tempore
corruptis & confusis, ac ortæ dehinc hæsitati E-
fræ

בכמותו בכתובה הוא דומה בכמות הכתובה לספר
התורה מבראשית עד תהלות כו"ל אל פרעה/ עוד
חשוב תראה שספר ירמיהו זה הוא כמו ספרי יהושע
ושופטים בקרוב בכמות הכתובה/ דוק ותשכח שבאותו
חלק מהתורה אשר זכרתי נמצאו כו"ל קרי ואמנם
בספר ירמיהו שהוא בכמותו דומה לזה נמצאו פה
קרי וכתוב/ וכן בספר יהושע ושופטים תמצא מן
קרי וכתוב/ ובאו אם כן בספר ירמיהו הכפל מהם וכו'/

fræ sociorumque, dubitantium, quam lectionem eligerent, ejus adscribunt causam. Quam, communem licet plerisque Christianorum, plurius ipse impugnat: recte persuasus, quod ob promissionem Dei

Verbaejustl.c.l.antep.sqq.hæc sunt: והנה הר"ק כתב בטעם זה

וזל ונראה כי המלות האלה נמצאו כן לפי שבגלות הראשונה אבדו הספרים ונטלטלו שלטון / והחכמים יודעי המקרא מתו ואנשי כנסת הגדולה שהחזירו התורה ליושנה מצאו מחלוקת בספרים והלכו בהם אחר הרוב לפי רעתם ובמקום שלישי חשיגה רעתם על הבירור כתבו האחר ולפי קראוהו או כתבו מבחוץ ולפי כתבו מבפנים וכן כתבו בדרך אחר מבחוץ ובררך אחר מבפנים עכ"ל וכמו שזכרו בהקדמת פירושם לנביאים ראשונים ומסכים לזה כתב האפוד בפ"ו מספרו ברקדוק וזל השלם ראש הסופרים עזרא הכהן הסופר נער חצנו ושם כל מאמצי כחו לתקן המעוות וכן עשו כל הסופרים הבאים אחריו ותקנו הספרים ההם בתכלית מה שאפשר עד שהיה זה סבה להשארם שלמים במנורת הפרשיות והפסוקים והתיבות והאותיות והמלא והחסר והזר והנוהג מנהג הלשון וזולת זה / ולזה נקראו סופרים ועשו בזה חיבורים והם ספרי המסרה ובמקומות אשר השיגם הפסוק והבלבול עשה הקרי וכתוב להיותו מסופק במה שמצא עכ"ל

i. e. Ecce R. Dav. Kimchi scripsit de ratione hac in b. m. Probabile est, quod voces istæ ita fuerint inventæ: quoniam in exilio primo perierant Codices transportati. Mortuis itaque Sapientibus Scripturam intelligentibus, viri Synagoga magnæ Legem in vigorem pristinum revocaturi, deprebenso inter Codices dissensu, secuti sunt lectionem a pluribus approbatam, secundum opinionem suam, exemplaribus, Ubicunque autem ipsorum ἀνερίβεια non sa-

Dei de Scriptura conservanda factam, Esras ac viri
Synagogæ magnæ *libros Biblicos in Sinceritate ac In-*
tegritate sua invenerint ; prouti ab Autoribus suis
primum fuerant exarati d. Id quod & R. Joseph
Al-

tis clare assequebatur; scribebant alterum, sed non legebant illud:
aut adjiciebant margini, sed intus mittebant. Et ita quoque u-
num margini adscribebant, alterum textui. Huc usque: prouti id
commemorat in Prefatione Commentarii sui in Prophetas prio-
res. Cui affine est, quod scripsit Ephod in cap. VII. libri sui de ar-
te Grammatica, in hunc tenorem: integerrimus ille Princeps Scri-
barum Esras sacerdos excusit lacertum suum (ex Neh. V. 13.),
& applicuit omnes roboris sui vires (ex Job. XXXVI. 19.), ut
corrigeret id quod erat distortum. Atque ita fecerunt Literati o-
mnes eum secuti, corrigentes Codices istos, in quantum fieri po-
tuit. Adeo, ut hac ratione relinquerentur integri in suis parti-
bus, Sectionibus scil., versibus, vocibus ac literis. Quoad ple-
num ac defectivum, nec non anomalon, atque analogum lingvæ indo-
lem observans, & quæ sunt alia. Atque ea propter Literatores vocati
sunt, seu Numeratores: qui de hoc magna composuerunt volumina,
Codices Masoræ dicta. Ubi vero locorum corruptio arripuit eos, aut
confusio; constituit Esras Keri & Cethibh: eo quod dubius es-
set de eo, quod inveniebat. Huc usque ejus verba. d) Verba e-
jus l. c. col. 3. l. II. sqq. ita se habent: והרעתי חזק אשר

הסכימו בו החכמים האלה ועצתם רחוקה מני
כי איך אוכל בנפשי להאמין ואיך אעלה על שפתי שמצא
עזרא הסופר ספר תורת האלהים וספרי נביאים ושאר
המדברים ברוח הקודש מסופקים בהפסד ובלבול / והלא
סת' שחסר ממנו אור' אחת הו' פסול כש בקרי
וכתיב שבאו בתורה / שכפי הקרי יחסרו בתורה כמה
וכמה מהאותיות / והנה זאת נחמתנו בענינו שתורת

יהוה אתנו בגלותנו / ואם נחשוב שעבר על ספר
התורה ההפסד והבלבול כדברי האנשים האלה
לא יסאר לנו דבר קיים לשנסמוך עליו והנה
הנביא ישיעיהו אמר וכן לציון גואל וגו' ואני
זאת בריתי אותם רוחי אשר עליך וגו' לא ימוש וגו'
שהנה ייער בזה שתהיה תורת ה' ודברי הנבואה ורוח
הקודש תמיד שגורים וקיימים בנך בלי שום ספק ופקפוק
כלל / וזהו כח העיקר הח מעיקרי הדת שהנחת
הרב הגדול בפירוש המשנה שיחוייב כל בעל
דת להאמין והוא שהתורה שבידינו היום היא
הנתונה למשה בהר סיני מבלי חילוף ושנוי כלל /

i. e. Verum sententia hac, in qua consentiunt Sapientissimi illi vi-
ri, eorumque consilium longe a me remotum est. Quomodo enim
ex animi sententia credere potero? aut quomodo sinam super mea
ascendat labia, quod Esra ille Literator invenerit librum Legis di-
vine, ac libros Prophetarum, reliquorumque per Spiritum S. lo-
quentium, dubio expositos ob corruptionem & confusionem? An-
non liber Legis, in quo vel unica deficit litera, est vitiosus? mul-
to magis in Keri & Cetbib in Lege occurrentibus. Quum iuxta
Keri tot ac tot literæ in Lege deficiant. En vero hac nostra est con-
solatio in extrema afflictione nostra, quod Lex Domini nobiscum
sit in nostro exilio. Quod si opinemur, corruptionem supervenisse
libro Legis, & confusionem, iuxta sententiam virorum istorum;
non superesset nobis quicquam firmum, cui tuto innitamur. At-
qui ecce Propheta Jesaias c. LIX. v. 20. sqq. dixit: & veniet
Zioni Redemptor &c, it. ego hoc cum illis foedus pepigi; qui su-
per te est, Spiritus meus &c. non nutabunt &c. Quo ipso pro-
misit, quod Lex Domini & verba Prophetiæ, ac Spiritus S. con-
tinuo expedita mancant ac firma inter nos, absque omni prorsus
dubio ac obstruptione. Et hic est tenor articuli fundamentalis o-
ctavi, ex illis quos de Religione reliquit magnus ille Doctor (Maimon)
in Commentario Mischnæ (ad caput ult. Cod. Sanhedrin): ad
quem credendum, quilibet nostræ addictus religioni obligatur. Sci-
licet Legem hanc, quæ hodiernum nostris teritur manibus, esse e-
andem, quæ Mosi tradita fuit in monte Sinai, absque ulla

prorsus mutatione ac diversitate. His immediate subjungit l. 23. sqq.

ומלבד זה אשר הוּא בחוק האמונה הנרה עור
אשר סאתם כפי הכרת הגוברת אם
היה הקרי וכתוב כפי מה שמצאו בספרים המחולפים
ולא איפשיטא לעזרא הסופר אי זה הדרך משם ישכון אור
ושם שתי הנסחאות א מבחוץ וא בפנים אך איפה למת
בפירוש הכתובים נסמך תמיד על הקרא ולא על הכתב
ולמה עזרא בהיות הדבר אצלו מסופק עשה הניקוד
תמיד מסכים עם הקרי ולא עם הכתיב מורה שהיה
דעתו שהקרי הוא האמת ולכן שם בו הנקודות לִי
כפי הכתוב ואם היה כן דעתו היה לו לשום נסחת
דקרי מבפנים כי היא האמת והמסכמת עם הנקודה
והכתיב ישים מבחוץ כיון שלא הסכים בו דעתו
כוף דבר שאם היו הקרי והכתיב שתי נסחאות
שמצא עזרא בספרים מפני ההפסד והבלבול
אין לנו דרך לדעת למה תהיה קריאתנו כולה
והנקודות שעשה עזרא תמיד כפי הנסחא אשר בחוץ
ולא אחד בהם שתהיה הקריה והנקודה כפי הכתב,

i. e. Et præter id, quod e fundamentis Religionis est desumptum,
en amplius sciscitarer ab illis, secundum opinionem probabiliorē :
si Keri & Cethib constitutum fuit, prouti invenerant in codici-
bus discrepantibus, & non innotuit Esræ Literatori illi, quanam
via sit, unde commoretur lux (ex Job. XXXVIII. 19), duobus
ibi existentibus exemplaribus: quorum alterum in margine exhi-
buerit, alterum intus in textu ipso. Undenam igitur, & quare
in explicanda Scriptura INNITIMVR continuo ei, quod in mar-
gine legitur? non autem eidem, quod in textu scriptum extat? &
quare Esras, si res adhuc dubia erat penes ipsum, fecit puncta-
tionem perpetuo concordantem cum Keri, nunquam cum Cethib?
Docet, mentem ejus fuisse, Keri fore genuinum. Unde iuxta illud
puncta apposuit; non secundum id, quod scriptum est. Quod si
banc fovit sententiam; debebat exemplar τῆ Keri intus posuisse,
cum authenticum sit, & punctationi conveniens: & id quod in
textu scriptum extat, apponere debuisset margini, tanquam pa-
rum sibi approbatum. Verbo, si Keri & Cethib duas indicat le-
tio-

etiones, quas Esras in diversis deprehenderit codicibus, ob corruptionem & confusionem: omnis nobis praeclusa est via, ad cognoscendum, quare omnis nostra lectio & punctatio ab Esra confecta, sequatur exemplar illud in margine expressum? ut ne unicum quidem prosteret, cujus lectio & punctatio, literæ in textu scriptæ sit accommodata. His subjungit l. 35. sqq. ועור שנית

אם היתה סבת זה הפסד ובלבול שנפל בספרים מצד הגלות היה ראוי שיבוא עד מקרה כפי המקום שנתשטש או נמצא ואתה תמצא בספר תורת האלהים בפרשת לך לך שכתוב מלך צביים וחקרי הוא מלך צבאים וכתוב פעם אחרת צביים וקרי גם כן צבאים/ האם נפל במקרה השטשוש והבלבול במלת צביים תמיד/ וכן ילדה את יעוש לעשו את יעוש ושניהם כתיב יעוש/ עור תשוב תראה שכל נערה שבאה בתורה שהם כב פעמים כולם כתוב נער בלתי אחד שהו^י ונתנו לאבי הנערה שכתוב מלא נערה וכל כ^א הנשארים כתוב נער/ מי האיש החכם שיאמר שנפסדה הנערה ההי^י תמיד בכל ספר התורה בכמה פעמים/ וכן תמצא שבכל הפעמים שנזכר בתורה מצותיו כתוב מצותו והם ר' פעמים/ האם זה ההפסד נפל במקרה תמיד במלתי מצותיו/ ועור הנה ההפסד והבלבול אפשר שיהיה בסבת חסרון אות אחד או אותיות כענין מצותיו שיאמרו שנפסד היי^י ונשאר מצותו/ אבל במה שאמרה תורה ובעפולים וקרי בטחורים/ וכן כתיב ישגלנה וקרי ישכבנה איך יתכן שיהיה זה בסכר^י הפסד ושטשוש/ וכאלה רבים לאין מספר בספרי הנביאים/ אלא שאין הדבר כאשר חשבו החכמים האלה ישרי להו מריהו בדעת הזה/ אבל אמתת הענין אצלי הוא שעזרא ואנשי כ^ה מצאו ספרי התורה בשלמותם ותמותם כמו שנכתבו וכו'/

i. e. Præterea etiam secundo, si causa hujus corruptionis & confusionis in codices illapsa, propter exilium evenisset; convenit opinari, per accideris id contigisse in aliquo loco: qui nunc maculatus esset, alibi integer. Tu vero invenies in libro Legis divina, in

Albo e approbat, & Autor Praefationis, Bombergii ac Buxtorfii Bibliis Rabbinicis propositæ, R. Jacob fil. Chaiim, multique alii, deinceps ubi de Origine & causis lectionum marginalium egero, verbotenus citandi. Et vix aliter statuendum: nisi Dei providentiam & veracitatem temere in dubium vocare velis

Sectione, Abi tibi Gen. XII. scribi, Rex צבאים, *cujus Keri* צבאים: quod ipsum altera vice repetitur. Numquid vero ead. macula & confusio in vocem צבאים continuè incidet per accidens? Et ita Gen. XXXVI. v. 5. peperit יעוש, it. l. c. v. 14. Esavo יעוש: quæ utraque scribuntur יעיש. Adhæc porro videbis, quod, quotiescunque נערה puella, in Lege exprimi debuit, id quod viginti duabus vicibus contigit, semper scribatur נער; unico loco excepto, qui est Deut. XXII. 19. & dabant patri הנערה puellæ istius, quod plenarie scriptum est נערה: reliqua XXI. scribantur נער. Quis vero vir prudens unquam dixerit, quod id ipsum נערה in toto codice Legis perpetuo tot vicibus casu sit corruptum? Atque ita invenies, quod, quotiescunque in Lege commemoratur מצותיו, scriptum extet מצותו: id quod quatuor vicibus contigit. Numquid istiusmodi corruptio per accidens incidit continuo in vocem מצותיו? Præterea quoque ecce fieri quidem potuit corruptio & confusio, ob defectam literæ unius vel plurium, ad modum מצותיו: in quo dicunt, jod corruptum fuisse, & relinquere solum מצותו. Verum quando Lex dixit ובעפולים, pro quo legitur במחורים Deut. XXVIII. 27. & ita quum scribitur ibid. v. 30. ישגלנה, & legitur ישכבנה; quomodo dici potest, hoc factum ex causa corruptionis & macula? Et his similia multa, vix numeranda sunt in libris Prophetarum. Quapropter nequaquam ita se habet res ista, prout putarunt Sapientissimi illi viri: quibus condonet Dominus eorum hanc suam sententiam. Sed rei veritas, me iudice, hæc est, quod Esras & viri Synagoga magna invenerint libros Legis in integritate & perfectione sua, prout scripti fuerant. e) In Ikkarim, Orat. III, c. 22. f. 86. b. l. 2, sqq.

velis *f*, & hæsitantes concipere ac dubios de voce inspirata viros a Spiritu sancto agitados. Quæ dubitatio cum certitudine rerum inspiratarum non consistit. Proinde hac repudiata, Ipse tandem duas diversitatis istius affert rationes, quæ Esram moverint, ut puncta literis quibusdam adjiceret, parum illis convenientia. Quarum altera *g*, quod crediderint, *autores librorum non sufficientem adhibuisse diligentiam. Quod vel ipsam linguam non satis intellexerint, vel in rebus Grammaticis, ac orthographia rite instituenda parum fuerint exercitati. Id quod ipsis non minus condonandum, ac si quis lapsus & error Principi excideret*

O 3

f) l.c. ex Jes. LIX. v. 20. sqq. adde Matth. V. 18. sqq. g) Ita enim l. c. f. 96. c. 4. l. 3. sqq. pergit: גם אפשר שחשב עזרא שהיו בספרי הקודש תיבות ומלות שלא נכתבו כן בזרותם לסבה מן הסבות כי אם להיות האומר אותם בלתי מדקדק כראוי אם בקיצור ידיעת הלשון עברית ואם בקיצור ידיעת דיקדוק הכתיבה בסדרה וישרה והיה זה מהנביא או המדבר ברוח הקודש כשגגה יוצאת מלפני השליט ולכן הוצרך לפרש אמתת המלה ההיא כפי הספור והוא ענין הקרי אשר שם מבחוץ כי ידע הסופר הקדוש לשלוח ידו בדברי המדברים ברוח הקודש וכתובתם ועשה זה בעצמו לל פרש התיבות והמלה ההיא ושמך מבחוץ להיותו פירוש שפירש הוא מעצמו / ואין ספק שכך קבלו מהנביאים וחכמי הדור

ret. Atque ex hoc fundamento provenisse credit ^b,
multitudinem exemplorum circa קרי & כתיב in Je-
remia extantium: quæ ipse exararit ita בשגגה
i.e. per lapsum & errorem. Quibus Esras supervenerit,
&

שקדמוהו i. e. Fieri quoque potest, ut Esras opinaretur, quod
sint in libris sacris dictiones & voces, quæ ex nulla certa rati-
one in hac sua anomalia scriptæ fuerint; sed quod autor istarum
non satis attenderit, uti debebat: sive ob paucitatem notitiæ in
lingua ebræa; sive ob paucitatem scientiæ Grammaticæ, scriptu-
ram ordine & decenter efferendi. Et fuerit id penes Prophetam,
aut ex impulsu Spiritus S. loquentem, veluti error proveniens a
prepotente quodam Principe. Quapropter coactus est interpre-
tari veram vocis istius indolem, contextui accommodatam. Et hac
est ratio Keri, quod in margine locavit. Timebat quippe sanctus
ille Literator, manum immittere in verba per Spiritum S. loquen-
tium, aut in Scripturam ab illis exaratam. Fecit autem id proprio
suo ausu: scil. ut interpretaretur vocem ac dictionem illam ano-
malam, isto in margine locato, quod interpretationem contineret,
quam explicuit ille a se ipso. Quamvis dubium non sit, quin ita
acceperit illud a Prophetis ac Sapientibus generationis istius, qui ipsum
antecedebant. ^b) Præcedentibus immediate subjungit l. ii. sqq.

והנה רוב הקרי והכתיב שבא בספר ירמיהו זה
כשתעיין בהם ובענינם תמצא כולם שהם מזה המין
שכתבם ירמיהו כן בטעור ובשגגה ובא עזרה
ופירש כשכתב אותו מבחוץ כפי הלשון והכתיבה

i. e. Ecce enim si pleraque exempla Keri & Cethib in libro Je-
remia hoc consideraveris, eorumque naturam; deprehendes, ea o-
mnia ex hac provenisse specie. Quod scil. Jeremias eadem ita scripse-
rit per lapsum & errorem: & supervenerit Esra, & exposuerit,
explicatione margini adscripta, iuxta lingvæ indolem & scri-
bendi modum.

& Annotationibus suis in margine locatis, analogiæ lingvæ & orthographiæ in vigorem revocatæ, consuluerit.

§. 34. Hanc suam sententiam mox confirmat Decade exemplorum, quæ omnium aptissima iudicabantur ei, ad probandum id, cuius causa adducit. Rursus ipsa ejus verba, utut paululum prolixiora, afferam: ne quid celasse, aut excogitasse ipse videari. *Ecce inquit, Jeremias dixerat c. II. 15. עריו נצתה urbes ejus incensa est. Quum autem superveniret Esra, & crederet, quod foemininum sing. נצתה non conveniret cum הערים plurali masculino; ideo svasit, substituendum נצתו. Dixerat Jeremias c. II. 20. & dicebas, non אעבור serviam. Vidit autem Esra, quod secundum connexionem rerum, ac reprehensionem, non quadret vox אעבור cum Daleth; ideo locavit in margine אעבור cum Resch. Scripserat Jeremias c. II. 24. præ desiderio נפשו animæ SVÆ M., haurit F. ventum: impetum ejus F. quis sufflaminabit? Sed vidit Esra, quod totus hic versus (de פרא onagro) loquatur, in genere foeminino: atque adeo inconueniens sit, in eodem*

כי הנה אמר עריו נצתה ובא עזרא וראה שמלת 1.c. l. 14. sqq. נצתה לא תפול על הערים הרבים וכתב נצתו/ אמר ותאמרי לא אעבור וראה עזרא שכפי סגנון הדברים והתוכחה לא היה ראוי לומר אעבור בדלית ולכן שם מבחוץ אעבור בריש/ כתב ירמיהו באות נפשו שאפה רוח תאנתה מי ושיבנה וראה עזרא שהיה הפסוק חזה כולו בלשון נקבת

dem adbibere נפש, cum suffixo masculino. Quapropter
extus in margine substituit נפשה. Jeremias scripserat
c. II. 25. inbibe pedem tuum a discalceatione, וגורנך
AREAM tuam à siti. Esras autem vidit, quod crassus
error sit, adbibere AREAM in sensu literalì: quia hæc
nullam connexionem habet cum sitiente. Ideo interpreta-
tus est, substituendo in margine גורנך GVTTVR tuum:
ut Vau post Resch locetur, non ante illud. Jeremias di-
xerat c. IV. v. 19. à viscera mea, viscera mea! אחולה
dolebo. Sed Esras vidit, quod hæc locutio & scriben-
di modus non recte se habeat, quamdiu Vau foret
post Chet, (ut ex חול derivaretur). Quapropter in
margine posuit אחולה, voce ex חל derivata. Jeremi-
as scripserat c. V. 7. numquid propter hoc אכלוח con-
donabo? Sed Esras vidit, Vau hic abundare: unde
substituit in margine אכלח. Ibid. v. 8. Jeremias scri-
pse-

ואין ראוי לומר בו נפשו שהוא לשון זכר ולכן כתב מבחוץ
נפשו ירמיהו כתב מנעי רגלך מרחף וגורנך מצמאה
ועזרת ראה שהיה טעור לומר גורנך לפי הפשט
לפי שאין לגורן ענין עם הצמאה ולכן פירש מבחוץ
גורנך שהיתה הויו אחר הרש לא קורם אליהו ירמיהו
אמר מעי מעי אחולה ועזרא ראה שאין הלשון והכתיבה
מתוקנת בחיות הויו אחר החית וכתב מבחוץ אחולה
ירמיהו כתב אי לזאת אכלוח ועזרא ראה שהיתה הויו
שב מיותרת ובחב מבחוץ אכלח ירמיהו אמר

pferat, equi מוֹזְנִים PASTI, seu saginati. Esras autem existimabat, hanc vocem minus aptam fore contextui: itaque in margine substituit מוֹזְנִים armati. Jeremias dixerat c. VIII. 6. quisque ejus revertitur במרצותם. Sed Esras vidit, quod error sit, scribere Vau post Zade: quapropter in Keri id præmisit, & dixit במרוצתם in cursu suo. Jeremias dixerat c. XIII. 20. ELEVA oculos VESTROS, & VIDE. Sed Esras vidit, quod totus versus in plurali masculino sit conceptus: ideo interpretatus est, elevate & videte. Jeremias dixerat c. XIV. 2. miserunt צעוריהם ad aquas. Sed vidit Esra, quod Vau illud vocis צעוריהם debuerit esse jod: ideo scripsit in Keri, צעיריהם. Et hac via videbis, cum omne KERI & CETHIB, quod in libro Jeremie occurrit, perscrutaberis; unicuique inesse naturam INTERPRETATIONIS: & quod ex ea ortum sit causa, quod Grammatica non fuerat satis observata, nec orthographia,

P

se-

סוסים מוֹזְנִים ועזרא ראה שלם היה הלשון ההוא מתוקן כראוי וכתב מבחוץ מוֹזְנִים ירמיהו אמר כולו שב במרצותם ועזרא ראה שהיה טעות לכתוב הוֹו אחר הצוי ולכן בקרי הקרימה ואמר במרוצתם ירמיהו אמר שאי עיניכם וראי ועזרא ראה שהפסוק כלו בלשון רבים לכן פירש שאו וראו ירמיהו אמר שלחו צעוריהם למים וראה עזרא שאותו הוֹו שבצעוריהם היה ראוי להיורט וזר וכתב בקרי צעיריהם ובזה הדרך תראה כשתחפש כל הקרי וכתוב שנמצא בספר ירמיהו שענינו פירוש והיה בסברת שלם דוקדק הלשון והכתיבה

secundum commemorata superius. Atque idem evenisse ait, in illis, quæ leguntur, utut scripta non extent, v. g. Jer. XXXI. 38. c. L. 29. & vice versa^k: tan-

כפי זה שזכרתם

ואמנם הקרי ולא כתיב שבאו שמה^k l. c. l. 33. sqq. ענינו גם כן הפירוש שנראה לעזרא שטבע הלשון ופשט הרברים ההם יהויב שם המלה החיה עם היות שהנביא על דרך העברה לא כתבה כי הנה ירמיהו אמר הנה ימים באים ונכנתה העיר ראה עזרא שהיה חסר שם מלת באים והניח הכתב כמו שכתבו הנביא מכלי הפסד ובלבד שם מבחוץ על דרך הפירוש הנה ימים באים ירמיהו אמר אלהי פליטה ראה עזרא שחסר שם מלת לה ולכן עשה קרי ולא כתיב אלהי יהיה לה פליטה הנראה התבאר שהקרי וכתיב והקרי ולא כתיב כל ענין הפירוש וכן הוא הכתיב ולא קרי שראה עזרא מלות כתובות שאין להם ענין כפי פשט הרברים ולכן לא עשה בהם נקודה כלל ולא יקראו

i. e. Enimvero quæ ibi occurrunt exempla ejus quod legitur, quamvis scriptum non sit; similiter naturam INTERPRETATIONIS habent. Cum visum esset Esra, quod ex lingua indole, atque simplicitate verborum istorum, requiratur ibi vox aliqua; quamvis Propheta per modum præteritionis (vel Reticientiæ) eam non scripserit. Ecce enim Jeremias dixerat c. XXXI. 38. ecce dies, dicit Dominus, quibus reedificabitur hæc urbs. Vidit Esras, quod deficiat ibi vox בָּאִים VENIENTES. Reliquit itaque literam, prouti scripserat eam Propheta, absque ulla destructione & confusione: & posuit in margine, per modum INTERPRETATIONIS, ecce dies venturi sunt. Jeremias dixerat c. L. 29. ne sit evasio. Vidit Esras, deficere ibidem voculam הֵן Ei. Quapropter fecit legendum, quod scriptum non est: ne sit EIDEM evasio. En! clarum est, quod tam Keri & Ketibb, quam Legendum utut scriptum non sit, totum usum habeat INTERPRETATIONIS. Atque ita se habet, si quod scriptum non legitur. Cum vidit Esras, voces quasdam scriptas, quibus

tandemque concludit ^l: Unde cognosces, quod in libris illis, ubi multa hujus generis occurrunt, id evenit ob defectum auctoris, quoad notitiam modorum loquendi, aut defectum notitiae grammaticae & orthographias.

§. 35. Scilicet corruptione Scripturae, secundum dicta superius, denegata, repudiataque significationum ac sensuum multitudine, & ambiguitate orationis; approbanti lectionem marginalem nil restat amplius dicendum, quam voces in serie Orationis positas fore vitiosas, errore a primis auctoribus inducto, quibus Spiritus S., per ea, quae in limine dicta sunt ^m, eum inspirarit. Quod quam impium sit, & blasphemum, nemo non percipit. Quum Deus errare nequeat: & quicquid divinum, nulli obnoxium sit errori. Posita itaque Scripturae non corruptae Θεοπνευσία; necessario dicendum, **VOCES IN TEXTU POSITAS RECTE SE HABERE OMNES: & MARGINALES NON esse DIVINAE ORIGINIS, SED HUMANAЕ**, è temeraria erro-

P 2

ris

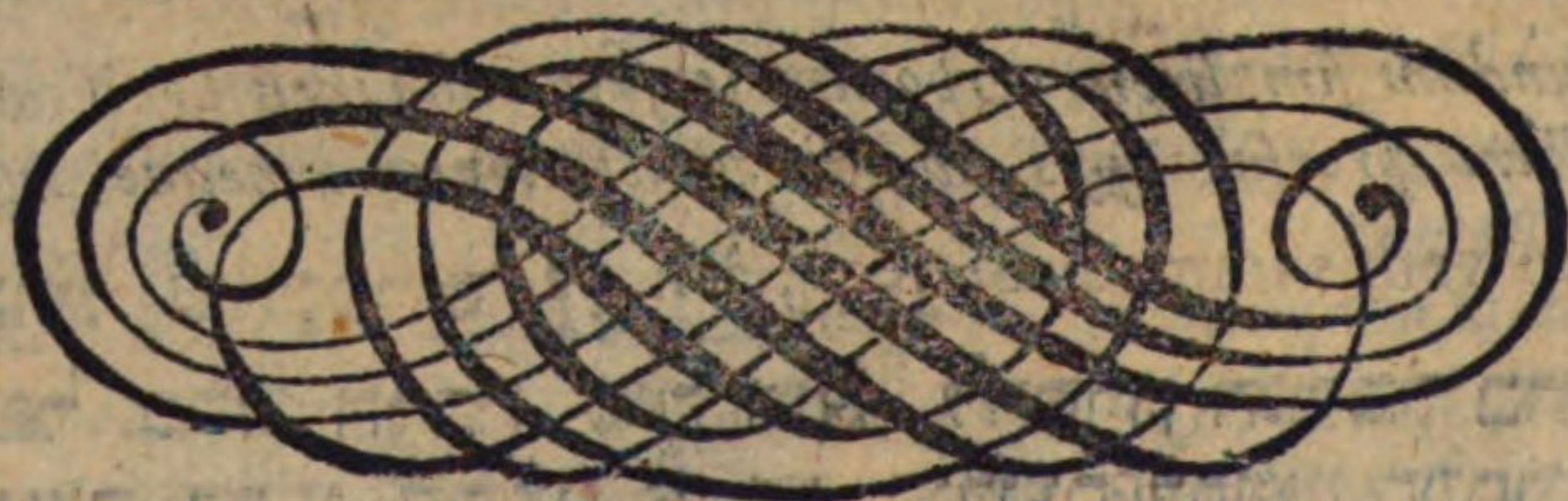
secundum simplicem verborum sensum nulla inest significatio. Ideo nullam prorsus ipsis addidit punctuationem, neque legi voluit.

l) in verbis immediate seqq. à l. 42. וְמִן תָּרַע שֶׁהַסְּפָרִים

אֲשֶׁר נָפַל בָּהֶם הָרְבָּה מִזֶּה הוּא לְחִסְרוֹן הַמְּדַבֵּר בַּחֲקֵי הַב' מִדִּיעַת דְּרָכֵי הַלָּשׁוֹן אֲדָהּ בִּידִיעַת דְּקְדוּק הַכְּתִיבָה

m) supr. §. 3. 4.

ris aut corruptionis *suspicionē* utplurimum *ortas*. Quæ tum demum in actum *periculosa* correctionis erupit; quum literæ vel quoad figuram & sonum cognatæ, vel facile inter se alternabiles, occasionem præbuere mutationis, sine molimine admodum conspicuo aut violento, suscipiendæ. Sæpissime enim eadem prorsus erroris *suspicionē* occurrente, nihil mutatum invenis. Quoties scil. similis mutandi facilitas non offerebatur: sed tales literæ mutandæ, vel transponendæ, aut abjiciendæ fuissent, quæ cum substituendis, nec quoad formam externam, nec sonum, nil quicquam commune habent; atque adeo mutatæ, temerariam Correctoris audaciam unicuique manifestassent illico. Id quod per totam Scripturam expertus sum: singulis locis seorsim & diligenter examinatis, & ne rursus e memoria exciderent, studiose in chartam conjectis. Quorum nunc specimen exhibemus in *Decade* ab Abarbancele adducta. Reliqua, si Deus vitam & otium paulo tranquillius concesserit, secundum ordinem in Scriptura occurrentem, sigillatim exhibituri; quum hæc non displicuisse innotuerit.

Danz, Johann Andreas,

Seĩemĩut hak-ketĩib mesuppeget sive Sinceritas Scriptvrae V. T.
praevalente Keri Vacillans Praemissa, ad explorandos Eruditorum Animos,
mox secuturae Sinceritati Scriptvrae V. T. Masora throno ... mota
Trivmphanti

Jenae 1713

4 Diss. 1112#Beibd.3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10672718-6

VD18 14943042-001